

વેળપદ્ધતિ.

કિશોર ૪ આના.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૧૮૨૦ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ લેખકશ્રી

વિષય મંડળ : ૮૪ : નં. : ૭

The Department of Public Instruction, Bombay.

METHOD OF LETTER-WRITING IN GUJARATI.

Compiled under order of the Director of Public Instruction for
the use of the Educational Department

BY

LALSHANKAR UMIASHANKAR TRAVADI

AND

HARGOVIND DWARKADAS KANTAWALLA

5th Edition 8000 Copies.

લેખપદ્ધતિ.

મે. ડિરેક્ટર આર્થ પબ્લિક ઇન્સ્ટ્રક્શન સાહેબના હુકમથી,

શાળાખાતા માટે તૈયાર કરનાર,

સ્વ. લાલશંકર ઉમીઆશંકર ત્રવાડી

અને

હરગોવિંદ દ્વારકાદાસ કાંઠાવાળા

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

મિસર્સ કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ, નાણાવટ, મુરત.

સને ૧૯૨૪

ક્રિષ્ણ ૪ આના.

ગ્રંથાલય વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈ-સંગ્રહ
૧૧૮૨૦

PRINTED BY

THAKORDAS MANSING AT THE "SURAT CITY"
PRINTING PRESS NEAR CHOWTA BRIDGE, SURAT.

PUBLISHED BY

BALUBHAI KARSANDAS OF MESSRS. KARSANDAS NARANDAS
& SONS, BOOK-SELLERS AND PUBLISHERS,
NANAVAT, SURAT.

પ્રસ્તાવના.

મહેરબાન (સર) ટી. સી. હોપ સાહેબ જ્યારે ઉત્તર પ્રાંતના ઇન્સ્પેક્ટર હતા ત્યારે તેમણે નિશાળોમાં કાગળપત્રો તથા દેશી નામું ચલાવવાના હેતુથી મરહુમ રા. સા. લોગીલાલ પ્રાણવલ્લભદાસની પાસે “લેખાવળી” એ નામનું પુસ્તક તૈયાર કરાવ્યું હતું. નિશાળોમાં અભ્યાસ વધતો જવાથી અને ધોરણોમાં વધારે શીખવવાનું ઠર્યાથી લેખાવળીમાં આપેલા બન્ને વિષયોની વધારે ને ચઢતી જતની માહિતીની જરૂર ઉત્પન્ન થઈ; તેથી મુંબઈ ઇલાકાના ડિરેક્ટર ઓફ પબ્લિક ઇન્સ્ટ્રક્શન ઓનરેબલ મી. ઇ. જાઇલ્સ સાહેબે આ બે વિષયો ઉપર પુસ્તકો લખી આપવાની ઇચ્છા જણાવ્યાથી અમોએ તે તૈયાર કર્યા અને સાહેબ મોસુફે તે ટેકસ્ટબુકો તરીકે મંજૂર કર્યા છે.

જુદી જુદી જાતના લેખ એટલે ચિટ્ટીઓ, કાગળપત્રો, હુંડી પત્રીઓ, દરદસ્તાવેજો અને સરકારી સંબંધના લેખપત્રો કેમ લખવા તે જાણવાની દરેક મનુષ્યને થોડી કે ઘણી જરૂર પડે છે. ચિટ્ટીઓ કાગળપત્રો અનેક ઢબથી લખાય છે, તેમ તેમાં જુદી જુદી બાબતો જણાવવાના પ્રસંગ આવે છે, તેથી તેમના ઘણા નમુના આ પુસ્તકમાં આપેલા છે. અંગ્રેજી ઢબે ટુંકાણમાં સરનામાં વગેરે લખવાનો સંપ્રદાય ચાલ્યો છે તેથી તેવી ઢબના નમુના આપ્યા છે. મુસલમાન પારસીઓ કઈ રીતે લખે છે, અને સ્ત્રીઓએ કેવી રીતે લખવું તે જણાઈ આવે તેવા નમુના પણ આપવામાં આવ્યા છે. બાકીના લેખ જુની કે નવી રીતથી લખાય છે, અને તે મહત્વના હોવાથી અમુક ઢબથી લખાવા

ઝેઈઝે, ઝે વાત ઉપર લક્ષ આપીને તેમના નમુના આપ્યા છે. ઉપોદ્ધાતમાં તેમજ જ્યાં જરૂર જણાઈ ત્યાં સમજ આપેલી છે, તે તથા છેવટ આપેલા શબ્દાર્થ શીખવનારને ઉપયોગી થઈ પડશે એવી આશા છે. શીખવનારે દરેક લેખની સારી પેઠે સમજ આપવી, એટલે કેને કેવી રીતે લખાય તે તથા દરેક લેખમાં સુધાની શી શી વાતો આવે છે તે જણાવવું.

તા. ૨૭મી માહે અક્ટોબર }
સન ૧૯૦૨.

કતાં.

અનુક્રમણિકા.

વિષય.	પૃષ્ઠ.
ઉપોદ્ધાત. (લખવાની સમજ વગેરે)	૧
ચિટ્ટીઓ.	૧૨
૧ શિક્ષક ઉપર માંદગીની રજા માટે	૧૨
૨ શિક્ષક ઉપર કામ પ્રસંગની રજા માટે... ..	૧૨
૩ મહેતાજી ઉપર ઊકારાનો બાપ ધરને માટે શિક્ષક મેળવવા લખે છે... ..	૧૨
૪ મોટા પાસેથી પુસ્તક મંગાવવાની	૧૩
૫ તેનો ઉત્તર... ..	૧૩
૬ તેનો પ્રત્યુત્તર	૧૩
૭ મુનશી ઉપર મુસલમાન વિદ્યાર્થીની	૧૪
૮ નિશાળે જનાર કન્યાની તેના વર્ગની બેનપણી ઉપર	૧૪
૯ માંદગી માટે ડાક્ટરને બોલાવવાની	૧૫
૧૦ કાકા ઉપર પોતાના પિતા ગુજરી ગયા બાબત... ..	૧૫
૧૧ તેનો ઉત્તર... ..	૧૬
૧૨ જમવાનું નોતરું	૧૬
૧૩ રૂપીઆ મળવાનો રૂકો	૧૭
કાગળપત્રો.	
ક. સાધારણ જાતના.	
૧ મિત્રનો	૧૭
૨ તેનો ઉત્તર... ..	૧૮
૩ પિતા ઉપર	૧૮
૪ તેનો ઉત્તર... ..	૧૯
૫ ધનાઢય ઉપર ધરવટવાળા અધિકારીનો... ..	૨૦
૬ તેનો ઉત્તર... ..	૨૧
૭ પિતા ઉપર ખીજો	૨૧
૮ પત્ર ૬નો પ્રત્યુત્તર	૨૩
૯ ઉપરનાનો જવાબ	૨૩
૧૦ તેનો પ્રત્યુત્તર	૨૪
૧૧ બેનનો ભાઈ ઉપર	૨૫

૧૨	તેનો ઉત્તર...	૨૬
૧૩	બેનનો બેન ઉપર	૨૭
૧૪	તેનો ઉત્તર...	૨૮
૧૫	વેવાઈનો	૨૯
૧૬	ઉપરનાનો ઉત્તર	૩૦
૧૭	ધરવટવાળા વેપારીનો અધિકારી ઉપર...	૩૧
૧૮	બાપનો દીકરા ઉપર...	૩૧
૧૯	આશ્રિતનો રાજા ઉપર	૩૩
૨૦	દીકરાનો બાપ ઉપર, મુસલમાનનો	૩૩
૨૧	તેનો ઉત્તર...	૩૪
૨૨	પારસી દીકરીનો દાદા ઉપર...	૩૫

સ્ત્ર. વિવાહ વાજનના પત્રો.

૧	વધામણીનો પત્ર	૩૬
૨	જનોઈ દેવાની કંકોત્રી	૩૬
૩	લગ્નની કંકોત્રી જુની ઢળની	૩૬
૪	” ” નવી ઢળની	૩૭
૫	” ” મુસલમાનની	૩૭
૬	” ” પારસીની	૩૮
૭	મુબારકબાદીનો પત્ર...	૩૮

ગ. માઠી બબરના પત્રો.

૧	કાળોત્રી જુવાનના મરણની...	૩૯
૨	” વૃદ્ધના મરણની	૩૯
૩	” શ્રાવકોના મરણની	૪૦
૪	” મુસલમાનની	૪૦
૫	” પારસીની	૪૧
૬	દિલાસાપત્ર...	૪૧

ઘ. બ્યાપાર સંબંધીના પત્રો.

૧	હુંડીઓ ખીચ્યા બાબત	૪૨
૨	તેનો ઉત્તર...	૪૩
૩	માલ મંગાવવા સંબંધી	૪૪
૪	ભરતીઈ	૪૪
૫	સતમી	૪૬
૬	વહાણના ધણીના સામા દસ્કત	૪૬
૭	વીમાચિટ્ટી...	૪૭

૮ હુંડીપત્રીઓ બાબતની સમજ.	૪૮
(૧) હુંડી	૫૦
(૨) પેઠ	૫૧
(૩) પરપેઠ...	૫૨
(૪) કાગળ...	૫૨
(૫) લલામણ	૫૩

દરદસ્તાવેજ.

કરબાઉ લેખ.

૧ ઠામખાતું	૫૪
૨ બાકી	૫૫
૩ વ્યાજી ચિટ્ટી	૫૫
૪ દસ્તાવેજમાં લખાતી સામાન્ય બાબતો...	૫૬
„ અંગાઉખત જુની તથા નવી રીતે	૫૭
૫ અંગાઉધારખત જામીન સાથે	૫૮
૬ કાંધાખત	૫૯
૭ દાણાનું ખત (૧)	૬૦
૮ દાણાનું ખત (૨)	૬૧
૯ સાનખત અથવા સાનગીરોખત જંગમ મિલકતનું...	૬૨
૧૦ સાનખત સ્થાવર મિલકતનું	૬૪
૧૧ કબજાસાનખત	૬૫
૧૨ ધરાણીઉ ખત	૬૫
૧૩ પુજાકૃત અથવા વળતદાણીઉ...	૬૭
૧૪ ગામનું કબજાગીરોખત	૬૮
૧૫ વેચાણખત અથવા ખરીદીખત...	૭૦
૧૬ બાનાખત...	૭૨
૧૭ ધર્મપત્રિકા અથવા બક્ષીસપત્ર...	૭૩
૧૮ બાડાસંબંધીના લેખ...	૭૪
બાડાચિટ્ટી (૧)	૭૪
„ (૨)	૭૫
જણાતનામું અથવા જણાતપટ્ટો (૧)	૭૫
„ „ „ „ (૨)	૭૬
૧૯ કસર	૭૬
૨૦ માલનો કબાલો	૭૬
૨૧ લાગીદારી અથવા સર્કતીનો કસર	૭૮

૨૨ પહોંચ	૩૬
૨૩ વહ્યવણપત્ર	૮૦
૨૪ ફારમી	૮૨
૨૫ તક્ષીકનામું...	૮૩
૨૬ મુખત્યારનામું	૮૩
૨૭ કુલમુખત્યારનામું	૮૪
૨૮ વકિલાતનામું	૮૫
૨૯ દત્તકલેખ	૮૫
૩૦ વારસનામું	૮૬
૩૧ અનામતનો લેખ	૮૬
૩૨ અન્ન-વસ્ત્રનો કરાર	૮૭
૩૩ નોકર-ચાકરનો કરાર	૮૭
૩૪ પંચાતનામું...	૮૮
૩૫ વિવાહપત્રી	૮૮
૩૬ પક્ષાચિદ્ધી...	૮૯
૩૭ મૃત્યુપત્ર (વિલ)	૮૯
સરકારે સંબંધના લેખ.							
૧ દાખલા, પ્રમાણપત્ર (સર્ટિફિકેટ)	૬૨
(૧) નિશાળ છોડ્યાનો	૬૨
(૨) ઉમેદવારી તથા નોકરી કર્યા બદલનો	૬૩
૨ અરજી નોકરી મેળવવા માટે...	૬૩
૩ ફરિયાદઅરજી	૬૪
૪ દાવાઅરજી...	૬૫
૫ મોબદલાની અરજી...	૬૬
૬ ગામલોહની કાંસ ખાંખતની અરજી	૬૭
૭ પોલીસપટલનો રિપોર્ટ	૬૭
૮ પંચકથાસ...	૬૮
૯ મહેલાજનો રિપોર્ટ	૬૮
૧૦ તલાલીનો રિપોર્ટ	૬૯
૧૧ રાજનામું નોકરીનું	૧૦૦
સાબદાં.	૧૦૧

શુદ્ધિપત્ર.

પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧	૨૦	ચિટ્ટી	ચિટ્ટી
૮	૧૫	વિનંતી	વિનંતિ
૧૧	૧૫, ૧૬	”	”
૫૫	૧૪	બ્યાબુચિટ્ટી	બ્યાબુચિટ્ટી
૯૪	૨૪	અંતકરાર	અત કરાર
૯૧૭	૭	કાંસ	કાંસ

લેખપદ્ધતિ.

ઉપોદ્ધાત.

અંતરને લીધે અથવા ખીજ કંઈ કારણથી માણસો પોતે જાતે મળીને વાતચીત કરી શકે નહિ, ત્યારે સંદેશાથી અથવા લખીને પોતાના મનની વાત એક ખીજને જણાવે છે. યાદ ન રહેવાથી કે ગેરસમજથી સંદેશો પહોંચાડવામાં ભૂલ થવાનો સંભવ વધારે રહે છે. વળી છાની વાત હોય તે સંદેશાથી પહોંચાડી શકાય નહિ; માટે જાતે મળી ન શકાય એમ હોય ત્યારે પોતાની વાત લખીને ખીજને જણાવવી ઠીક પડે છે. વળી માણસો એક ખીજની પાસે હાજર છતાં પણ તેમની વચ્ચેના મહત્ત્વના વ્યવહાર લખીતવાર કરવામાં આવે છે, કેમકે તેથી વિષય સ્પષ્ટ થાય છે, લણી મુદત કાચમ રહે છે, અને વાંધાનું કારણ કમી થાય છે.

ખીજને જણાવવાની હકીકત અથવા મહત્ત્વના વ્યવહાર જેમાં લખ્યા હોય તેને **લેખ** કહે છે.

કંઈ હકીકત ખીજને નિયમિત રીતે લખીને મોકલીએ તેને **પત્ર** અથવા **કાગળ** કહે છે.

એક ખીજ વચ્ચેના મહત્ત્વના વ્યવહાર લખવામાં આવે તેને **કસર** કે **દસ્તાવેજ** કહે છે. અરજીઓ વગેરે ખીજ લખાણોનો સમાવેશ દસ્તાવેજમાં થાય છે.

કાગળમાં લખેલી હકીકત સહેજસાજ કે થોડી હોય તો તેને **ચિટ્ઠી(ચીઠી)**, **પત્રી**, કે **ફક્કો** કહે છે.

પત્રમાં તથા ચિટ્ઠીમાં નીચે પ્રમાણે બાબતો લખવામાં આવે છે:—

(૧) મિતિ—લખ્યાની અંગ્રેજી તારીખ અથવા દેશી મિતિ.

(૨) સ્થળ—લખનારનું તથા જેને લખ્યો હોય તેનું ગામ ઠામ (ઠામ ઠેકાણું).

(૩) નામ—જેને લખ્યો હોય તેનું તથા લખનારનું નામ.

(૪) વિષય—લખવાનો મજકુર અથવા જે વાત જણાવવાની હોય તે.

મિતિ—હાલની અગ્રેજી પદ્ધતિ ઉપરથી પત્રને મથાળે જમણી તરફ, અથવા વિષય પુરો થયા પછી ડાબી તરફ કે વિષયને છેડે મિતિ લખવામાં આવે છે. તેમાં તારીખ, માસ, સન, અને વખતે વાર પણ લખાય છે. ધણા દહાડા સંઘરી રાખવા જેવી કે મહત્વની ચિટ્ટી ન હોય તો તેમાં એકલો વાર કે તારીખજ લખે છે. દેશી રીત પ્રમાણે વિષય પુરો થયા પછી મિતિ લખવામાં આવે છે. તેમાં માસ, પક્ષ, તિથિ, વાર, ને બહુ કરીને સાલ પણ લખાય છે.

સ્થળ—અગ્રેજી પદ્ધતિ પ્રમાણે મિતિ પહેલાં જે ગામથી પત્ર લખ્યો હોય તે ગામનું નામ લખવામાં આવે છે. ફક્ત ગામ ઉપરથી લખનારનો પત્તો બરાબર સમજાય એમ ન હોય ત્યારે (મુંબઈ જેવું મોટું શહેર હોય ત્યારે) ધરનો તથા માળાનો નંબર, કચેરી કે ઓફિસનું તથા મહેલ્લાનું નામ, અથવા જે નજીકની પોસ્ટઓફિસ મારફત પત્ર આવતા હોય તે પોસ્ટઓફિસનું નામ લખવામાં આવે છે, કે જેથી સામા ધણીને જવાબ આપવાનું સુગમ પડે. જે સ્થળે પત્ર લખવાનો હોય તે સ્થળનું નામ નવી પદ્ધતિમાં બહુ કરીને લખાતું નથી. ગામમાં ને ગામમાં ચિટ્ટી મોકલવી હોય તો ગામનું નામ લખવાની જરૂર નથી. પણ સામા ધણીને લખનારનો પત્તો માલમ ન હોય તો લખનારે પોતાનો પત્તો જણાવવો જોઈએ. દેશી રીત પ્રમાણે ગામમાં ને ગામમાં જે રક્ષા શાહુકાર વગેરે લખે છે તેમાં સ્થળ જણાવતા નથી. પરંતુ પરગામ રક્ષા કે પત્ર લખે ત્યારે જેને તે મોકલવાના હોય તેનું ગામ તથા નામ પ્રથમ લખે છે. ગામની પહેલાં “સ્વસ્તિ શ્રી” અને પછવાડે “મહાશુભસ્થાને” એ શબ્દો મુકાય છે. નામ પછી “એતાન (એમને) શ્રી” લખી મોકલનારનું ગામ જણાવવામાં આવે છે.

નામ—નવી પદ્ધતિ પ્રમાણે લખનારનાં સ્થળ અને મિતિ નીચે પણ ડાબી બાજુએ પત્ર જેને મોકલવાનો હોય તેનું નામ લખવામાં

આવે છે. દેશી પદ્ધતિ પ્રમાણે જેને પત્ર લખવાનો હોય તેનું સ્થળ અને નામ પ્રથમ લખ્યા પછી મોકલનારનું સ્થળ અને નામ આવે છે. લખનાર બીજો હોય તો પત્રને છેડે તે પોતાનું નામ લખે છે.

બોલવામાં જેમ સામાની ને આપણી સ્થિતિ કે સંબંધ પ્રમાણે તેને માન આપીએ છીએ, તેને નમન કે વંદન કરીએ છીએ, અને આપણી નમ્રતા દેખાડીએ છીએ, તેમ લખવામાં પણ કરવું જોઈએ. જાત, ઉમ્મર, સગપણ, મિત્રતા કે બીજો સંબંધ, અધિકાર, ધંધો, સંસારી, ધાર્મિક, કે રાજકીય સ્થિતિ, એ ઉપર નજર રાખીને જુદાં જુદાં પ્રેમ-દર્શક, માનદર્શક, અને નમ્રતાદર્શક વિશેષણો તથા અભિવંદનના શબ્દો વપરાય છે. રાજા, આચાર્ય, પિતા, વગેરે ઉચ્ચ સ્થિતિના માણસો લખનાર હોય તો તે પોતાને પોતાના દરજ્જાને શોભતા શબ્દ લગાડે છે. જુની રીત પ્રમાણે માનનાં અતિશયોક્તિભરેલાં ધણાં વિશેષણ લગાડવામાં આવે છે. તે કેટલીક વખત અતડાં કે અતિસ્તુતિ જેવાં લાગે છે, તેથી નવી પદ્ધતિ પ્રમાણે લખનારા માનને માટે થોડાં ને જરૂર જોઈતાં વિશેષણો વાપરે છે. માન, નમ્રતા, અને અભિવંદનદર્શક કેટલાક નમુના નીચે આપ્યા છે, પરંતુ એક બીજાની રીતભાત, સ્વભાવ, સંબંધ, પ્રસંગ, વગેરેને અનુસરીને તે વાપરવા કે તેમાં ફેરફાર કરવો.

વિશેષણો.

કેણે કેને લગાડી શકે.

૧ શિરછત્ર, તીર્થસ્વરૂપ-તીર્થરૂપ.

} પુત્ર પિતાને અથવા પિતાતુલ્ય હોય તેને.

૨ શુભેચ્છક, મુરખખી શુભેચ્છક.

} નાનો અથવા આશ્રિત, પોતાના વડીલ કે આશ્રયદાતાને.

૩ ચિરંજીવ.

} માતપિતા પોતાનાં છોકરાંને કે છોકરાં તુલ્ય હોય તેને.

૧. મુસલમાનો કબિલા વ કયાળા લખે છે.

૨. મુસલમાનો ખેરખાહ લખે છે.

૩. મુસલમાનો ઉમરદરાજ લખે છે.

પૂજારાધ્યે, સકલશુભગુણસંપન્ન, } દેશી પદ્ધતિ પ્રમાણે સાધારણ
સકલગુણનિધાન અથવા પૂજારાધ્યે, } રીતે કોઈ પણ સારા માણસને,
અનેક શુભોપમા યોગ્ય અથવા } ઉપરીને, કે શ્રીમંતને.
પૂજારાધ્યે, ચતુરસુખણ, વિવેક-
સાગર, સદ્ગુણભંડાર, ગુણગ્રાહક.

પરદુઃખભંજન, પરોપકારી, } લોકોનું ભક્ષ કરનાર, તથા લોકોનાં
સ્વદેશહિતેચ્છુ. } દુઃખ ટાળવાનો યત્ન કરનારને.

વેદશાસ્ત્રસંપન્ન, વેદમૂર્તિ.

શાસ્ત્રી તથા વેદીઆને.

કૃપાસાગર, મહેરબાન, કદરદાન.

ઉપરીને અથવા મોટા માણસને.

રાજશ્રી (રાજેશ્રી), રાજમાન્ય

સારા ગૃહસ્થને-વિશેષે કરીને

રાજશ્રી, સદા રાજમાન્ય રાજશ્રી.

નોકરીમાં હોય તેને.

સદા હેતકરી, સ્નેહસાગર.

પ્રીતિ કે સ્નેહ રાખનારને.

પ્રિય, બહાલા, પરમપ્રિય.

પતિપત્ની, બાઈબેન, વગેરે
નિકટનો સંબંધ કે પ્રેમ ધરાવતાં
હોય તેમને.

પ્રાણાધાર, પ્રાણનાથ, મુકુટમણી.

સ્ત્રી પતિને.

બાઈશ્રી, પ્રિય બાઈ, મિત્ર, પરમ
સ્નેહી.

મિત્રોમાં અન્યોઅન્ય.

મુરખી, નામદાર, નેકનામદાર,
ખુદાવંદ.

મોટી પદવીના માણસને, મોટા
ગૃહસ્થને, અને મુરખી સિવાયનાં
વિશેષણ રાજરજવાડાને.

જેની જે અવતંક અથવા અટક હોય તે તેના નામની સાથે લખ-
વાનો રિવાજ છે. જેમ બ્રાહ્મણોમાં શાસ્ત્રી, બટ, પંડ્યા, મહેતા, જ્ઞેશી,
વ્યાસ, દવે, ત્રવાડી, જાની, સેલત, કુ, વૈદ્ય, વગેરે; વાણીઆ અને
જીજ્ઞા વ્યાપારીઓમાં મોદી, ગાંધી, સરૈયા, પટેલ, તલાટી, મોક્તરી,
ચરીખ-પારેખ, દોસ્તી, સુતરીઆ, ધીઆ, ખાંડવાળા, વગેરે. કેટલાક જગદ
અટક સરખા પણ સામાન્ય રીતે અમુક કોમ ને ધંધાર્થીઓને લાગુ
પડે છે તે નીચે પ્રમાણે:—

આહ, શા^૧.

શેઠ.

પરીખ-પારેખ.

કકર.

પટેલ.

ખાં.

મીરજી

શેખ.

સૈયદ.

મીઆં.

સાંધ, મુર્શીદ.

મહારાજધિરાજ.

ગુરુમહારાજ.

રાવસાહેબ.

રાવબહાદુર.

ખાનસાહેબ.

ખાનબહાદુર.

સૌભાગ્યવતી, ^૨અખંડ

સૌભાગ્યવતી.

ગંગાસ્વરૂપ.

સાધારણ રીતે વાણીઆને, વેપારીને.

મોટા વેપારીને, પૈસાદાર વાણી-

આને, પોતાના શેઠને, મંડળીના મુખ્ય
માણસને, પારસી, વહોરા, ખોળ
ગૃહસ્થને.

નાણાવટીને, હુંડીઆના વેપારીને.

ભાટીઆ તથા લુવાણીને.

કણુખી ગૃહસ્થને.

પઢાણુને.

મુગલને.

શેખને.

સૈયદને.

મુસલમાનોને સાધારણ રીતે.

ફકીરને.

મોટા રાજાને.

ગુરુને.

} હિન્દુઓમાં જેને ઇલ્કાબ મળ્યો
} હોય તેને.

} મુસલમાન કે પારસીમાં જેને
} ઇલ્કાબ મળ્યો હોય તેને.

} સધવા સ્ત્રીને.

વિધવા સ્ત્રીને.

૧. કાઠિઆવાડમાં વાણીઆને શા ને બુદ્ધે માફ લખે છે.

૨. મુસલમાનો સ્ત્રીને ઉક્તપનાહ અસમત દસ્તગાહ (પતિવ્રતા) અને સ્ત્રીઓ પતિને મહરમે રાજસાહેબા શિરતાજ; અને પારસીઓમાં વહાલા ખાવંદ લખે છે.

ભાઈ.

બરોબરીઆને, મિત્રને.

ભાઈસાહેબ.

} માનાર્થે સારા ગૃહસ્થને, મોટા
માણસને.

૧સાહેબ.

} મોટા અધિકારીને, હિંદુ સિવાયના
મોટા ગૃહસ્થને.

સ્થિતિ અને પ્રસંગને અનુસરીને લખનાર પોતાને મુખ્યત્વે નીચે
પ્રમાણે વિશેષણો લખાડે છે:—

સેવક.

} મોટાને, પૂજ્યને, હિંદુ ગૃહસ્થો
એકબીજાને.

નમ્રસેવક, દાસ.

માનાર્થે ગૃહસ્થને, પૂજ્યને.

અતિનમ્ર સેવક, દાસાનુદાસ,

} મોટા માણસને, પૂજ્યને.

ચરણુરજ, ચરણુરજ સેવક.

આગ્રાધારક, આગ્રાંકિત,

} વડીલને, ઉપરીને, મોટા માણસને.

આગ્રાંકિત સેવક.

તાબેદાર, હંમેશનો તાબેદાર,

} ઉપરીને, આશ્રયદાતાને.

તાબેદાર સેવક, આભારી સેવક,

દાસાનુદાસ.

દર્શનાભિલાષી, મળવાને આતુર.

જેને મળવા આતુર હોઈ એ તેને.

નીમકહલાલ.

ઉપરીને, શેઠને, આશ્રયદાતાને.

સદા સ્મરણુ કરનાર.

} મિત્રને, પ્રિયને, જેને બહુ યાદ
કરતા હોઈ એ તેને.

સ્નેહાંકિત.

મિત્રને.

શુભેચ્છક.

વડીલ નાનાને.

શુભચિંતક

આદાણુ ભિક્ષુક આશ્રયદાતાને.

૧. મુસલમાનો મોટા ગૃહસ્થને વાલા મુસાલિખ આલીશાન જનાબ લખે છે."

૨. મુસલમાનો પૂજ્યને કે મોટાને લખે ત્યારે કમતરીન, ખાકસાર
ખિદમતગાર લખે છે.

૩. મુસલમાનો ખેરખાહ અને પારસીઓ દુઆગો લખે છે.

લખનાર પોતાના નામ સાથે મહેતા, પંડ્યા, શા, વગેરે પોતાની અટક જોડે છે, પરંતુ ઇલ્લાખના કે ખીજા માનવાચક શબ્દો સાધારણ પત્રવ્યવહારમાં તેઓ જોડતા નથી.

લખનાર સામા ધણીને અભિવંદન અથવા આશીર્વાદ લખે છે તે નીચે પ્રમાણે:—

૧સાષ્ટાંગ દંડવત્ પ્રણામ કે } પિતાને, પૂજ્યને, વડીલને.
દંડવત્ પ્રણામ.

પ્રણામ, નમસ્કાર.

બ્રાહ્મણ બ્રાહ્મણને.

આશીર્વાદ.

} પિતા પુત્રને, બ્રાહ્મણ ખીજા
જાતના હિન્દુને, બિશુક ગૃહસ્થને.

આશીષ.

વડીલ નાનાને.

જેગોપાળ, જેશ્રીકૃષ્ણ.

વૈષ્ણવોમાં એકબીજાને.

રામરામ.

} પાટીદાર, કણુખી, રજપુત, કોળી,
મરાઠા, વગેરે અને રામાનુજ સંપ્રદાય-
વાળા એકબીજાને.

ભગવત્સ્મરણ, જે મહારાજ.

} મત કે પંથનો વિચાર છોડીને
હિન્દુઓમાં એકબીજાને.

ઝવાર, જુહાર:

શ્રાવક, હુંદીઆ જૈન એકબીજાને.

પગે લાગવું, પાંચ લાગવું.

} નાના મોટાને, ઉતરતી જાતના
લોકો બ્રાહ્મણને.

જેજે.

} કાઠિઆવાડમાં બ્રાહ્મણ અને
ખીજા હિન્દુ ગૃહસ્થો એકબીજાને.

જેસ્વામીનારાયણ.

} સ્વામીનારાયણ પંથના લોકો
એકબીજાને.

જેમહાદેવ.

શિવમાર્ગીઓ એકબીજાને.

યથાયોગ્ય-યથાઘટિત, ધટારત,
ઘટિત.

સલામ.

દુવા.

કુરનશ.

બંદગી.

} બીજો કયો શબ્દ વાપરવો એ વિશે
} શંકા હોય ત્યારે, અથવા સાધારણ
} રીતે હિન્દુઓમાં વપરાય છે.

} મુસલમાનો બરોઝરીઆને, હિન્દુ
} અમલદારો, અને સરકારી માણસો
} એકબીજાને, કોઈ પણ સરકારી
} માણસને.

} મુસલમાન, પારસી, એકબીજાને
} (ખાસ કરીને નાનાને).

} મોટા હોદ્દાદારને, સરદારને.

} નાનકપંથી, ખાવા, મુસલમાન
} એકબીજાને.

આદાય, બંદગી, તસલીમાત.

મુસલમાનો મોટાને.

નવી પદ્ધતિ પ્રમાણે મોટાને કે ઉપરીને ચિટ્ટી કે પત્ર લખવો હોય ત્યારે શરૂઆતમાં વિનંતી, વિનંતી વિશેષ, વિશેષ વિનંતી, એવા શબ્દ લખવામાં આવે છે, અને જો શરૂઆતમાં લખનારનું નામ આણવું હોય તો સેવામાં આસાધારક, કે જનાબમાં તાબેદાર એવા શબ્દ નામની પૂર્વે જોડે છે.

વિષય અથવા મજકુર. લખવાની બાબત કયા પ્રકારની છે, એટલે તે વર્ણન, હકીકત, બોધ, આજ્ઞા, પ્રશ્ન, વિવાદ, સંકેત, વજીન-વેપાર, ઇત્યાદિમાંથી કયા રૂપની છે, એનો પ્રથમ વિચાર કરીને તે પ્રમાણે તે બાબત સહેલી ભાષામાં બીજાને સ્પષ્ટ સમજાય એ રીતે લખવી. આપણે જે જણાવવાનું મનમાં ધારીએ છીએ તે કાગળ ઉપર બરાબર લખાયું કે નહિ, અને આપણા લખાણ ઉપરથી આપણા વિચાર સામે માણસ સમજશે કે નહિ તે જોવું જોઈએ. અક્ષર સ્પષ્ટ અને ઉકલે એવા જોઈએ. જુદી જુદી બાબતોને માટે જુદી જુદી કલમે પાડવી, કે જેથી પ્રત્યેક બાબત સ્વતંત્ર રીતે વાંચનારના મનમાં ઠસે. પત્રના છેવટના ભાગમાં અથવા છેલ્લી કલમમાં હવાપાણી, જનસુખાકારી, ભાવતાલ,

છોકરાંછીઆં, સગાંવહાલાં, વગેરેની સુખાકારી જણાવવી તથા સામાની પૂછવી. વેપારીના પત્રોમાં પદાર્થના બાવતાલ, અને બીજા લોકોના પત્રોમાં પોતાના ધંધાપેશાની જરૂરી હકીકત આપવામાં આવે છે. વ્યાવહારિક કામકાજના પત્ર મતલબ પુરતા ટુંકામાં લખવાની રીત હાલ પધારે પસંદ કરવામાં આવે છે, તેથી વિશેષણો કમી કરવામાં આવે છે. ‘બીજું,’ ‘તથા,’ વગેરે શબ્દો વારે વારે લખવામાં આવતા નથી, અને એકનીએક વાત ફરીફરીને ન આવે તેને માટે સાવચેતી રાખવામાં આવે છે.

તાજકલમ. સહી કરીને પત્ર પુરો કર્યા પછી કંઈ લખવું પડે તો ‘તાજકલમ’ એમ પત્ર નીચે ડાબી તરફ લખીને વધારાનો મજકુર લખવામાં આવે છે.

શીરનામું. પત્ર પુરો કર્યા પછી તેની ગડી વાળીને પરબીડીઆમાં મૂકીને તે બંધ કરવું. પછી તે પરબીડીઆ ઉપર સ્પષ્ટ વંચાય તેવું શીરનામું કરવું, એટલે પત્ર જેને મોકલવો હોય તેનું નામ અને ઠેકાણું—પતો લખવો. કોઈની મારફત પત્ર પહોંચાડવાનો હોય તો તેનું નામ પણ ‘મારફત’ શબ્દ પ્રથમ લખીને આપવું. જમણે છેડે ગામનું નામ લખવું. જેમ,

રાજમાન્ય રાજક્રી ચુનીલાલ વેણીલાલ.

દેસાઈની પાળ, ખાડીઆ,
અમદાવાદ.

રા. ભાઈ દીનાનાથ સદાશિવ પંડ્યા.

છીપવાડમાં,
નારદીપુર,
કલોલ પોસ્ટ.

ચિઠ્ઠી અને પત્રની પેઠે કરારમાં પણ મિતિ, સ્થળ, નામ, અને વિષય, એ ચાર બાબતો આવે છે.

મહત્વના કરારોમાં મિતિ દેશી તથા અંગ્રેજી બન્ને સરખાતમાં લખાય છે. સ્થળ બન્ને પક્ષકારનાં લખાય છે, અને જો અસલ વતન

બીજું હોય તો તે અને હાલનું વતન જણાવવામાં આવે છે. નામમાં પોતાનું, આપનું, અને વખતે આપના આપનું નામ, જ્ઞાતિ, અને ધર્મ લખવામાં આવે છે. વિષય લખવામાં મુદ્દા અને શરતો ઉપર ખાસ ધ્યાન આપવું પડે છે. છેવટે લખી આપનારનું ડાબી બાજુએ મનું થાય છે, અને તેની સામે જમણી તરફ એ કે વધારે સાક્ષીદારની સાખ તથા દસ્તાવેજ બીજાએ લખ્યો હોય તો તેની સાખ થાય છે. મનું કરનાર બણેલો હોય તો ‘સહી દસ્કત પોતાના’ એમ તે લખે છે, અને ન બણેલો હોય તો બીજો માણસ તેનું નામ લખી દસ્કત ફલાણા ફલાણાના “ધણીના કહેવાથી મનું કર્યું છે” એમ લખે છે, અને લખી આપનાર પોતાના નામને મથાળે કંઈ નિશાની કાઢે છે (સાથીઓ, કટાર, વગેરે). સાક્ષીદાર પોતાનું નામ લખી ‘ધણીના કહેવાથી’ કે ‘ધણી એ હજુર સાખ’ એમ લખે છે. તે બણેલો ન હોય તો જે તેનું નામ લખે તે સાખ દસ્કત ફલાણા ફલાણાના એમ લખે છે. કરાર અનેક તરેહના હોવાથી તેના વિષય સંબંધે વિશેષ ખુલાસો જે તે કરારમાં આપવામાં આવશે.

અરજીઓ ને રિપોર્ટો પત્ર લખવાની પદ્ધતિ પ્રમાણે બહુધા લખાય છે.

લેખોમાં કેટલાક શબ્દ વારે વારે આખા લખવાની તરદી લેવી ન પડે માટે તે ટુંકામાં લખવાનો રિવાજ છે. એટલે શબ્દના પહેલા એક કે એ અક્ષર અને મીડું અથવા પાણુ મીડું લખે છે. જેમ હકકર લખવા હોય તો હ. કે હા, વિનંતીને બદલે વિ, પરીખને બદલે પરી. ધણુ વપરાતા શબ્દો નીચે આપ્યા છે :—

સંક્ષિપ્ત રૂપ.

મુ.—મુા.

તા.

રા.

રા. રા.

મે.

રા. સા.

મૂળ શબ્દ.

મુકામ.

તારીખ, તથા.

રાજશ્રી.

રાજમાન્ય રાજશ્રી.

મેહેરબાન.

રાવસાહેબ.

ખા. સા.	ખાનસાહેબ.
રા. બા.	રાવબહાદુર.
ખા. બા.	ખાનબહાદુર.
લ.—લી.	લખીતંગ.
આ. સે.	આસાંકિત સેવક.
ઠ.—ઠા.	ઠક્કર.
પરી.—પરીા.	પરીખ, પારેખ.
ચો.	ચોકસી.
દો.	દોસ્તી.
પ.—પા.	પટેલ.
પા.	પારેખ, પટેલ, પારસી.
મો.	મોદી.
ભ.	ભટ્ટ.
પૂ.—પૂા.	પૂજારાધ્યે.
વિ.	વિનંતી, વિઘમાન.
વિ. વિ.	વિનંતી વિશેષ.
ચિ.—ચિરં.	ચિરંજીવ.
ર.—રા.	રૂપીઆ.
દ.—દા.	દસ્કત.
હ.—હા.	હસ્તક, હસ્તે.
વા.	વાર.
સ. સં.	સંવત.
સૌ.	સૌભાગ્યવતી.

આ પુસ્તકમાં વપરાયલા કઠણ શબ્દના અર્થ પુસ્તકને છેડે આપ્યા છે. પરંતુ જે પારિભાષિક શબ્દો વ્યાખ્યાથી કે બીજી રીતે લેખકોમાં સમજાવ્યા છે તે તેમાં લીધા નથી.

ચિદ્વીઓ.

૧.

દેસાઈની પોળ, તારીખ પખી નવેમ્બર, સને ૧૮૯૯.

કૃપાસાગર મહેતાજી સાહેબ નાનાલાલ હીરાલાલ,

વિનંતી કે—આજ સવારથી માઈ માથું દુખે છે, તેથી નિશાળે
આવી શકું તેમ નથી. માટે કૃપા કરી આજની મારી માંદગીની રજા
મળુશો.

આપનો આજ્ઞાકિત વિદ્યાર્થી,
ચીમનલાલ સેવકલાલ.

૨.

કાળપુર, રાજા મહેતાની પોળ,
તારીખ ૨૯ નવેમ્બર, સને ૧૮૯૯.

મહેરબાન મહેતાજી સાહેબ વસંતરામ શૈલારામ,

જનાબમાં પાંચમા ધોરણના વિદ્યાર્થી લક્ષ્મીરામ મહીપતરામની
સલામ સાથે અરજ કે મારા મોટા ભાઈના લગ્નની જનમમાં હું આજ
રોજ બરૂચ જવાનો છું, ત્યાં ચારપાંચ દિવસ રહેવાનું થશે. માટે મને
આજથી એક અઠવાડિયાની રજા આપવા મહેરબાની કરશો.

આવતા માસની નિશાળફીના ચાર આના મે મારા મિત્ર સાકરલાલ
નંદલાલ સાથે મોકલ્યા છે.

આપનો તાબેદાર,
લક્ષ્મીરામ મહીપતરામ.

૩.

રાયપુર, હવેલીની પોળ,
તા. ૧ ડીસેમ્બર, સને ૧૮૯૯.

રાજમાન્ય રાજમી મહેતાજી સાહેબ નાનાલાલ,

મારો દીકરો ચીમન આપની નિશાળમાં ત્રીજું ધોરણ શીખે છે.
તેને ઘેર શીખવવા સાર એક લાયક શિક્ષક જોઈએ છે. દર રોજ

સવારમાં બે કલાક શીખવવા બદલ હું તેને દર માસે રૂ. ૬) પગાર આપીશ, અને સારી રીતે શીખવીને જેમ જેમ ચીમનને તે પાસે કરાવતો જશે, તેમ તેમ તેની મહેનતના પ્રમાણમાં બીજા બદલો પણ આપીશ. માટે ઓછામાં ઓછું છટું ધોરણ પાસે થએલો, સારી ચાલનો, અને શીખવવામાં હોશિયાર, એવો શિક્ષક મેળવી આપશો તો મહેરબાની થશે. તસ્દી માફ કરશો.

આપનો સેવક,

સેવકલાલ પરમાનંદ.

૪.

મુરખબી લાઈ ઝીરધરલાલ,

વિનંતી કે—આ ઉનાળાની રજામાં શાળાપયોગી નીતિગ્રંથ વાંચવાની મારા શિક્ષકે મને બલામણુ કરી છે. મારી પાસે તે ચોપડી નથી. જો આપની પાસે તે હોય તો આ ચિટ્ટી લાવનાર સાથે મોકલવા કૃપાવંત થશો એવી આશા છે. હું તે વાંચીને તરત પાછી આપીશ.

તા. ૧ મે, ૧૮૯૯.

આપનો નમ્ર સેવક,

ધીરજલાલ મુખટલાલ.

૫.

ત્રિય લાઈ ધીરજલાલ,

તમારા શિક્ષકે શાળાપયોગી નીતિગ્રંથ વાંચવાની તમને બલામણુ કરી છે, એ જાણી હું ધણો ખુશી થયો છું. તમારી ચિટ્ટી લાવનાર સાથે હું તમને એ ચોપડી મોકલું છું. જો તમે તે ધ્યાન દઈને વાંચશો અને તેમાંની શિખામણો પ્રમાણે ચાલશો તો તમને ધણો લાભ થશે.

તા. ૧-૫-૯૯.

શુભેચ્છક,

ઝીરધરલાલ અમૃતલાલ.

૬.

મુરખબી લાઈઝો ઝીરધરલાલ,

આપે કૃપા કરી શાળાપયોગી નીતિગ્રંથની ચોપડી મને મોકલી તેને માટે હું આપનો મોટો ઉપકાર માનું છું. આ ચિટ્ટી લાવનાર સાથે તે પાછી મોકલી છે.

આપની સચના પ્રમાણે મેં તે બહુ ધ્યાન દઈને વાંચી છે. તેમાંની શિખામણો ધણી સારી ને અસરકારક છે. મેં તે પ્રમાણે વર્તવા માંડ્યું છે, અને તેનું સાફ પરિણામ મને જણાવા લાગ્યું છે. હવે હું વખત વ્યર્થ ગુમાવતો નથી. નિયમિત રીતે ધ્યાન દઈને પાઠ કરવાથી તે મને વધારે સારી રીતે ને વહેલો આવડે છે. ઉદ્યોગ, સાયવટ, પ્રમાણિકપણું, નત્રતા, વગેરે સદ્ગુણો ગ્રહણ કરી વડીલોની આજ્ઞામાં રહું છું, તેથી મારાં માખાપ ખુશી થાય છે.

આપે મોકલેલી ચોપડી અને દીધેલી શિખામણ માટે હું ફરીને આપનો ઉપકાર માનું છું.

તા. ૨૮, મે.

આપનો આભારી સેવક,
ધીરજલાલ મુગટલાલ.

૭.

મહેરબાન મુનશીજી સાહેબ,

આલી જનાબમાં ક્રિદવી ફકરદીન અમીરદીનની બંદગી કયુલ કરશે. આપ સાહેબની પરવાનગો લેઈ મારા વાલીજ સાહેબને મળવા સાફ હું આપુ ગયો હતો, ત્યાંથી ફરમાન મુજબ શાળાના સચલસ્થાન માટે તાબેદાર કેટલાક નમુના લઈ આવ્યો છે, પણ આજરોજ મારી ફરુને ત્યાં શાદી હોવાથી આપની તાબેદારીમાં હાજર થઈ શકાય એમ નથી તેથી લાચાર છું. બનતા સુધી ખિદમતમાં નમુના કાલે રજુ કરીશ.

તા. ૨૫મી, માહે મે, સને ૧૮૯૯.

તાબેદાર,
ફકરદીન.

૮.

અખંડ સૌભાગ્યવતી વહાલી બેન વિદ્યાગૌરી,

મારો નાનો ભાઈ એકાએક માદો થઈ જવાથી અને મારાં માતૃશ્રી ઘેર ન હોવાથી ગઈ કાલે હું નિશાળે આવી ન શકી. મેં સાંભળ્યું છે કે આપણાં ગુણવંતાં મહેતીજી સાહેબે નિબંધ કેમ લખવો તે વિષેનો પાઠ આપ્યો, તેમાં ધણા સારા મુદ્દા જણાવેલા છે, તે તમે નોંધી લીધા હશેજ. માટે તમારી નોંધની ચોપડી (નોટબુક) મોકલવા કૃપા કરશે. મુદ્દા ઉતારી લઈ હું તે તમને તુરત પાછી મોકલીશ.

એક દિવસ પણ ગરહાજર રહેવાથી કેટલું નુકસાન થાય છે તે હું સમજું છું; પણ શું કરું? ઘરમાં કોઈ મજે નહિ તેથી નાના ભાઈની માંદગીમાં તેની સંભાળ લેવી જોઈએ, અને વખતસર તેનું ઓસડવેસડ પણ કરવું જોઈએ. આજ સાંજે કે કાલે સવારમાં માતૃશ્રી આવશે, એટલે આવતી કાલ હું નિશાળે આવી શકીશ.

સોમવાર.

લ. લલિતા.

૯.

ખાડીઆ, જેઠાભાઈની પોળ,

તા. ૧૫ સાંજના ૪ વાગતાં.

મહેરબાન ડાક્ટર સાહેબ ધીરજરામ મથુરદાસ,

વિ. વિ. આજ સવારના છ વાગ્યાથી મારા પિતાજી એકાએક માંદા થઈ ગયા છે, તેમનું જમણી તરફનું અંગ રહી ગયું છે, મોં વાંકું થયું છે, અને બોલાવું નથી, માટે આપ આપઘ ઉપચાર સારે બનતી તાકીદે પધારવાની કૃપા કરશે.

આપનો અતિનમ્ર સેવક,

ચતુર જમનાદાસ

૧૦.

અમદાવાદ, તા. ૧૬ જૂન,

સને ૧૮૯૯.

શિરછત્ર કાકાશ્રી પુરુષોત્તમદાસ,

મારા પિતાજી દેવલોક પામ્યાના બેઠ્ઠકારક સમાચારનો તાર આપને ગઈ કાલ મોકલ્યો છે. તા. ૧૫મીએ સવારમાં તેમને એકાએક પક્ષાઘાત થયો, અને ત્રણ દિવસ અવાચક રહ્યા. ડાક્ટરનું ઔષધ કર્યું પણ કંઈ ટેકી લાગી નહિ, અને તેમણે પરમ દહાડે સાંજના છ વાગતાં દેહ મૂકી. આ ધણું મારું થયું છે, પણ ઈશ્વર ઇચ્છા આગળ આપણો ઉપાય નથી.

હવે આગળ શું કરવું તે અમને સ્પષ્ટ નથી. પિતાજી એકદમ અવાચક થવાથી કામઘંઘાની વ્યવસ્થા થઈ શકી નથી, તેમ તેમનાથી કંઈ

કહેવાયું પણ નથી, માટે આપ જેમ અને તેમ તાકીદે પધારી વ્યવસ્થા કરશો. હવે અમારે શિરછત્ર આપજ છે.

લી. આગ્રાંકિત સેવક,
અતુર જમનાદાસના
સાષ્ટાંગ પ્રણામ..

૧૧.

મુંબઈ, તા. ૧૯ જૂન, સને ૧૮૯૯.

ચિરંજીવી ભાઈ અતુર,

તમારા તરફથી આવેલા તારથી તથા કાલના પત્રથી તમારા પિતા! પરલોકવાસી થયાના સમાચાર જાણી હું ધણેજ દીવંગીર થયો છું. ખરેખર આપણા કુટુંબ ઉપર અને વિશેષે કરીને તમારા ઉપર આ મોટો ગમત્તમ ગુજર્યો છે. આવા મહાસંકટમાં શોક થાય એ સ્વાભાવિક છે, પરંતુ જેમાં આપણો ઉપાય ચાલતો નથી તેમાં શોક કરવાથી ઉચ્ચટા દુઃખમાં વધારો થાય છે. માટે જગન્નિયંતા કૃપાળુ ધમ્મિર ઉપર ભરોસો રાખી ધીરજથી દુઃખ અને સંકટ સહન કરવું જોઈએ, અને સંસારનો મોટો બોજો નાની વયમાં તમારા ઉપર આવી પડ્યો છે, તે ઉઠાવી લેવાને તમારે હિંમત ધરવી જોઈએ. કુટુંબમાં એકબીજા સાથેની પ્રીતિ અને સલાહશાન્તિ કાયમ રાખી ધંધારોજગારમાં વડીલોએ મેળવેલી કીર્તિ સાચવટ અને પ્રામાણિકપણાથી વધારવી એ તમારું કામ છે. તે કામમાં હરેક રીતે મદદ કરવાની મારી ફરજ હું બૂલીશ નહિ.

તમે કોઈ ગમરાશો નહિ. તમારાં માતુશ્રી તથા નાનાં ભાંડુઓને ધીરજ આપજો. તમારા દુઃખમાં ભાગ લેવાને અને તમને મદદ કરવાને હું આવતી કાલની મેલ ટ્રેનમાં નીકળી તમારી તરફ આવીશ.

લી. શુભેચ્છક,

પુરુષોત્તમ હરકીશનદાસ.

૧૨.

પ્રિયભાઈ હરલોચનદાસ

વિ. વિ. ચિ. મંગળને ઉપવીત આપ્યા નિમિત્તે આવતી કાલે મારે ત્યાં જમણવાર છે, માટે વિનંતી કે આપ સહકુટુંબ, ચાકર નોકર, તથા

પરોણાપાઈ સાથે પધારી કૃતાર્થ કરશે. બોજનનો સમય સાંજના ૭ વાગ્યાનો રાખ્યો છે. તા. ૨૦ મે, સન ૧૮૯૬.

સેવક,

હરકીસનદાસ વંદ્રાવનદાસ.

૧૩.

પરી. અંગળદાસ પાનાચંદ,

જત અમારા મિત્ર રાજશ્રી ત્રિકમલાલ પ્રાણલાલને રૂ. ૧૦૦) અંકે એકસો અમારે ખાતે લખીને આપજો. સંવત ૧૯૫૬ના જ્યેષ્ઠ વદ ૧૨ને બોમે. લી. ઝવેરી હેમચંદ ખેમચંદ.

કાગળપત્રો.

ક (સાધારણ જાતના.)

૧.

(મિત્રનો).

પાટણ, તા. ૨૭ સપ્ટેમ્બર, સને ૧૯૦૦.

પરમપ્રિય ભાઈ જગન્નાથ,

છુટા પડ્યા પછી હું તમને પત્ર લખી શક્યો નથી તેથી દીલગીર છું.

નોકરી મેળવવાની આશામાં ઘણું ઠેકાણું મારે રખડવું પડ્યું. જ્યાં જાઉં ત્યાં “ જંગા ખાલી નથી, અને ખાલી થવાનો સંભવ પણ નથી,” એવો જવાબ મળે. એથી હું કંટાળ્યો. મને એમ થયું કે સરકારી નોકરી માટે રખડવા કરતાં કોઈ વ્યાપાર રોજગારમાં પડ્યો હોત અથવા હુલર કારીગરીની કેળવણી લીધી હોત તો વધારે સાફ થાત. આખરે ઈશ્વર-કૃપાએ અને મારા પિતાજીના એક રૂડા મિત્રની મહેનતથી મારો પત્તો લાગ્યો છે. ગઈ કાલથી મુન્સિફ કોર્ટમાં મને રૂ. ૨૦ની કારકુનની જગા મળી છે. શરૂઆત સારી થઈ છે, અને સંતોષકારક કામ કરી બતાવ્યાથી આગળ વધવાનો સંભવ સારો છે. સૌ મિત્રોને ધટારત.

લી. સ્નેહાંકિત,

મરીશામ શિવશંકર.

૨.

(ઉપરનાનો જવાબ.)

અમદાવાદ, તા. ૪થી સપ્ટેમ્બર, સને ૧૯૦૦.

પરમપ્રિય લાઈ કાશીરામ,

તમારો તા. ૨૭ ચાલતા માસનો પત્ર વાંચી આનંદ થયો છે. લાંબી સુદતથી તમારા તરફના કંઈ પણ સમાચાર ન મળવાને લીધે ચિંતા થતી હતી. તમારો પત્નો જાણ્યા વગર હું પણ તમને લખી શક્યો નહિ.

તમને નોકરી મળ્યાની વાત જાણી સર્વ મિત્રો ખુશી થયા છે. તમારા પિતા કૈલાસવાસી થતાં કુટુંબના નિર્વાહ માટે તમારે અભ્યાસ છોડી નોકરી લેવાની જરૂર પડી, તે આગળ કોઈનો ધલાજ નથી. તમે આગળ અભ્યાસ ચલાવી શક્યા હોત તો મારી ખાત્રી છે કે તમે મોટું નામ મેળવત. વ્યાપાર રોજગારમાં કે હરકોઈ કામમાં તમે ફતેહમંદ નીવડો એવી ખુદ્દિ ધૈર્યે તમને બક્ષી છે, તે માટે તેનો પાડ માનવાનો છે. હું આશા રાખું છું કે તમે તમારો અભ્યાસ જેમ ખંતથી, મહેનતથી, અને એકચિત્તથી કરતા હતા, તેમ નોકરી પણ તેવીજ રીતે કરશો. પ્રમાણિકપણું અને નીમકહલાલી એ સદ્ગુણો નોકરીમાં અવશ્ય જોઈએ. એ વડે તમે ઉપરીઓને સંતોષ આપી તમારા કામમાં યશ મેળવી શકશો.

મિત્રમંડળ તમને વારે વારે યાદ કરે છે. વખતો વખત પત્રનો લાભ આપતા રહેશો એવી આશા છે.

સ્નેહાંકિત,

જગન્નાથ રામનાથ.

૩.

(પુત્રનો પિતા ઉપર.)

જુનાગઢ, તા. ૬ સપ્ટેમ્બર, ૧૯૦૦.

તીર્થસ્વરૂપ પૂજ્ય પિતામહી,

પ્રભાસપાટણથી છેલ્લો પત્ર લખ્યો હતો તે પહેાંચો હશે. આપના તરફના સમાચાર લખ્યા દિવસથી ન મળવાને લીધે ચિંતા થાય છે.

આપ કહેતા હતા તે પ્રમાણે ગીરનારની શોભા જોઈને હું તો છકજ થઈ ગયો. ઇશ્વરની લીલા અને મનુષ્યની કૃતિ અને અદ્ભુત છે. ત્રણ રાત્રી અમે ડુંગર ઉપર કાઢી. પશ્ચિમમાં આથમતા સૂર્યવડે યજ્ઞેશો વાદળાંનો વિચિત્ર રંગ, પૂર્વમાં ચંદ્રના ઉદયથી થઈ રહેલી અલૌકિક શોભા, જુદાં જુદાં શિખરો ઉપરની વૃક્ષની ઘટા, રંગબેરંગી પક્ષીઓના કિલ-કિલાટ અને પોતાના માળા તરફ જવાની તેમની ઉડાઉડ, તળેટીમાં સર્પાકારે વહેતી નદીઓની વિચિત્રતા, અને ઠેકાણે ઠેકાણે વહેતાં ઝરણા તથા ધોધવાના સુસવાટ, બિલોરી રંગ, અને તેમાંથી ઊડતી છાંટમાં થતાં ઇન્દ્રિયનુષ્ઠ જોઈને માણસનું વલણ તેના કર્તા તરફ થયા વગર રહેતું જ નથી. ડુંગર ઉપરનું ગાંભીર્ય જોઈ માણસ સંસારનાં દુઃખો ને ખટખટ વીસરી જાય છે, અને તેનું ચિત્ત પરમકૃપાળુ પરમેશ્વર તરફ ખચાચ છે. ડુંગરમાંથી કોતરી કાઢેલાં દેવજો તથા મૂર્તિઓ, રાખેગારનો મહેલ, માતાનાં દેવજો, ચઢવાને આંધેલાં પગથીયાં, અને અશોક રાજના કોતરી કાઢેલા લેખ, એ મનુષ્યની અદ્ભુત કૃતિના નમુના છે.

મારાં માતૃશ્રી તથા જૈન ચંદન ખુશીમાં છે; તેમણે બધાંની ખબર પૂછી છે. મોટા ભાઈને તથા ભાભીને મારા પ્રણામ.

લી૦ આશાધારક હીરાલાલના

સાથાંગ દંડવત્ પ્રણામ.

૪.

(ઉપરનાનો ઉત્તર.)

વડોદરા, તા. ૬-૯-૧૯૦૦.

ચચંજીવી ભાઈ હીરાલાલ,

તમારો તા. ૬ટીનો જુનાગઢથી લખેલો પત્ર વાંચી અતિ આનંદ થયો. મારે ખાસ કારણને લીધે મુંબઈ જવું પડ્યું હતું, તેથી તમારો પ્રભાસથી લખેલો કાગળ પણ ગઈ કાલેજ વાંચવામાં આવ્યો. મોટા ભાઈ પરીક્ષા આપવા ગએલા છે, તેથી તમને ઉત્તર લખાયો નથી.

તમે નાની વયમાં સૃષ્ટિસૌંદર્યની ખુબી પિછાણી શકો છો, અને થતો આનંદ અનુભવી શકો છો, એ જાણી હું ખુબ ખુશ થયો છું.

શુભરાતમાં ગીરનાર તે ગીરનારજ છે; પણ જ્યારે તમે એથી મોટા પર્વતો જેવા કે મહાબલેશ્વર, નીલગિરિ, હિમાલય આદિ જોશો ત્યારે ગીરનાર તેમના મેં આગળ કંઈ વિશાતમાં નથી એમ તમને લાગશે. ગીરનાર કરતાં પણ ચઢે એવી મનુષ્યકૃત કારીગરી આપુના ડુંગર ઉપર છે. અશોકના લેખ અને તેમનું ભાષાંતર મારી પાસે છે. તમે આવો ત્યારે તે વાંચી જોશો, તો અશોક કેવો પ્રતાપી રાજા હતો અને આવો લેખ કોતરવાનો તેનો કેવો રૂડો ઉદ્દેશ હતો, તે તમારા જાણવામાં આવશે.

તમારાં માતૃશ્રી તથા જન ચંદનને બોલાવજો. તમારાં બાબી સૌ. સરસ્વતીએ તમને તથા ચંદનને આશીષ અને તમારાં માતૃશ્રીને પંજેલાગાણું કહ્યું છે. શરીર સાચવજો, અને જેમ વહેલાં ઘેર અવાય તેમ કરજો.

શુભેચ્છક,

મનોહરદાસના આશીર્વાદ.

૫.

(ધનાઢય ઉપર ધરવટવાળા અધિકારીનો.)

પરમસ્નેહી શેઠજી ધરમશી મોરારજી,

વિશેષ મારો દીકરો જિ. હરિપ્રસાદ અંગ્રેજીની પ્રાવેશિક (મેટ્રિક્યુલેશનની) પરીક્ષા આપવા સાર અત્રેથી આવતી કાલે મેલ ટ્રેનમાં નીકળી મુંબઈના ગ્રાંટ રોડ સ્ટેશને શનિવારે સવારે ઉતરશે. તે પહેલવહેલો મુંબઈ આવે છે, અને ખીનમાહીતગાર છે, માટે મહેરબાની કરી તેને લેવાને સ્ટેશન ઉપર કોઈને મુદ્દામ મોકલશો, અને આપને ત્યાં તેને ઉતરવાની જાહેવાણી કરશો, એવી આશા છે.

આપનાં માતૃશ્રીને તથા બાઈને મારા યથાયોગ્ય કહેશો. તસ્દી માફ કરશો. સુરત, તારીખ ૧૫મી નવેમ્બર, ૧૯૦૦.

લી. સ્નેહાંકિત,

જયપ્રસાદના હાગવત્સરમરણ.

૨૧

૬૦

(ઉપરનાનો ઉત્તર.)

મુંબઈ, તા. ૧૭ નવેમ્બર, સને ૧૯૦૦.

પરમસ્નેહી રાજમાન્ય રાજશ્રી જયપ્રસાદ,

આપનો તા. ૧૫મીનો પત્ર પહોંચ્યો. બાઈ હરિપ્રસાદ આજ રોજ સવારે મેલ ટ્રેનમાં સુખરૂપ પહોંચ્યા છે. તેમને ગાટે બનતી ગોઠવણુ કરી છે. તેમના તરફની કંઈ ફીકર ચિંતા કરશો નહિ. બીજું કામકાજ લખશો.

અમે સૌ ખુશી આનંદમાં છીએ. આપના કુશળ સમાચાર બાઈ હરિપ્રસાદે કહ્યા તે જાણી ખુશી થયા છીએ. મારાં માતૃશ્રીએ આપને યથાયોગ્ય લખાવ્યા છે.

લી. સેવક,

ધરમશીના જયગોપાળ.

૭.

(પુત્રનો પિતા ઉપર.)

મુંબઈ, ચીનાખાગ,

ગુરુવાર, તા. ૨૨ નવેમ્બર, ૧૯૦૦.

શિરછત્ર તીર્થરૂપ પૂજ્ય પિતાજી જયપ્રસાદ,

લી. આજ્ઞાકિત સેવક હરિપ્રસાદના સાષ્ટાંગ દંડવત્ પ્રણામ સેવામાં અંગીકાર કરશો. વિશેષ, આજસુધી પરીક્ષામાં રોકાયેલા લીધે મારાથી પત્ર લખાયો નહિ તેને માટે માફી માગું છું.

હું સુરતથી નીકળ્યો તે વખતે આગગાડીમાં ઘણી ભીડ હતી, પરંતુ નવસારી સ્ટેશને અમારી ગાડીમાંથી ૧૫-૨૦ ઉતાડ ઉતરી પડ્યા, તેથી મને સારી રીતે સુવાની જગા મળી. શનિવારે સવારના ૬ાા વાગતાં આંટ રોડ સ્ટેશને હું ઉતર્યો. વાડીલાલબાઈ ત્યાં ગાડી લેઈને મને તેડવા આવ્યા હતા, તેથી મને કોઈ રીતની હરકત પડી નહિ.

મેં સાંભળ્યું હતું કે મુંબઈમાં ધીચ વસ્તીને લીધે ઉતરવાને સારી જગા મળતી નથી, પરંતુ હું ઉતર્યો છું તે ચીનાખાગ તો એક રાજમહેલના જેવી સુંદર, સ્વચ્છ, ને વિશાળ જગા છે. મારા ઉતારાની ત્યાં પ્રથમથી ઉત્તમ પ્રકારે ગોઠવણ કરી રાખેલી હતી. આપની આજ્ઞા પ્રમાણે મેં શેઠ અને શેઠાણીના કુશળ સમાચાર પૂછ્યા અને તેમણે પણ આપની કુશળતા પૂછી. તેમનો સ્વભાવ ધણો માયાળુ છે. તેમના ઘરનાં તમામ માણસો મારા ઉપર એટલી બધી પ્રીતિ અને મહેરબાની રાખે છે કે અત્રે ઘર છોડીને આવ્યો હોઈ એમ મને બીલકુલ લાગતું નથી. પરીક્ષાને માટે તૈયારી કરવામાં અત્રે મને બહુ અનુકૂળતા થઈ છે.

પરીક્ષા આજરોજ પુરી થઈ છે. પરીક્ષાવખતે કેમ વર્તવું એ વિષેની આપની શિખામણ મને ઘણી ઉપયોગી થઈ પડી. કેટલાક છોકરાઓ કાગળ વાંચતાંજ ગભરાઈ ગયા અને અર્ધા કલાકમાં પરીક્ષકને થોડાક જવાબના કાગળ સોંપી બિટી ગયા. મેં સવાલના રહી ધીરજથી બધા સવાલો પ્રથમ વાંચ્યા. દરેક સવાલમાં શી મતલબ છે તે લક્ષમાં લીધી. પછી સહેલા સવાલના જવાબ છુટા છુટા કાગળ ઉપર લખ્યા. દરેક જવાબ લખી તે લક્ષ્યપૂર્વક ફરી તપાસ્યો. પછી અધરા જવાબ લખ્યા. આ રીતે છુટા કાગળો ઉપર લખેલા બધા જવાબ અનુક્રમવાર ગોઠવ્યા, અને ફરીથી વાંચી ગયો. ત્યારબાદ તે પરીક્ષકને આપ્યા. મારા વિચાર પ્રમાણે મેં જવાબ ઠીક આપ્યા છે, તેથી પરીક્ષામાં પાસ થવાની આશા રાખું છું.

અત્રેની પ્રખ્યાત જગાઓ જોઈ શુક્રવારની રાતે મેલ ટ્રેનમાં બેસી સુરત આવવા ધાર્યું છે.

મારાં માતૃશ્રીને મારા દંડવત્પ્રણામ, અને ભાઈ ચીમન તથા બેન મંગળાગૌરીને ઘટારત. શેઠ ધરમશીએ તથા તેમનાં માતૃશ્રીએ આપને ભગવત્સ્મરણ કલાં છે.

લી. આજ્ઞાંકિત સેવક હરિપ્રસાદ.

(પ્રત્યુત્તર નં. ૬નો.)

સુરત, તા. ૨ ડીસેમ્બર, સને ૧૯૦૦.

સ્નેહસાગર શેઠ ધરમશી,

આપનો તા. ૧૯ ગયા માસનો પત્ર વાંચી હું ઘણો ખુશી થયો છું. આપે અત્યંત માયા અને કાળજીથી ચિ. હરિપ્રસાદની બરદાસ કરી તેને માટે હું આપનો અને આપનાં માતૃશ્રીનો મોટો ઉપકાર માનું છું. અમારા ઘર કરતાં પણ તેને વધારે સુખ આપને લાં મળ્યું છે, એમ જણાવી તે આપના ઘરનાં તમામ માણસોનાં બહુ વખાણુ કરે છે, અને આપનો બહુ ઉપકાર માને છે.

તા. ૧૯ની લગભગ પરીક્ષાનું પરિણામ પ્રગટ થવાનું છે તે વખતે કૃપા કરી તપાસ કરાવશો, અને ચિ. હરિપ્રસાદ પાસ થએલો જણાય તો મને તાર મોકલવાની અને વિગત પત્રદ્વારા જણાવવાની મે. કરશો.

આ સાલ રૂનો પાક સાધારણુ થશે. નવું ૩ બજારમાં થોડી મુદત પછી આવવા માંડશે.

આપનાં માતૃશ્રીને તથા બાઈને મારા યથાયોગ્ય.

લી. આપનો આભારી,

જયપ્રસાદના લગવતસ્મરણુ.

(ઉપરનાનો ઉત્તર.)

મુંબઈ, તા. ૨૦ ડીસેમ્બર.

પરમસ્નેહી રા. રા. જયપ્રસાદ,

ચિ. બાઈ હરિપ્રસાદ પરીક્ષામાં પાસ થયાના શુભ સમાચારનો તાર તમારા ઉપર મોકલ્યો છે. તેમણે પરીક્ષા સારી રીતે પસાર કરી જાણી અત્યંત ખુશી થઈ છે. સંસ્કૃતમાં તેમને સૌથી વધારે દોઢડા મળવાથી તેમને ૩. ૧૫)ની સ્કૉલરશિપ મળી છે. આવા સારી ફતેહને માટે અમે સૌ આપને તથા બાઈ હરિપ્રસાદને મુબારકબાદી આપીએ છીએ.

ભાઈ હરિપ્રસાદ અત્રે રહ્યા તે વખતની તેમની ચપળતા, મહેનત, અને અભ્યાસ ઉપર પ્રીતિ જોઈ અમને સૌને ખાત્રી હતી કે તે સારી રીતે યશસ્વી થશે. તેમની રીતભાત ને વર્તણૂકથી અમારાં માતૃશ્રી ધણું ખુશી થયાં છે. જે માઆપ પોતાનાં છોકરાંની વર્તણૂક અને કેળવણી ઉપર સારી દેખરેખ અને કાળજી રાખે તો છોકરાં કેવાં સારાં નીવડે તેનો દાખલો ભાઈ હરિપ્રસાદ છે.

હવે આગળ અભ્યાસ કરવા સાથે અત્રેના વિદ્યાલયમાં દાખલ થવાને ભાઈ હરિપ્રસાદ ક્યારે આવવાના છે તે લખશો. મારાં માતૃશ્રીએ જણાવ્યું છે કે તેમને રહેવાની ગોઠવણુ અમે અમારી વાડીમાં કરી શકીશું.

હાલ અત્રે પણ રૂનો બગ્ગર વખાણુવા જેવો નથી. તથાપિ મિલો (૩ કાંતવા વણુવાનાં કારખાનાં)ને માથે જે અવદશા ચાલે છે, તેમાં કંઈકે સુધારો થવાનાં ચિહ્ન દેખાય છે.

અત્રે સૌ ખુશી આનંદમાં છીએ. ભાઈ હરિપ્રસાદ આગળ પણ આવી સારી રૂતેહ પામે એવી આશા રાખીએ છીએ.

લી. સેવક,

ધરમશી મોરારજીના ભગવત્સમરણ.

૧૦.

(ઉપરનાનો ઉત્તર.)

સુરત, તા. ૨૪ ડીસેમ્બર.

સદાહિતકારી શેઠજી સાહેબ,

આપનો તા. ૨૦મીનો પત્ર વાંચી હું અત્યંત ખુશી થયો. આપે તરફી લઈ ચિ. હરિપ્રસાદ પાસે થવાની ખબર મુખ્યારકબાદી સાથે આપી તેને માટે હું આપનો મોટો આભાર માનું છું. તાર વખતસર પહોંચવાથી સધળાંની આતુરતા દૂર થઈ ને હરિપ્રસાદને તો શેર લોહી ચઢ્યું હશે.

આપનાં માતૃશ્રીના અભિપ્રાયમાં ચિ. હરિપ્રસાદની વર્તણૂક અને રીતભાત સારી જણાઈ તેથી હું બહુ ખુશી થયો છું. નીતિભરેલી વર્તણૂક અને સારી રીતભાત ઉપર આપના સ્વર્ગવાસી પિતાનું ખાસ

લક્ષ હું, અને તેજ પ્રમાણે આપનાં માતૃશ્રીનું છે તે હું જાણું છું. વિદ્યા કરતાં સદ્ગુણ અને સુનીતિ માણસને વધારે દિપાવે છે. માટે વિદ્યાની સાથે એવા ગુણ હોય તોજ માણસ સુચશ મેળવી શકે છે, એ આપના પિતાનું વારંવાર બોલવું હતું. નાનપણમાં છોકરાં ઉપદેશ કરતાં અનુકરણથી વધારે શીખે છે, એ વાત ઘણાં માયાપ વીસરી જાય છે, અને કેટલીક વાર બાળકના દેખતાં પોતે અયોગ્ય રીતે વર્તે છે. તેમનાં અયોગ્ય લાડ અને વર્તણૂકની માઠી અસર છોકરાંના કુમળા મન ઉપર વહેલી થાય છે, અને તેથી તેમનો આખો જન્મારો બગડે છે. આવું માફું પરિણામ ન નીપજે તેને માટે અમે બનતી સાવચેતી રાખી છે.

ચિ. હરિપ્રસાદ મુંબઈની એલફિન્સ્ટન કોલેજ(વિદ્યાલય)માં દાખલ થવા સાર તા. ૨૯મીને રોજ અત્રથી નીકળશે. આપની વાડીમાં તેને રહેવાની ગોઠવણ કરવાનું જણાવ્યું તેને માટે આપનાં માતૃશ્રીનો તથા આપનો હું મોટો ઉપકાર માનું છું, પરંતુ આપની મહેરમાનીનો આ લાભ લઈ શકાય તેમ નથી તે માફ કરશો. બીજા તેના સોજાતીઓની સાથે કોલેજમાં રહી અભ્યાસ કરવાની તેની ઇચ્છા છે, અને તે મને પણ પસંદ આવે છે. કેમકે ત્યાં બીજા સારા છોકરાઓનું વર્તન જોઈ બાળુવામાં ઉત્તેજન મળે, પુસ્તકોની તથા બીજાં સાધનોની મદદ જલદી મળે, અને શિક્ષકોની દેખરેખ નીચે પણ સ્વતંત્રપણે રહેવાથી કેટલાક ઉપયોગી ગુણો પ્રાપ્ત થાય.

લી૦ સેવક,
જયપ્રસાદ.

૧૧.

(બેનનો ભાઈ ઉપર.)

પરમપ્રિય વડીલ બંધુ રણછોડલાલ,

મુ. વડોદરા.

પેટલાદથી લી. બેન મહાકોરના પ્રણામ. શ્રી મહાપ્રભુની કૃપાથી અહીં સૌ. ખુશી આનંદમાં છે. ગઈ કાલ બેન લક્ષ્મી આવ્યાં તેમણે આપણા ઘરની ખબર કહી તેથી સમાચાર જાણ્યા. તમે કામમાંથી નવરા

ન પડે તેથી કદાચ તમને કાગળ લખવાની કુરસદ મળે નહિ, પણ અમારાં બાબીસાહેબ આખો દિવસ શું કરે છે ? ઘેર ચાકર નોકર છતાં તેમને નવરાશ ન મળે એ માનવા જેવું નથી. માઆપ સ્વર્ગવાસી થયાં, અને તમે કોઈ મારી ખચર ન હો તો મને ઓછું આવે એ સ્વાભાવિક છે.

ચિ. ભોગીનું આ સાલ લગ્ન લેવાની વાત કાને આવી છે. એ સલાહ તો અમારાં બાબીસાહેબની હશે એમ મને લાગે છે. ભોગી હજી પંદર વર્ષનો તો થયોએ નથી અને કન્યાને તો હજી હવે દસમું વર્ષ બેસશે, છતાં તેને પરણાવવાની ગાંડાઈ તમે કેમ કરો છો તે સમજાતું નથી. ચિરંજીવી બણવામાં ધણી મહેનત લે છે તેથી તેનું શરીર પણ નબળું રહે છે.

નાની બેન હરકોરને સાસરે દુઃખ છે, અને જમાઈ પણ સાસરે નથી. એના તરફથી માફ કાળજી ધીકતું રહે છે. હું પરગામ પડી તેથી એના દુઃખમાં ભાગ લઈ શકતી નથી. પણ ભાઈ, તમે એની ખરદાસ જરૂર લેજો. માઆપ નહિ તેથી એને ઓછું આવતું હશે. કંઈ વધારે પડતું લખાયું હોય તો માફ કરજો.

મિતિ કાર્તિક વદ ૭.

૧૨.

(ઉપરનાનો ઉત્તર.)

મારી વહાલી બેન અખંડ સૌ. મહાકોર,

મુ. પેટલાદ.

તમારો વદ ૭નો પત્ર વાંચી સમાચાર જાણ્યા. મારા તરફથી કાગળ નથી આવતા તેથી તને માફ લાગ્યું જણાય છે. પણ બેન ! મારી હાલત તને માલમ નથી. મારે સવારથી સાંઝ સુધી આથડતું પડે છે. આપાએ ઉધરાણીના એટલા લોચા મૂક્યા છે કે તેનો પારજ આવતો નથી.

તમારી બાબી કાગળ લખતાં શરમાય છે. તે કહે છે કે બેને સારી વિદ્યા સંપાદન કરી છે, તેથી માફ ગાંધેલું લખેલું જોઈ તેમને હસતું આવે ! મારા ઉપદેશથી ને ટેકવાથી તે અભ્યાસ પાછળ મચી છે. હાલ પાંચમી ચોપડી વાંચે છે.

બેન, તું સમજીશ ચંદ્રને છેલ્લે પાટલે બેસે અને મારે માથે દોષ મૂકે એ તને ધટતું નથી. માથાપ ગુજરી ગયાં મારે ભાઈબેનનું હેત આણું શમાટે થાય વાઝ ? અમે તને રોજ સંભારીએ છીએ ને ઇચ્છીએ છીએ કે તું માસ બે માસ અહીં રહી જાય.

નાની બેનને મારે મને કંઈ થોડું લાગતું નથી; પણ એ છોડી એવી ડાહી છે કે વેરીમાં વાસ કરે. એના ગયા પછી વેવાઈના ઘરનું નાવ સાફ ચાલે છે. જમાઈ પણ સુધરતા જાય છે. બેનની રહેણીકરણી એવી છે કે તે સૈને વહાલી લાગે. અહીં બીજા ત્રીજા દહાડે આવે છે, તારે એની ભાભીને એટલી ખુશી કરી નાખે છે કે તેનું હેત મારા કરતાં પણ એના ઉપર વધારે થયું છે. એને કોઈ પણ જાતનું દુઃખ ન પડે એવી ગોઠવણ કરી છે.

વેવાણે લગ્નની જીદ પકડી હતી પણ અમે તેમને સમજાવીને તે બંધ રખાવ્યું છે. ચિ. ભોગીએ અંગ્રેજી પાંચમી ચોપડી પુરી કરી છે. તે કૌઈને ઝંખ્યા કરે છે. બાણાની પ્રવૃત્તિ હવે કેવી રહે છે ? ઘરમાં સર્વને અમારા ચથાથોગ્ય. સંવત ૧૯૫૭ના કાર્તિક વદ ૯.

૧૩.

(બેનનો બેન ઉપર.)

અખંડ સૌભાગ્યવતી વહાલી બેન હરકોર,

મોટા ભાઈનો કાલ રોજ કાગળ આવ્યો, તેમાં તારી સુચાલ વિષે થોડી લીટી લખી હતી, તે ફરી ફરીને વાંચી. બેન ! તારે મારે મારે રોજ શેર શેર લોહી બળતું હતું, પણ એ કાગળ વાંચ્યો ત્યારથી મારા મનને ટાલક વળી છે. લોકો કહે છે કે બૈરાંને બણીને ક્યાં કમાવા જવું છે ? કમાવા મારેજ બે બણવાનું હોય તો કદાચ બૈરાંને બણાવવાની જરૂર ન ગણાય. બણતર કેટલું ઉપયોગી છે, એ તારા દાખલાથી માલમ પડી આવે છે. ઘર ખાલી હોય, અને ઘણીમાં ઠેકાણું ન હોય, એવે સમયે સાસરામાં સમાસ કરવો, ઘર નિભાવવું, સૈને રાજી રાખવાં, અને નિરાશ નહિ થતાં હિંમતથી સંસારનું નાવ ઠેકવું એમાંજ બણતરનો ઉપયોગ છે, એમાંજ બૈરાંની ખુદ્દિની ને ડહાપણની કસોટી છે. તારા

વર્તનથી હું ખરેખર બહુજ ખુશી થઈ છું. ધન્ય છે તને, કે છેક નાની ઉંમર છતાં તું પાકી ઉંમરનાં યૌરાં કરતાં પણ વધારે ખચરદારી ધરાવે છે. કોઠારી ભણેલા તો ઠીક છે. પણ માઆપના અતિ લાડથી તેમણે કામ-કાજ તરફ લક્ષ આપ્યું નથી; એમ છતાં મને આશા છે કે તારો દાખલો જોઈ તેઓ જલદી ઠેકાણે આવશે. તું સમજુ છે, એટલે વધારે લખવાની જરૂર નથી. વખત અને સ્થિતિ પ્રમાણે ચાલવું એમાંજ ડહાપણ છે. ભાણાને નવરાત્રિમાં ત્રીજી બેસશે. કાલું કાલું મોલીને તે બધાને હસાવે છે. ચાવળો બહુ થશે. તેં તો એને છેક નાનો જોએલો. મોટા ભાઈના લખવાથી હું દિવાળી પછી વડોદરે આવવાનો વિચાર રાખું છું. આ વખત તો બે ચાર માસ રહેવું ધાર્યું છે, કેમકે મન અકળાયું છે. તમને સર્વેને મળવાનું ધણું મન છે. જવાબ લખવામાં આગસ કરીશ નહિ. મિતિ ભાદરવા વદ ૪ ને રવેલ. સંવત ૧૯૫૮. પેટલાદ.

લી. શુભેચ્છક મહાકોરના

આશીર્વાદ.

૧૪.

(ઉત્તર.)

સ્વસ્તિ શ્રી પેટલાદ મહાશુભસ્થાને, પૂજારાધ્યે અખંડ સૌભાગ્યવતી શ્રીમતી શીલવતી મારી વહાલી બેન મહાકોર. એતાન શ્રી વડોદરેથી લી. આગાંકિત બાળક હરકોરના દંડવત્ પ્રણામ. તમારો પત્ર મિતિ ભાદરવા વદ ૪નો વાંચીને અતિ આનંદ થયો. કાગળનો વચલો ભાગ વાંચતાં મારા મનમાં અનેક વિચાર સાથે પેદા થયા. પાછલું સુખ, હાલની સ્થિતિ, માઆપનો કાળ, તમારો વિયોગ, એ સર્વેએ મારા મન પર એટલી ભારે અસર કરી કે મારી આંખોમાંથી આંસુધારા ચાલી. તમારો પત્ર ઝટ ખસેડી દીધો ન હોત. તો તે સઘળો ભીંજાઈને ખરાબ થઈ જત. પણ આખરે તમારા જેવી મોટી બેનનો વિસામો છે, અને ભાઈ ભોજાઈ પણ સારી પેઠે માયા રાખે છે, એથી મેં મન વાળ્યું. મારી સ્થિતિથી હું જરાએ દીલગીર નથી, કેમકે ઇશ્વર જે કરે છે તે સારાનેજ માટે, એમ હું માનું છું. સાદી ને ગરીબ હાલતમાં જે સુખ અણુાય છે, તે મારે જાતે જાણી જોવું છે. એવેજ સમે આપણાં ભણતરની, ડહાપણની, ને દંઢ

મનની કસોટી થાય છે. તમારી શિખામણુ મને કીમતી થઈ પડશે. મારી સારી ચાલને માટે તમે રાજી થાઓ એ ઠીક છે, પણ એને માટે મને કંઈ શાખાશી ઘટતી નથી; કેમકે સારી રીતે ચાલવું એ હરેક સમજી. મનુષ્યનો ધર્મ છે. મેં જે નિયમ બાંધ્યા છે, તે ભીંતે કમાડે લખી રાખ્યા છે તે આ :—

૧. કોઈ પણ હાલતમાં નિરાશ ન થવું.
૨. ઉદ્યમમાંજ સુખ ને આનંદ છે.
૩. ત્રેવડ ત્રીજો ભાઈ છે.
૪. ગમે તેવી હલકી ચીજ હોય તેને પણ નકામી ન ગણવી.
૫. પાઈ પૈસાનો સંચય કરવાથી પૈસાદાર થવાય છે.
૬. જેનો હાલ ખપ ન હોય, તે લેવું નહિ કે માગવું નહિ.
૭. ઉપડતે સાદે બોલવું નહિ, પણ હસમુખાં થઈ સૌને રાજી રાખવાં.
૮. વિનય વેરીને વશ કરે છે.
૯. સુખનું સાધન સદ્ગુણ છે.
૧૦. મન મારવું, જેમ બને તેમ પોતાને માટે ઓછું માગવું.

આ દસ નિયમ મને સોનામહોરના થઈ પડ્યા છે. એ પ્રમાણે હું ચાલું છું, અને એથીજ મારા ઘરની હાલત સુધરવા માંડી છે. બાણીઆને જેવા મારો જીવ તલસે છે. એને મારી વતી ખૂબ રમાડજો. વહાલી મેન ! તને જલદી ભેટવાની આતુરતાથી હવે હું બંધ કરું છું. બાદરવા વદ ૭, સંવત ૧૯૫૮.

૧૫.

(વેવાઈનો.)

સ્વસ્તિ શ્રી સુરત બંદરે મહાશુભસ્થાને પૂજારાધ્યે અનેક ઉપમાજોગ ત્રવાડી કરુણાશંકર દયાશંકર. એતાન શ્રી અમદાવાદથી લી. પંજા ધીરજ-રામ કેવળરામના નમસ્કાર વાંચજો. જત અત્રે સૌ ક્ષેમકુશળ છે. આપની કુશળતાના સમાચાર લાંબી મુદતથી મળ્યા નથી તેથી ફીકર થાય છે, માટે સંભારીને પત્ર લખશે એવી ઉમેદ છે. ચિ. ચંદ્રશંકર અત્રેના વિદ્યાલય(કોલેજ)માં સંતોષકારક અભ્યાસ કરે છે. તેમના

એક શુરુ અમારી પડોશમાં રહેવા આવ્યા છે, તેઓ તેમના વિષે હંમેશાં સાઈ મત આપે છે. ત્રવાડી જાતે મહેનતુ, ચપળ, બુદ્ધિવાન અને વિદ્યા ઉપરજ લક્ષ રાખનારા છે. તેથી આશા પડે છે કે તેઓ દરેક ઉચ્ચ પરીક્ષામાં સારી રીતે પાસ થશે. નાનપણથીજ એમની કેળવણી પાછળ સાઈ લક્ષ આપેલું જણાય છે. તેમની રહેણીકરણી પણ વખાણવા લાયક છે. જે તેમની મરજી હશે તો તેમને નાતાલની રજામાં સુરત મોકલીશું. ઘરમાં સૌને અમારીવતી ધટિત કહેશે. તા. ૧૧ નવેમ્બર, સને ૧૯૦૦.

૧૬.

(ઉપરનાનો ઉત્તર.)

સ્વસ્તિ શ્રી અમદાવાદ મહાશુભસ્થાને પૂજારાધ્યે સર્વે શુભોપમા-લાયક પંજા ધીરજરામ કેવળરામ તથા બાળગોપાળપ્રત્યે, શ્રી સુરત અંદરથી લી. ત્રવાડી કરુણાશંકર દયાશંકરના જયમહાદેવ વાંચજો. જત અત્રે સૌ સુખરૂપ છે. આપની ખેરીઅતનો પત્ર તા. ૧૧મી ચાલતા માસનો આવ્યો તે વાંચી મળ્યા જેટલો સતોષ થયો. એકાએક સાહેબ સાથે તાલુકાઓમાં ફરવા જવાનો પ્રસંગ આવ્યો, અને એક ગામથી ખીજે ગામ એમ ધણું કરીને રોજ દોડધામ ચાલવાથી પત્ર લખી શકાયો નહિ, તેથી લાચાર છું.

ચિ. ચંદ્રશંકર વિષે આપે જે હકીકત લખી તે વાંચી પરમાનંદ થયો. પિતા તરીકે મેં મારી ફરજ બજાવી તેમાં કંઈ વિશેષ કયું નથી. પરંતુ મારી મહેનત સફળ થઈ એજ મોટા સંતોષની વાત છે. તેના બીજા પિતા આપ છો. આપ તેની સારી સંભાળ રાખો છો તેથી હું આપનો ઉપકાર માનું છું. નાતાલમાં તે બે દહાડા આવી જાય તો ધણું સાઈ, કેમકે અભ્યાસ કરવા સાઈ ગઈ રજામાં પણ તેનું અમદાવાદ રહેતું થયું, તેથી તેનાં માતૃશ્રી તથા બાઈબેનો તેને મળવા બહુ આતુરતા બતાવે છે.

હાલમાં અત્રે તાવનો ઉપદ્રવ એટલો વધી પડ્યો છે કે પ્રત્યેક ઘેર એક કે વધારે મનુષ્યો તેના સપાટામાં આવી પડેલાં હોય છે. અમદાવાદમાં પણ તાવનું જેર વિશેષ છે, માટે બાળબચ્ચાંની સંભાળ રાખશો, સૌને અમારીવતી ધટિત કહેશે. તા. ૧૩મી નવેમ્બર, સને ૧૯૦૦.

૧૭.

(ધરવટવાળા વેપારીના અધિકારી ઉપર.)

સ્વસ્તિ શ્રી મુંબઈ ખંદેરે મહાશુભસ્થાને પૂજારાધ્યે સકળ શુભગુણ-
સંપન્ન રાજમાન્ય રાજશ્રી દેવે મંછારામ મયારામ. એતાન શ્રી અમદાવાદથી
લી. શા. દ્વારકાદાસ રણછોડદાસના જેશ્રીકૃષ્ણ વાંચશો. અત્રે સૌ
કુશળ છે. આપની કુશળતાનો પત્ર કારતક સદ્દ પને વાર રવિને લખેલો
મળ્યો તે વાંચી સમાચાર જાણ્યા છે. એજ પ્રમાણે પત્રદ્વારા દર્શનનો
લાભ આપશો. આપના લખ્યા મુજબ વ્યવસ્થા કરી તે નીચે પ્રમાણે.

આપનું ઘર દુરસ્ત કરાવ્યું તેમાં રૂ. ૨૫)નું ખર્ચ થયું છે, અને
તે રકમ અમોઝે આપને નામે લખીને ખર્ચી છે.

શેઠ કુબેર ધનજીને ત્યાં રૂ. ૧૭૫) આજરોજ ભરી આવ્યો છું.
તેમણે આપના ખાતામાં તે રકમ આજની મિતિની જમે કરી છે.

રેશમી ફેક્ટીઆ સાડીઓ નં. ૨ તથા કસબી અબોટીઉં ગોટા-
કોરનું ૧ તથા ભરગણી વેલ્લુટ્ટીના ખંડ ૩ એ રીતે કાપડ બાઈ
માણેકચંદ સાથે મોકલ્યું છે. તે પહોંચ્યાનો ઉત્તર મહેરબાની કરી
લખશો. તેનો આંકડો (ખીલ) આ સાથે ખીડ્યો છે.

અત્રે મિલોના શેરનો ભાવ ઉતરવા માંડ્યો છે. આગળ ઉપર
ખજાર તેજમાં આવવાનો સંભવ છે, તેથી આવા અરસામાં થોડા સેર
લીધા હોય તો સાફ એમ મને લાગે છે; મરજી હોય તો લખી જણાવશો.

મારા સરખું કામકાજ લખશો. સંવત ૧૯૫૭ના કારતક સદ્દ ૧૦
ને વાર શુક્ર.

૧૮.

(આપનો દીકરા ઉપર.)

સ્વસ્તિ શ્રી વીરમગામ મહાશુભસ્થાને ચિ. બાઈ નાનાલાલ વિઠ્ઠલ-
દાસ. એતાન શ્રી કિલ્લે કપડવણુજથી લી. શુભેચ્છક વિઠ્ઠલદાસ નરોત્તમ-
દાસની આશીષ વાંચજો. જત અત્રે હું ખુશી આનંદમાં છું. તમારો
પત્ર વદ ૧૧નો આવ્યો તે વાંચી પરમ સંતોષ થયો.

સૌ. બેન મહાલક્ષ્મીના ભાણું લગ્ન આવતા માસમાં લેવાનું કર્યું છે તે ખુશીની વાત છે; પણ એ શુભ પ્રસંગ ઉપર મારાથી ભાગ્યેજ આવી શકાશે. જો ન આવું તો તમારાં માતૃશ્રીની સલાહ લઈને રીત કરતાં પણ પાંચ રૂપિયા વધારે ખર્ચ કરજો. બેનને કોઈ રીતે ઓછું ન આવે એમ કરવું. એને માટે સાડી એક બનારસી મેં મંગાવી છે તે ટપાલ મારફતે તમારા ઉપર પરભારી શ્રી કાશીક્ષેત્રથી આવશે.

તમારા મોળાઈ ભાઈ હરિવલ્લભને ઘેર પુત્રની પ્રાપ્તિ થયાની ખબર સાંભળીને ધણો આનંદ થયો.

શા. પાનાચંદ અમીચંદને મિત્રદાવે દુકાન બાડે આપી તેમની હરકત દૂર કરેલી, પણ ગાઢા ધરવટને લીધે રીતસર બાડાચિટ્ટી લખાવી ન લીધી, તથા કેટલાંક વર્ષથી તેમનો હાથ બીડમાં જાણી બાડાનો તગાદો ન કર્યો, તેનો લાભ લઈને તેમના પુત્ર નેમચંદ દુકાનનો કબજો છોડતા નથી, અને દુકાન અમારી છે એમ કહી ધણી થઈ બેઠા છે, તેથી છેવટ ભુંડાશ કરવાનો વખત આવ્યો એ દીલગીરીની વાત છે. મારા મિત્ર રા. રા. ચીમનરાયને મેં સઘળી હકીકતનો પત્ર લખ્યો છે, માટે તમે તેમને મળજો, અને તેમની સલાહ પ્રમાણે ઇલાજ લેજો.

ખેતરોનું ઉત્પન્ન આ વખતે સાઈ આવ્યાની ખબર જાણી-આપણા ખેડુતો સારા છે માટે તેમને ખનતાં સુધી બદલવા નહિ.

આપણું પંડ્યાવાળું મકાન જીર્ણ થઈ ગયું છે તેની મરામત પાછળ ઓછામાં ઓછા રૂ. ૧૦૦૦) લાગશે એમ હું ધાઈ છું. આ મૌસમમાં એ કામ લઈ બેઠા વગર છુટકો નથી. અકલેશ્વરથી કાટની તજવીજ કરી છે. ઈંટો, ચુનો, વગેરે જે સામાન જોઈએ તેનો મારા મિત્ર રા. ધનેશ્વર ઓવરસીઅર પાસે અડસદો કરાવી તે માલ આજથી સહી કરી લેજો, કેમકે પછીથી તે મેંધો થવાનો સંભવ છે.

બેન મણીનો અભ્યાસ ધણો સારો ચાલે છે જાણી ખુશી થયો. વધારે અભ્યાસ માટે તેને પુનાની છોકરીઓની હાઇસ્કૂલમાં મોકલવાનો મેં વિચાર રાખ્યો છે. આપણે અહીં અંગ્રેજી શીખવવાનું સાધન ન હોવાથી તમે તેને થોડું થોડું પણ નિયમિત રીતે ઘેર શીખવજો. સૌને

બોક્ષાવળે. જે સંભારે તેને અમારા જેશ્રીકૃષ્ણ કહેળે. સંવત ૧૯૫૭ના કાર્તિક વદ ૧૨.

૧૯.

(આશ્રિતનો રાજ ઉપર.)

સ્વસ્તિ શ્રી દેવગઢ મહાશુભસ્થાને પૂનરાધ્યે પરમદયાળ પરોપકારી સદ્ગુણનિધાન ચતુરસુગ્ધ વિવેકસાગર અનેક શુભોપમાયોગ્ય વિરાજમાન નેકનામ પ્રૌઢપ્રતાપી મહારાહલ શ્રી માનસિંહજી મહારાજ. એતાન શ્રી ભાવનગરથી લી. ચરણુરજ કિંકર બળદેવપ્રસાદ રામપ્રસાદના સાધાંગ દંડવત્ પ્રણામ સેવામાં અંગીકાર કરશે. શ્રીમંતને પત્ર લખવા આ તાબેદાર પાત્ર નથી, છતાં આપના તરફથી જે અનહદ ઉપકાર મારા ઉપર થએલા છે, તેનો યત્કિચિત્ પણ બદલો વાળવા આ દેહ સમર્થ ન હોવાથી પત્રદ્વારા મનના ઉદ્ગાર કાઢવા અને આપ નામદારના કલ્યાણાર્થે પ્રભુની નિરંતર પ્રાર્થના કરવી એજ સેવકનું કર્તવ્ય છે. માયાપ વગરના રખડતા બાળકને દયાની ખાતર રસ્તામાંથી ઉપડાવી તેને પાળીપોષી મોટા કરાવ્યો, વિદ્યાદાન અપાવ્યું, એટલુંજ નહિ, પણ ધરસંસારનાં સધળાં સાધનો પુરાં પાડી નોકરીએ વળગાડ્યો એથી મોટા ઉપકાર કયો ? જીવતદાન આપનાર અનદાતાને કૃતઘ્તા કેવી રીતે બતાવવી તે મને સૂઝતું નથી. પરમકૃપાળુ પરમેશ્વર પાસે માફ એટલુંજ માગણું છે, કે તે હંમેશ મને શ્રીમંતના ચરણારવિદમાં રાખે, અને શ્રીમંતનું નિરંતર શ્રેય કરે, એજ વિજાપના. સંવત ૧૯૫૭ના કાર્તિક વદ ૧૩.

૨૦.

(દીકરાનો બાપ ઉપર, મુસલમાનનો.)

મુરબ્બી કિબલા વ કઆયા વાલીદ જનાબ રહીમુદ્દીન નનુમીઆં સાહેબ,

મુ. પેટલાદ.

વડોદરેથી લી. કિદવી કમતરીન શરિફુદ્દીનની આબાદ બંદગી ખિદમતે મુબારક કબુલ કરશેજી. બાદ અરબ કે અમારા મદ્રસાનો ઇમતિહાન તારીખ ૧-૧૦-૧૯૦૦ના રોજ મુકરમ મોઆજમ જનાબ

મેહેદીદુસેન સાહેબે લીધો તેમાં તાબેદાર ધોરણ ૬૬૫માં પહેલે નંબરે પાસ થયો, તેથી ઇનામ પણ સાઈ મળ્યું છે. હવે આપ સુરખ્ખી ફરમાવો તો હું અંગ્રેજ મદ્રસામાં દાખલ થાઉં; કેમકે આજકાલ ઇંગ્રેજ ઇન્દિયાની કદર ઘણી છે; માટે આપ સાહેબના ખ્યાલે શરીફમાં તાબેદારની અરજ પસંદ પડે તો અંગ્રેજ કિતાબો લેવા સાઈ રૂ. ૨૫) વેળાસર મોકલવા કરમ બખશી કરશો. ફી તો આપણે ભરવાની નથી, કેમકે શ્રીમંત નામદાર મહારાજ સયાજીરાવ ગાયકવાડ સરકારે કરમ બખશી કરીને મુસલમાન કોમને માટે ફી માફ કરેલી છે, તે આપ સાહેબના બહુવામાં પણ હશેજ. મરજી મુનાસિબ હુકમ ફરમાવશો. તારીખ પછી નવેમ્બર, સને ૧૯૦૦.

ફિદવી કમતરીન શરિફુદ્દીન.

૨૧.

(ઉપરનાનો જવાબ.)

સદા સરકારાજ ઉમરદારાજ બરખુદાર નૂરઅશ્મ રાહત જનમીઆં શરિફુદ્દીન,

મુ. વડોદરા.

પેટલાદથી લી. દુઆગો રહીમુદ્દીન નનુમીઆંની દુઆ. બાદ લખવાનું કે આ તરફ ખુદ પાકના ફળથી ખેરીઅત છે. તમારી ખેરો આશિયત ખુદાએ કરીમ ગકુર રહીમની દરગાહથી નેક ચાહું છું. તમારો પત્ર પહોંચ્યો. વાંચી હકીકત બહુ. તમે ઉરદુ ધોરણ ૬૬૫માં પાસ થયા તે વાંચી ઘણી ખુશાલી હાંસલ થઈ; જેથી ખુદાનો શુક ગુનઈ છું. એવી રીતે ખુદાતઆલા હંમેશાં તમારા તરફથી મુખારકબાદી સંબળાવે એવી દુઆ માગું છું. તમે અંગ્રેજ અબ્યાસ કરવા સાઈ લખ્યું છે, અને તેને માટે જોઈતી કિતાબોની કિંમત માગી છે તેથી અમે ઘણા ખુશી થયા છીએ. તમારા લખવા પ્રમાણે રૂ. ૨૫)નો મનિઓર્ડર કરી આજરોજ ટપાલ મારફત મોકલ્યો છે તેનાં નાણાં વસુલ કરી ખબર લખજો, અને જેમ જને તેમ જલદી કિતાબો વગેરે ખરીદ કરી અંગ્રેજ મદ્રસામાં દાખલ થજો. ઇન્દિયા હાંસલ કરવામાં તમારાથી જેટલી કેશીય થાય

તોટલી કરજો. અંગ્રેજ લખ્ત સાફ બોલી શકાય અને માયના સારા યાદ રહે એવી કાળજી રાખજો. તમારા માસ્તર હોય તેમની સાથે અદખથી અને ઈજ્જતથી રહેજો. ન્યાદ લખવાની જરૂર નથી. આકીલને ઇસારો બસ છે. એજ. તા. ૮ મી નવેમ્બર, સને ૧૯૦૦.

દુઆગો રહીમુદ્દીન.

૨૨.

(પારસી દીકરીનો દાદા ઉપર.)

મુંબઈ, તા. ૧૦-૧૧-૧૯૦૦.

નેકનામ મોરાબાવાળ,

જત આજ ધણા દિવસ થયાં તમારા નેકદેદાર જોવાનું બન્યું નથી, તથા તમારા કાગળવડે આંખને ટાઢક વળવાનું થયું નથી, તેથી હું બેચેન રહું છું.

અત્રે સસરાજના ઘરમાં ખુદાની મહેરબાનીથી કરી વાતની અડચણ નથી. મારાં સાસુમાયજી અને પોતાની વહાલી બેટીની માફક ગણે છે, અને મારા ઉપર ખૂબ મમતા રાખે છે. મારી ચાલચલગતમાં કંઈ ખામી આવવા દેતી નથી. તેમના સર્વ હુકમોને તાબે થઈ પડતા બોલ ઝીલી લઈ છું, માટે વહાલા બાવાજી ! મારે માટે તમે કંઈ બી કાળજી ધરાવતા ના.

મારાં સાસુમાયજીએ મહેરબાની કરો અને અત્રેની અલેકઝાન્ડ્રા હાઇસ્કૂલમાં મોકલાવી સગવડ કરી આપી, તેથી આગળ અભ્યાસ કરવાની તક મળી છે. પુસ્તકો વગેરે જે જોઈએ તે તેવણે મંગાવી આપ્યાં છે. આશા રાખું છું કે આવતા વર્ષની પરીક્ષા પસાર કરી સાઈ નેકનામ મેળવી શકીશ.

હાલ તુરત તમારા હકમાં દુવા માગી આ કામજી ખતમ કરું છું.

તમારી તાબેદાર વહાલી બેટી,

શીરીનખાઈ.

કાગળપત્રો.

જ. વિવાહવાજનના પત્રો.

૧.

વધામણીનો પત્ર.

સ્વસ્તિ શ્રી અમદાવાદ મહાશુભસ્થાને પૂજારાધ્યે સર્વે શુભોપમા. યોગ્ય ચોકસી જમનાદાસ હરજીવનદાસ જોગ શ્રી ઘોળકેથી લી. દોસ્તિ પુરુષોત્તમ મંગળદાસના જેશ્રીકૃષ્ણ વાંચજો. જત અત્રે કુસળતા છે. તમારી કુસળતાના કાગળપત્ર સંભારીને લખજો. વિશેષ લખવા કારણુ એ છે જે અમારી દીકરી સૌ. દિવાળીને આજ સવારના છ વાગતે શુભ ચોધડીએ પુત્ર પ્રાપ્ત થયો છે. બંનેની તબીયત સારી છે, માટે કંઈ ફોફર કરશો નહિ. વેવાણુ ફીકર કરતાં હશે માટે ગોર બલાશંકર રૂપશંકરને આ વધાર્ધ પત્ર લઈને તાજડતોખ રવાના કર્યો છે. કામકાજ લખજો. સંવત ૧૯૫૭ના માગશર સુદ ૨ ને વાર શનેઉ.

૨.

જનોઈ દેવાની કંકોત્રી.

સ્વસ્તિ શ્રી સોજીત્રા મહાશુભસ્થાને પૂજારાધ્યે અનેક ઉપમાલાયક ભટ કાશીરામ દયાશંકર જોગ શ્રી ઉમરેઠથી લી. સેલત બૃધરજી કાળિદાસના નમસ્કાર વાંચજો. જત ચિ. ભાઈ મૂળજીને ઉપવીત દેવાનું શુભ મુદ્દત માગશર વદ ૮ ને વાર શુકે નિરધાર્યું છે. તે અવસરે આપ સહકુટુંબ ખધારી શોભા આપશો. સંવત ૧૯૫૭ના માગશર વદ ૨ ને વાર શનિ. લી. હજનલાલના નમસ્કાર. જત બડવો મનાવવામાં આમાનો ખપ પહેલો પડે, માટે તમારે આબ્યા વગર આલે તેમ નથી.

૩.

લખની કંકોત્રી.*

સ્વસ્તિ શ્રી વડોદરા મહાશુભસ્થાને પૂજારાધ્યે સર્વે શુભોપમાયોગ્ય શેઠ હરજીવનદાસ રણુછોડદાસ જોગ શ્રી અમદાવાદથી લી. શેઠ દારકા-

ભરીમંત સંબંધે કંકોત્રી આવીજ રીતે લખાય, તેમાં સૌ. કલાશક્તિને જાણે. ભરવાનું મુદ્દત ૪. લખાય છે.

દાસ કસનદાસના જોગોપાળ વાંચજો. જત ચિ. બાઈ કેશવલાલનું શુભ લગ્ન પોષ સુદ ૫ ને વાર બુધનું નિર્ધાર્યું છે ને માંડવા મુદ્દત સુદ ૭ ને વાર સોમનું રાખેલું છે, તે ઉપર સાથ સર્વેને તેડીને વહેલા પધારજો. તમે આવે મંડપની શોભા રૂડી દીસશે. સંવત ૧૯૫૭ના માગશર વદ ૧૨ ને વાર મંગળવાર.

૪.

લગ્નની કંકોત્રી નવી પદ્ધતિ પ્રમાણે.

રા. રા.

વિ. વિ. અમારા બંધુ બાઈ લક્ષ્મીપ્રસાદની દીકરી ચિ. ઈંદુમતિનાં શુભ લગ્ન પોષ સુદ ૭ તા. ૨૮ ડિસેમ્બર ને શુક્રવારનાં નિર્ધાર્યા છે. લગ્ન ગોરજ થવાનાં છે. મીઠાલસની બેઠક સુદ ૬ ને રોજ રાતના નવ વાગે રાખી છે. આજ્ઞા છે કે તે બંને પ્રસંગે આપ સહકુટુંબ સપરિવાર મિત્રમંડળ સહિત પધારી શોભામાં વધારો કરશો.

અમદાવાદ, ખાડીઆ, }
તા. ૨૧-૧૨-૧૯૦૦. }

લી. સેવક,
શંભુપ્રસાદ દુર્ગાપ્રસાદ.

૫.

કંકોત્રી મુસલમાનની.

મહેરબાન સૈયદ અબ્દુલ્લા નાસર,

મુ. અમદાવાદ.

સલામ બાદ નૂરચરમ અમુમીઆની શાદી તારીખ ૨૭ માહે શાહબાન સને ૧૩૧૯ હીજરી મુતાબિક તારીખ ૨૦મી માહે ડિસેમ્બર સને ૧૯૦૦ અંગ્રેજી વાર ગુરુના રોજ છે, માટે મહેરબાની કરી દિવસ ૪ પેસ્તર સહકુટુંબ તશરીફ ફરમાવી સરફરાજ કરશો. તા. ૧૫-૧૨-૧૯૦૦

તાબેદાર અમીરુદ્દીન બડામીઆં.

૬.

કંકોત્રી પારસીની.

શ્રી દાદાર હોરમજદની મદદ હોજો.

શેઠજી સાહેબ નસરવાનજી દાદાભાઈ,

જત શેઠજીની સેવામાં અરજ એ છે જે અમારી દીકરી બાઈ સુનાબાઈની શાદી મોદી મેહરવાનજી કેપ્પશર સાથે રોજ ૧૧ ખુરસેદ મહા ૪થો તેશતરતીર ઇબદ સને ૧૨૭૦ ચઝદેઝરદી તા. ૨૪મી ડીસેમ્બર સને ૧૯૦૦ ને વાર સોમને દિને છે. માટે એ દિને કાંપની ધર્મશાળામાં સાંજના ૪ કલાકે વહુ દીકરીઓને લઈને સોપારાની મીજલસમાં પધારી પાનચુલાખ લેવાની તસ્દી લેશોજી. તમો સાહેબના પધારવાથી સેવકને મોટું માન તથા શોભા મળશેજી.

વડોદરા, તા. ૧૬-૧૨-૧૯૦૦.

લી૦ દુવાગીર સેવક,

એદલજી ખરશેદજી કેળાવાળા.

તા. ક. તમો શેઠજીની સેવામાં હાજર થવાને સેવકથી બન્યું નથી, તે દરચુજર કરી આ રકાને મળ્યા બરાબર માન આપી જરૂર તસ્દી લેશોજી.

એ. ખ. કેળાવાળા.

૭.

મુઆરકબાદીનો પત્ર.

રા. રા. ઉમેદશામભાઈ,

મુ. સુરત.

વિ વિ. ચિ. એન સરસ્વતીએ વિશ્વવિદ્યાલયની બી.એ.ની પદવી મેળવી તેનીજ સાથે તેનો વિવાહ રા. બા. જમીઅતરામના ચિરંજીવી વિદ્યાસાગર સાથે થયાની વાત જાણી પરમાનંદ થયો. વિદ્યાસાગરે આ દેશમાં મળતી સર્વ પદવીઓ મેળવી છે, અને તેઓ વધારે અભ્યાસ માટે વિલાયત ગએલા છે. દીકરીઓ વિદુષી થયા પછી તેમને યોગ્ય વર ન મળે તો માખાપને મોટી વિટંબના થાય છે, અને દીકરીને જેવું સુખ

મળતું જોઈએ તેવું પ્રાપ્ત થતું નથી. ઈશ્વરકૃપાએ તમે ચિ. બેનને માટે મહાવિદ્વાન, કુળવાન, ગુણવાન, અને સ્વરૂપવાન વર મેળવી શક્યા, તેને માટે હું તમને મુખ્યારકબાદી આપું છું, ને ઇચ્છું છું કે વરકન્યાતું જોડું અખંડ સુખ ભોગવે.

જીનાગઢ,
તા. ૨૩-૧૨-૧૯૦૦.

સેવક,
અનંતરાય જગન્નાથના
જયમહારાજ.

કાગળ-પત્રો.

ગ. માઠી ખબરના પત્રો.

૧.

કાળોત્રી. (મેલો) ૧

જીવાનના મરણ સંબંધી.

સ્વસ્તિ શ્રી ભરૂચ બંદરે મહાશુભસ્થાને પૂજારાધ્યે શા. પ્રાણજીવન-દાસ જગજીવનદાસ જોગ શ્રી સુરત બંદરેથી લી. શા. કેશવલાલ ત્રીકમ-લાલના જોગોપાળ વાંચજો. જત અમારા જમાઈ શા. નાનાલાલ જમનાદાસ કોગળીઆના આજરથી માગશર સુદ ૭ ને વાર ગુરુએ એકાએક દેવલોક ૨ પામ્યા છે તે બાણું માઠું થયું છે. અમારે માથે દુઃખનો ડુંગર આવી પડ્યો છે, પણ ઈશ્વરને ગમ્યું તે ખરું, તેમાં આપણો ઇલાજ નથી. સંવત ૧૯૫૭ના માગશર સુદ ૧૦ ને વાર શનિ.

૨.

કાળોત્રી વૃદ્ધના મરણ સંબંધી.

સ્વસ્તિ શ્રી ધંધુકા મહાશુભસ્થાને જોશી મંછારામ સેવકરામ જોગ શ્રી રાજકોટથી લી. ઓઝા પીતાંબર મૂળશંકરના નમસ્કાર વાંચજો. જત

૧ કાઠિઆવાડમાં કાળોત્રીને મેલો કાગળ કહે છે. હિંદુઓમાં દેવલોક સાધારણ રીતે વપરાય છે. કોઈ સ્વર્ગવાસી કે પરલોકવાસી થયા છે એમ પણ લખે છે. બળી શિવમર્ગીઓ કેલાસવાસી અને વૈષ્ણવો વૈકુંઠવાસી કે ગોલોકવાસી થયા છે એમ પણ લખે છે.

અમારાં માતૃશ્રી માર્છ જમના તાવના આગરથી માગશર વદ ૧ ને વાર શુક્રને રોજ સાંજના ૭ વાગે કૈલાસવાસી થયાં છે. એ ધણું મારું થયું છે, પણ ઈશ્વર આગળ આપણું કંઈ ચાલતું નથી. એમની દશા વગેરે ઉત્તરક્રિયા વદ ૧૨ ને ભોમવારથી ચાલશે; માટે સહકુટુંબ જરૂર આવળે. સંવત ૧૯૫૭ના માગશર વદ ૩ ને રવિ.

૩.

કાળોત્રી શ્રાવકોની.

સ્વસ્તિ શ્રી અમદાવાદ મહાશુભસ્થાને સર્વોપમાલાયક શા. ડાહ્યાભાઈ વખતચંદ, જોગ શ્રી સુરત ખંદરથી લી. શા. ગુલાબચંદ જેસંગભાઈના જીહાર વાંચળે. જત દીલગીરી સાથે લખવાનું કે અમારા વડીલ ખંધુ પુશાલચંદ આજ રોજ સવારના દસ વાગતાં શૂળના રોગથી દેવલોક પામ્યા છે, તે ધણું મારું થયું છે પાંચમે આરો વિષમ છે, તેમાં જે પ્રાણી ધર્મઆરાધન કરશે તે સુખી થશે. હાલ એજ. સંવત ૧૯૫૭ના માગશર વદ ૪ ને સોમે.

૪.

કાળોત્રી મુસલમાનની.

મુશફિક મહેરબાન જનાબ ભાઈ આબાસઅલ્લી હુસેનમીઆં,

મુ. અમદાવાદ.

ઘોળકેથી લી. સૈયદ બાબાસાહેબ કરીમુદીનની ખંદગી કબુલ કરશે. દિગર ભાઈ અસગરઅલ્લી હુસેનમીઆં ગઈ કાલે તા. ૨૨ માહે શાબાન સને ૧૩૧૮ હીજરી મુતાબિક તા. ૧૫ ડીસેમ્બર ૧૯૦૦ ઇસ્વીને રોજ તાવની ખિમરીથી સાંજના ચાર વાગે ખુદાની રહેમતને પહોંચ્યા છે. જેથી આબા કુટુંબમાં તો શું, બલકે આબા કસબાના લોકો ગમે અલમાં ગિરફતાર થઈ રહ્યા છે, પણ શું કરવું? ખુદાના અમલ આગળ લાઇલાજ છીએ. જેથી સખરનો પત્થર છાતી ઉપર મૂક્યા વગર છુટકો નથી. મરહુમની જયારત કાલે તા. ૧૭ ડીસેમ્બર ૧૯૦૦ ને રોજ છે. વધારે શું લખું? ખુદા મરહુમને જનત નસીબ કરે, અને આપણુ સૌને સખર કરવાની ખુદા તાકાત બખ્શે. તા. ૧૬ ડીસેમ્બર, ૧૯૦૦.

કાળોત્રી પારસીની.

મહેરબાન વહાલાં યેન મુનામાયજી,

જત લખવાને ભારે ખેદ ઉપજે છે કે અમારા મુરખી પિતાજી થોડા દિવસ તાવની બિમારી ભોગવી આજ રોજ સવારના ૬ વાગતાં બેહસ્તનશીન થયા છે. અમારે માટે બહુ અફસોસની વાત છે, કે અમારી આટલી ટુંક ઉંમરમાં અમારા માથાનું જે છત્ર તે બોલ બોલતામાં હજારો ઉપાય કર્યા છતાં મોતના જલમ દેવે એકદમ ગલબો કરી ઉરાડી દીધું. પણ શું કરવું? ગમે તેટલા વિલાપ ને રૂદન કરવાથી તેવણ પાછા જીવતા થનાર નથી. તે પાક કીરતાર પાસે છેલ્લે એટલુંજ માગું છું, કે તેવણનું રૂદ બેહસ્તમાં ખુશાલ રહે.

અમદાવાદ,

લી. દુઃખી નવાજબાઈ.

તા. ૨૦-૧૨-૧૯૦૦.

દિલાસાપત્ર.

સ્વસ્તિ શ્રી મુરત બંદરે મહાશુભસ્થાને પૂજારાધ્યે શા. કેશવલાલ ત્રીકમલાલ પ્રત્યે શ્રી ભરૂચ બંદરથી લી. શા. પ્રાણજીવન જગજીવનના જોગોપાળ વાંચજો. તમારો મિત્ર ૧૦નો પત્ર વાંચી અમે અત્યંત દીલગીર થયા છીએ. તમારા દુઃખનો પાર રહ્યો નથી. એકનીએક દીકરી નાની વયમાં રાંડે એના જેવું બીજું દુઃખ નથી. બિચારી કેસરને સુખનો વારો હવે આવવાનો હતો, કેમકે જમાઈ વિશ્વવિદ્યાલયનો છેવટની પરીક્ષામાં હમણાંજ ફોટોહમદ થયા હતા અને તેમને સારી નોકરી મળવાનો સંભવ હતો તેવામાં આ દૈવકોપ થયો. તમારે તથા જડાવ ભાભીને જન્મપર્યંત કોટે ધીગતી સગડી બધાઈ પણ ઈશ્વર જે દુઃખ પાડે તે ધૈર્યથી સહન કરવું જોઈએ. હવે શોક કરવામાં ફળ નથી. જગતમાં આથી પણ માડા બનાવ બને છે તેનાં આંહાં લઈને મન વાળવું જોઈએ. બાઈ હરખચંદની સ્થિતિ તમારા કરતાં દસગણી ખરાબ થઈ છે પણ શું કરવું? તમે હિંમત રાખીને ભાભીને દિલાસો આપ્યાં કરજો. સંવત ૧૯૫૭ના માગશર સુદ ૧૧ ને વાર રવિ.

કાગળ-પત્રો.

ચ. વ્યાપાર સંબંધીના.

૧.

હુંડીઓ ખીજ્યા ખાખત.

સ્વસ્તિ શ્રી મુંબઈ બંદરે મહાશુભરથાને પૂજારાધ્યે અનેક ઉપમાલાયક પરી. શોભાગચંદ્ર ઝવેરચંદ્ર જોગ શ્રી અમદાવાદથી લી. પરી. હીરાચંદ્ર મોતીચંદના જોગોપાળ વાંચજો. જત અત્ર ભલું છે. શેઠજીની ભલાઈના હાલમાં સમાચાર નથી, માટે સંભારીને લખજો.

ખીજું અત્રેથી તમારા ઉપર હુંડીઓ નંગ ૪ રૂ. ૪૦૦૦)ની લખી છે તેની વિગત—

૧૦૦૦) હુંડી ૧ રૂ. ૧૦૦૦)ની અમારી વતીને ખાતે તમારા ઉપરની લખી અમારી રાખ્યા શા. નાગરદાસ નાનજી પાસેથી તરત મુદતની શાહજોગ લખી માગશર સુદ ૧ ને વાર શુક્ર.

૧૫૦૦) હુંડી ૧ રૂ. ૧૫૦૦)ની અમારી વતીને ખાતે તમારા ઉપરની લખી અમારી રાખ્યા પંજા હરજીવન નરસીરામ પાસેથી મુદત દિ. ૧ વળતાની શાહજોગ લખી માગશર સુદ ૨ ને વાર શનેઉ.

૮૦૦) હુંડી ૧ રૂ. ૮૦૦)ની અમારી વતીને ખાતે તમારા ઉપરની લખી અમારી રાખ્યા પંજા હરજીવન નરસીરામ પાસેથી મુદત દિન ૧ વળતાની શાહજોગ લખી માગશર સુદ ૨ ને વાર શનેઉ.

૭૦૦) હુંડી ૧ રૂ. ૭૦૦)ની અમારી વતીને ખાતે તમારા ઉપરની લખી અમારી રાખ્યા શા. કશળચંદ હેમરાજ પાસેથી મુદત હુંડી પહોંચ્યા પછી દિ. ૧૫ની શાહજોગની લખી માગશર સુદ ૨ ને વાર શનેઉ.

૪૦૦૦)

એણી વિગતે લખી છે તે આવેથી મુદતસર શિકારી નાણાં આપીને ખોખાં તુરત ખીડજો. બૂલશો માં. કામકાજ લખજો. સંવત ૧૯૫૭ના માગશર સુદ ૨ ને વાર શનેઉ.

#હુંડીઓમાં નિશાની એ જે કાગળમધ્યે લખીશું એમ જણાવે છે તે અઠકાજ સમજવો.

ઉપરનાનો ઉત્તર.

સ્વસ્તિ શ્રી અમદાવાદ મહાશુભસ્થાને પૂનરાધ્યે પરી. શ્રી. ૫ પરી. હીરાચંદ્ર મોતીચંદ્ર જોગ શ્રી મુંબઈ બંદરથી લી. પરી. શોભાગચંદ્ર ઝવેરચંદના જોગોપાળ વાંચજો. અત્રે સર્વ કુશળ છે. શેઠજીની કુશળતાનો કાગળ મિતિ માગશર વદ ૨નો લખેલો આવ્યો તે વાંચી સમાચાર જાણ્યા. વળી સંભારીને લખજો.

ખીજી તમોએ હુંડી ૪ રૂ. ૪૦૦૦)ની અમારા ઉપરની લખી તે પૈકી હુંડી ૨ અત્રે આવી તેનાં નાણાં શિકારીને આપ્યાં છે તેની વિગત—

૧૦૦૦) હુંડી ૧ તમારી વતીને ખાતે લખી અમારા ઉપરની રાખ્યા શા. નાગરદાસ નાનજી પાસેથી તુરત મુદતની લખી માગશર સુદ ૧ ને વાર શુક્ર તે શા. શિવલાલ નાગરદાસ લઈ આવ્યા તેમને તમારા લખ્યા પ્રમાણે શાહજોગ નાણાં માગશર સુદ ૩ ને વાર રવેકેને રોજ આપ્યાં છે, ને ભરપાઈ કરાવી હુંડીનું ખોખું આ સાથે ખીડ્યું છે.

૮૦૦) હુંડી ૧ તમારી વતીને ખાતે લખી અમારા ઉપરની રાખ્યા પંજા હરજીવન નરસીરામ પાસેથી મુદત દિ. ૧ વળતાની લખી માગશર સુદ ૨ ને વાર શનેક. તેનાં નાણાં તમારા લખ્યા પ્રમાણે શાહજોગ રાખ્યાવાળા ઘણી લઈ આવ્યા તેમને આજ દિને આપ્યાં છે ને ભરપાઈ કરાવી હુંડીનું ખોખું આ સાથે ખીડ્યું છે.

રૂ. ૧૮૦૦)

એણી વિગતે હુંડીનાં ખોખાં એ ખીડ્યાં છે તે પહોંચેથી જવાબ લખજો, અને રૂ. ૧૮૦૦) અમારે ખાતે જમે કરજો.

બાકીની હુંડી ૨ રૂ. ૨૨૦૦)ની તમારા કાગળમાં જણાવી છે તે હજી અત્રે આવી નથી. આવેથી શિકારી નાણાં આપીશું તે જણજો; કામકાજ લખજો. સંવત ૧૯૫૭ના માગશર સુદ ૪ ને વાર સોમે.

૩.

માલ મંગાવવા સંબંધી.

સ્વસ્તિ શ્રી કોચીન બંદરે મહાશુભસ્થાને પૂજારાધ્યે સર્વે શુભોપમા ન્નેગ શા. શ્રી. ૫ શા. હેમચંદ વછરાજની ચિરંજીવી ધણી હોજી. એતાન શ્રી પોરબંદરથી લી. શા. કશળચંદ નેમચંદના જીહાર વાંચજી. જત અત્રે કુશળ છે. તમારી કુશળતાનો કાગળ એક માગશર સુદ ૧૩નો આવ્યો તે વાંચી સમાચાર સર્વે જાણ્યા. ખીજું અમારી વતી નીચેની વિગતે માલ ખરીદીને વેળાસર મોકલી દેજી.

૧. મલખારી સાગના પાટડા ૧૦૦ દરેક પાટડો એકામાં એકો ૧૦ ગજ લાંબો, ૧ ગજ પહોળો, ને ૧ ગજ જડો લેજી. એથી નાના લેશે માં.

૨. ચોખા ઉચી જતના ખાંડી ૧૦૦) ભાવ ખાંડી ૧ના રા. ૫૦) સુધી મળે તો લેજી.

૩. ચોખા હલકી જતના ખાંડી ૧૦૦) ભાવ ખાંડી ૧ના રા. ૩૫) સુધી મળે તો લેવા.

૪. સોપારી સેવરધની કુલખડો ખાંડી ૫ ખજારભાવે લેજી.

એણી રીતે માલ શ્રીકાર જેઈ મોકલજી. તેનું ભરતીઈ આવેથી હુંડી ખીડીશું તે જાણજી. કામકાજ લખજી. જે જેઈએ તે મંગાવજી. સંવત ૧૯૫૭ના માગશર વદ ૫ ને વાર ભોમે. લી. શા. દીપચંદ કશળચંદના જીહાર વાંચજી.

૪.

ભરતીઈ.

સ્વસ્તિ શ્રી પોરબંદર મહાશુભસ્થાને પૂજારાધ્યે સર્વે શુભોપમા ન્નેગ શા. શ્રી. ૫ શા. કશળચંદ નેમચંદની ચિરંજીવી ધણી હોજી. એતાન શ્રી કોચીન બંદરથી લી. શા. હેમચંદ વછરાજના જીહાર વાંચજી. જત અત્રે ભલું છે. તમારી ભલાઈનો કાગળ માગશર વદ ૫ નો આવ્યો તે વાંચી સમાચાર જાણ્યા. ખીજું તમારા લખ્યા પ્રમાણે તમારી વતી માલ ખરીદ કરી પોરબંદરવાળા શેડજી હીરજી ગાંગજીનો ખતેલો નામે લખપત

તંડેલ મુસાવક્ષીવાળો અત્રે માલ લઈ આવેલો તેમાં બરી મોકલ્યો છે તેની વિગત:—

૩૨૦૦) મલખારી સાગના પાટડા નં. ૫૦ તેના ટન ૮૦ દર ટનના રૂ. ૪૦) પ્રમાણે.

૪૬૦૦) ચોખા ઉંચી જાતના ખાંડી ૧૦૦ દર રૂ. ૪૬) લેખે.

૮૭૫) સોપારી ફુલખડો ખાંડી ૫ દર મણના રૂ. ૮૩૩ પ્રમાણે.

૮૬૭૫

૮૬૩૩ વળતર ટકા ૧ લેખે.

૮૮૮૫૧ બાકી નકી.

તારીખ

૮૮૮૫૧ અસલ કિંમત.

૭૫૬૧= ખરચ માલ ઉપર ચલ્યું તેની વિગત.

૧૭૬૧૧ આડત અમારી ટકા ૨ લેખે.

૧૧૬) કોથળા ચોખા તથા સોપારી માટે નં. ૪૬૪ દર રૂ. ૦૧ લેખે.

૫) સુતળી તથા શીવણના ઉચક.

૩૪૧ મજૂરી માલ કુરજો લઈ જવાની.

૧૭૧ મજૂરી ખરચ મધ્યે માલ ચલાવ્યાની.

૪૪૧૧= દલાલી ટકા ૦૧ લેખે.

૧૭૬૧૧ જકાત ટકા ૨ (બે) લેખે.

૧૭૬૧૧ વીમો સદર માલનો ઉતરાવો તેના ટકા ૨ લેખે.

૭૫૬૧=

કુલ સરવાળો ૬૬૪૧૧=

ઐથી વિમતે ભરતીયું ઉતારી મેઢસ્યું છે, તે પહેાંચેથી તપાસી અમારે ખાતે જમે કરજો ને જવાબ તરત લખજો.

ચોખા હલકી જતના તમાએ જણાવ્યા ભાવે ન મળવાથી મોકલ્યા નથી. એવા ચોખાનો ઉઠાવ ધણો છે તેથી ખાંડીના રૂ. ૩૭ બેસે છે. મલખારી સાગની હાલમાં અછત છે. તમોએ જણાવેલા માપના ૧૦૦) પાટડા મળી શક્યા નહિ તેથી ૫૦ પાટડા મોકલ્યા છે. માલ શ્રીકાર જોઈ ખરીદો છે. બારકસતું ૧૨ રૂ. ૨૦૦) કરેલું છે, તે માલ પહોંચેથી આપજો. કામકાજ લખજો. જોઈતું કરતું મંગાવજો. સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૮ ને વાર શનિ. લી. મહેતા સાંકળચંદના જુહાર વાંચજો.

૫.

સતમી.

સમજ. વહાણમાં માલ ચઢાવ્યા સંબંધી આડતીયા ઉપર જે પત્ર લખી વહાણવાળા સાથે મોકલે છે તેને સતમી કહે છે. તેમાં શો માલ, કેટલો વજનમાં, કોના કયા વહાણમાં મોકલ્યો તે લખવામાં આવે છે.

સ્વસ્તિ શ્રી માંડવી બંદરે મહાશુભસ્થાને પૂજારાધ્યે વિરાજમાન શેઠ ખીમજી મોરારજી જોગ શ્રી મુંબઈ બંદરથી લી. શેઠ ગોકળદાસ લક્ષ્મીદાસના જોગોપાળ વાંચજો. જત અત્રેથી ફતેહમારી ૧ નામે સલામતી, તંડેલ ઉમર કાસમ, ધણી સવચંદ રવચંદવાળી મધ્યે કાપડની ગાંસડી ૧૦૦) અંકે એકસો તેનું સાવતોલ ખાંડી ૫૦ અને મણુ ૩૩૩ ચઢાવીને મોકલી છે, તે રત્નાકરજી સલામત પહોંચાડેથી ઉતારી લેજો, ને લોહાના પાટાબંધ તપાસી લઈને પહોંચ લખી આપજો. સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૯ ને વાર રવેડ.

૬.

વહાણના ધણીના સામા દસ્કત.

સમજ. સતમીમાં જણાવ્યા પ્રમાણે માલ તાબે લીધા બદલ વહાણનો માલિક સામા દસ્કત માલ મોકનારને પાડી આપે છે, તે એક જાતની ખાવતી છે. તેમાં માલની વિગત ઉપરાંત માલ પહોંચાડી આપવાની કબુલત તથા તે બદલના ૧૨ સંબંધે વિગત આપવામાં આવે છે.

શા. સવચંદ્ર રવચંદ્રના સામા દસ્કતનું ખાતું. સંવત ૧૯૫૭.

૪૪

ઉ

પોષ સુદ ૯ ને વાર રવિ. અમારી
ફતેહમારી ૧ નામે સલામતી તંડેલ
ઉમર કાસમવાળી મધ્યે કાપડની
ગાંસડી ૧૦૦ અંકે એક સેા અત્રેથી
બરીને શ્રી માંડવી બંદરે પહોંચાડી
આપીએ અને તેની પહોંચ લાવી
આપીએ. પહોંચડામણ ગાંસડી
૧ના રા. ૪૫ લેખે તે મધ્યેથી
દલાલી રામ ૧ વળે. દલાલ રામજી
હરજની મારફતે. નરને પેટે
રા. ૨૦૦) રોકડા અગાઉથી લીધા
છે. હા. મહેતા ફુલજી ધનજી લઈ
ગયા છે.

૭.

વીમાચિટ્ટી.

સમજ. અમુક હકસાઈ લઈ માલનું જોખમ માથે રાખવું તેને
વીમા કહે છે, અને તે બદલાના લેખને વીમાચિટ્ટી કહે છે. હાલ જેમ
અંગ્રેજી પદ્ધતિ પ્રમાણે અનેક તરેહના વીમા માટે આપણે અહીં વીમા
કંપનિઓ છે, તેમ વહાણમાં માલ મોકલવાના વીમા માટે અનેક વેપારીઓ
ભેગા થઈ જોખમ માથે લે છે, અને પોતાને મહાજન સમસ્ત (કંપનિના
જેવું) કહે છે, પણ આ રીતે હવે બંધ થવા લાગી છે. લેખમાં માલનું
જોખમ, ક્યાંથી ક્યાં પહોંચાયા સુધીનું, વહાણની કન્નરનજએ કેટલું વળતર
આપવું, ને કદી ડૂબેલો માલ નીકળી આવે તો કેના ચામ, અને વામચીટ્ટી
(ભારના કારણે વહાણ ડૂબવાની ધાસ્તી લાગેથી જરૂર લાગે તેટલો માલ
દરીઆમાં ફેંકી દેવો પડે છે તે) વગેરેનું જોખમ કોને સિર તે લખવામાં
આવે છે.

સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૧૦ ને વાર સોમે. શેઠ જમશેદજી ખરશેદજી મોદી. જોગ લી. વીમાવાળા મહાજન સમસ્ત જત જહાજ નામે તુરખી ધણી અમેદ અહલવાળા મધ્યે તમારાં ખજુરનાં વાડીઆં શ્રી એડન બંદરથી ચઢાવવાનાં કર્યાં છે, તેનો વીમો રૂ. ૫૦૦૦) અંકે પાંચ હજારનો અમેદ છે તાર્યો છે. જહાજ શ્રી એડન બંદરથી નાંગર ઉપાડ્યા પછી જોખમ કયુલ છે. તે શ્રી મુંબઈ બંદરે નાંગર ચૂકે જોખમ ઉતરે. વરાડ તથા વામણી સાથે વીમાના રાખનારને શિર સંબંધ નહિ. કદાચ વહાણની શ્રી રત્નાકરની કબરજીએ માલ નીકળે, તો વીમાવાળા હિસ્સા કિસ્મત વહેંચી લઈએ, અને શત ૧એ ટકા લેખે કાપીને રૂ. ૪૫૦૦) તમને રોકડા આપીએ. સલામતી ટકા ૪ લેખે રોકડી લીધી છે. દલાલ બાઈદાસ દેવીદાસ.

લી. શા. વીરચંદ કુલચંદ જત વીમો રૂ. ૫૦૦૦) અંકે પાંચ હજારની રાશે ચોથો ભાગ કયુલ છે.

લી. શા. રતનચંદ પાનાચંદ જત વીમો રૂ. ૫૦૦૦) અંકે પાંચ હજારની રાશે ચોથો ભાગ કયુલ છે.

(બીજાં બે નામ ઉપર પ્રમાણે.)

૮. હુંડીપત્રીઓ.

સમજ. બજારભાવ પ્રમાણે નાણાં લઈ અમુક રચેને અમુક આસ્પષ્ટી પાસેથી અમુક રકમ મળવા માટે જે લેખ શાહુકાર લખ્યાં આપે તેને હુંડી કહે છે. હુંડી બે જાતની હોય છે. ૧ નામજોગી અને ૨ શાહજોગી. નામજોગી હુંડીનાં નાણાં જેના નામની તે લખી હોય તેનેજ મળે છે. જેના ઉપરની હુંડી હોય તેને હુંડી લખનાર બીજે કાગળ પરમાર્યો મોકલે છે તેમાં તે માણસને ઓળખી શકાય એવી તેના અંગ ઉપરની નિશાનીઓ જણાવે છે, તે તપાસી ખાત્રી થએ હુંડી શિકારનાર તેનાં નાણાં આપે છે. આવી જાતની હુંડીઓ હવે ક્વચિતજ લખાય છે; કેમકે તેથી હુંડીના રૂપીઆ મેળવતાં અડચણ ધણી પડે છે. નામજોગી હુંડીઓના રૂપીઆ પણ હવે 'જોળાધર' (નમીન) લઈને આપવામાં આવે છે. શાહજોગી હુંડીનાં નાણાં જોળાધર આપવાથી મળે છે. હુંડીઓ

વેચી શકાય છે તેથી ગમે તેના નામની ગમે ત્યાંની હુંડી છતાં તેનાં નાણાં ગમે ત્યાંથી મળી શકે છે. આથી વેપાર રોજગારના કામમાં સારી સમવડ થાય છે.

હુંડીનાં નાણાં હુંડી દેખાડ્યા પછી ક્યારે આપવાં તે વિષે હુંડીમાંજ ઉલ્લેખ કરવામાં આવે છે. એટલે જો તુરત નાણાં આપવાનાં હોય તો તેમ લખે છે. “મુદત દિન ૧ વળતાની” એમ લખ્યું હોય તો હુંડી દેખાડ્યા પછી બીજે દિવસે, “મુદતવાર ભોમની” લખ્યું હોય તો ચોથે દિવસે, “મુદત દિન ૪ ચાર (૪ + ૪ = ૮) ની” લખ્યું હોય તો મુંબઈ સુરતમાં નવમે દિવસે અને કેટલેક ઠેકાણે ૧૩મે દિવસે નાણાં મળે છે. કેટલીક વાર હુંડીઓ બાંધી મુદતની લખાય છે, એટલે તેનાં નાણાં હુંડીમાં જણાવેલી મિતિએ અથવા તે પછી મળે છે.

હુંડી એ મહત્ત્વનો દસ્તાવેજ હોવાથી તે સાવચેતીથી અમુક ઢબે લખવામાં આવે છે. રૂપીઆનો એકલો આંકડો માંડ્યો હોય તો તે સહેલાઈથી બદલી શકાય, માટે સધળા અગત્યના દસ્તાવેજોમાં અંકે કરીને તે અક્ષરથી લખાય છે, અને હુંડીમાં તો તે ઉપરાંત રકમની અર્ધ સંખ્યા અક્ષરે જણાવી તેનાથી બમણા રૂપીઆ એમ અક્ષરે લખવામાં આવે છે. વળી હુંડીને છેડે કે બીજે પૃષ્ઠે બેવડી લીટીનો ચોખ્ખુ કાઠો પાડી તેમાં રકમ અને તેની સામે અક્ષરથી તેની અર્ધ રકમથી બમણા અને કાંઈ વાર ચોથા ભાગથી ચોગણા રૂપીઆ આટલા એમ લખે છે. હુંડી નામજોગી હોય તો રાખ્યાવાળાનું કે જેને નાણાં મળવાનાં તેનું નામ આપવું જોઈએ; અને શાહજોગી હોય તો “શાહજોગ” અથવા “શાહ વેપારીજોગ” એમ લખવું જોઈએ. હુંડીનાં નાણાં બીજે કાંઈ ન લઈ જાય અને નાણાંનું જોખમ ખાતું ન પડે માટે નાણાં લેનારના ખોળાધર લેવામાં આવે છે; અને તે ખોળાધર લાયક જોઈએ, માટે હુંડીમાં “ગરથ કામ ઠેકાણું ચોક્કસ કરીને નાણાં આપજો,” એમ લખવામાં આવે છે. અમુક હુંડી લખી છે તેની ખાતરી થવા સારૂ આડતીઆ (જેના પર હુંડી લખી હોય તે)ને બીજે કાગળ પરભાર્યો લખવામાં આવે છે. તેમાં નામજોગી હુંડી હોય તો ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે લેવા આવનારના અંગનાં

ઝોળખાય એવાં નિશાન લખે છે. શાહજોગી હુંડી હોય તો તે કાના-વતીની એટલે નફા નુકસાનના જોખમદાર લખનાર હોય તો “અમારી વતીની” ને આડતીઓ હોય તો “તમારી વતીની” એમ લખે છે. હુંડીમાં આ બાબતનો ઉલ્લેખ લાવવા સારૂ “નિશાની એ જે કાગળ મધ્યે લખીશું,” એમ લખવામાં આવે છે.

હુંડી ગુમાસ્તે લખી હોય તો તે છેવટે દસ્કત ફલાણા ફલાણાના એમ લખે છે, અને શેઠ પોતે હુંડીને મથાળે અથવા છેડે પોતાની સહી કરી “આ હુંડી શિકારી નાણું આપજો,” એમ લખે છે. એથી આડતીઆને હુંડીના ખરાપણાની ખાતરી થાય છે.

હુંડી ખોવાય અથવા ગેરવલ્લે પડે, તો તેનાં નાણું મળવા માટે હુંડી લખી આપનાર ધણી પેઠં લખી આપે છે. પેઠં ગેરવલ્લે પડે તો પરપેઠં, અને પરપેઠં ગેરવલ્લે જાય તો કાગળ લખી આપે છે. દરેકમાં પાછલા લેખ અથવા લેખોનો ઉલ્લેખ કરે છે, અને વધારે ચોક્કસી કરી નાણું આપવા લખે છે, કે જેથી નાણું એક કરતાં વધારે વાર અપાઈ ન જાય. આ લેખો લખવામાં પણ હુંડીના જેવી સાવચેતી રાખવામાં આવે છે. શરમ કે મહોબતની ખાતર હુંડિઆમણુ લીધા વગર અમુક ઇસિમને અમુક રકમ સુધી નાણું આપવાનો કાગળ પોતાના આડતીઆ ઉપર લખી આપે છે, તેને “ભલામણુ” કહે છે.

હુંડી, પેઠં, પરપેઠં, કાગળ, અને ભલામણુના નમુના નીચે આપ્યા છે.

૧. હુંડી.

લી. પરી. હીરાચંદ મોતીચંદ. જત આ હુંડી શિકારી નાણું તરત શાહજોગ આપજો. દા. પોતે.

સ્વસ્તિ શ્રી મુંબઈ બંદરે મહાશુભસ્થાને પૂજારાધ્યે સર્વે શુભોપમા-ચોઅ પરી. શોભાગચંદ ઝવેરચંદ જોગ શ્રી અમદાવાદથી લી. પરી. હીરાચંદ મોતીચંદના જોગોપાળ વાંચજો. જત અત્રેથી રાખ્યા થા. નામરદાસ નાનજી પાસેથી રા. ૧૦૦૦) અંકે એક હજાર મુંબઈગણ, નીમે રૂપીઆ પાંચસોથી બમણા લીધા છે. તે હુંડી પહોંચેથી તત્ત

શાહજેગ ગરથ ઠામ ઠેકાણું ચોકસ કરીને નાણાં આપજો. નિશાની એ જે કાગળ મધ્યે લખીશું. સંવત ૧૯૫૭ના માગશર સુદ ૧ ને વાર શુક્ર. દા. મહેતા નરોત્તમ જેભાઈના જેગોપાળ વાંચજો.

૩૧. ૧૦૦૦)

૩૫૧આ પાંચસોથી બમણા, અઢીસોથી ચોગણા એક હજાર મુંબઈગિરા પુરા આપજો.

૨. પેઠ.

સ્વસ્તિ શ્રી મુંબઈ બંદરે મહાશુભસ્થાને પૂજારાધ્યે અનેક ઉપમાયોગ્ય પરી. શોભાગચંદ ઝવેરચંદ જોગ શ્રી અમદાવાદથી લી. પરી. હીરાચંદ મોતીચંદના જેગોપાળ વાંચજો. જત તમારા ઉપર પ્રથમ હુંડી ૧ ૩૧. ૧૦૦૦) એકે એક હજાર નીમે પાંચસોથી બમણા મુંબઈગિરાની લખી અમારી રાખ્યા શા. નાગરદાસ નાનજી પાસેથી તરત મુદતની શાહજેગ ૩૫૧આ હુંડીની રીતના ગરથ ઠામ ઠેકાણું ચોકસ કરીને આપજો. લખી માગશર સુદ ૧ ને વાર શુક્રની. તે રાખ્યાવાળા ધણી કહે છે કે એ હુંડી ગેરવલ્લે પડી છે, માટે આ પેઠ લખી આપી છે. તમે તમારો આવરો, રોજમેળ, નોંધ, ખાતાવહી, વગેરેથી તપાસ કરીને નાણાં ન આપ્યાં હોય તો આ પેઠ શિકારી નાણાં આપજો. કદાપિ હુંડી શિકારી નાણાં આપ્યાં હોય તો આ પેઠ રદ છે. વાંચીને ફાડી નાખજો. અમે તમને સનદ ૨ થઈને નાણાં એકવાર મજરે આપીશું જે જાણજો. સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૩ ને વાર સોમ. દા. મહેતા નરોત્તમ જેભાઈના જેગોપાળ વાંચજો.

લી. પરી. હીરાચંદ મોતીચંદ જત પ્રથમની હુંડીથી નાણાં ન આપ્યાં હોય તો આ પેઠ શિકારી નાણાં આપજો.

૩૧. ૧૦૦૦)

૩૫૧આ પાંચસોથી બમણા એક હજાર પુરા કરી આપજો.

૩. પરપેઠ.

સ્વસ્તિ શ્રી મુંબઈ બંદરે મહાશુભસ્થાને પૂજારાધ્યે પરી. શોભાગચંદ્ર
 ઝવેરચંદ્ર જોગ શ્રી અમદાવાદથી લી૦ પરી. હીરાચંદ્ર મોતીચંદના
 જેગોપાળ વાંચજો. જત તમારા ઉપર પ્રથમ હુંડી ૧ રા. ૧૦૦૦) અંકે
 એક હજાર નીમે રૂપીઆ પાંચસોથી બમણા મુંબઈગિરાની શા. નાગરદાસ
 નાનજીના રાખ્યાની તરત મુદતની શાહજોગ ગરથ ઠામ ઠેકાણું ચોકસ
 કરી નાણાં આપવાની માગશર સુદ ૧ને વાર શુકની લખી છે. ત્યારપછી
 રાખ્યાવાળા ધણીએ જણાવ્યું કે હુંડી ગેરવસ્તે પડી છે તેથી તે હુંડીનાં
 નાણાં આપવાને પોષ સુદ ૩ ને વાર સોમના રોજની પેઠ લખી આપી
 છે. હાલ રાખ્યાવાળા ધણી કહે છે કે હુંડી તથા પેઠ બન્ને લેખ ગેરવસ્તે
 પડ્યા છે, માટે આ પરપેઠ લખી આપી છે. તમે તમારો આવરો,
 મોંઘ, રોજમેળ, ખાતાવહી, વગેરેથી તપાસ કરજો, અને સદરહુ હુંડી તથા
 પેઠ એ બેમાંથી એકેનાં નાણાં ન આપ્યાં હોય તો આ પરપેઠ શિકારી
 નાણાં આપજો. કદાચ હુંડી કે પેઠનાં નાણાં આપ્યાં હોય તો આ પરપેઠ
 રદ છે; વાંચીને ફાડી નાખજો. અમે તમને ત્રણે લેખનાં ચર્ચને એક
 વાર નાણાં મળે આપીશું તે જણજો. સંવત ૧૯૫૭ના પોષ વદ ૯
 વાર સોમે. દા. મહેતા નરોત્તમ જેભાઈના જેગોપાળ વાંચજો.

લી. પરી. હીરાચંદ્ર મોતીચંદ. જત હુંડી કે પેઠનાં નાણાં ન આપ્યાં
 હોય તો આ પરપેઠ શિકારી નાણાં આપજો.

૩૧. ૧૦૦૦)

રૂપીઆ એક હજાર, નીમે રૂપીઆ પાંચસોથી
 બમણા પુરા કરી આપજો.

૪. કાગળ.

(પરપેઠ પછીનો.)

લી. પરી. હીરાચંદ્ર મોતીચંદ જત પ્રથમની હુંડી તથા પેઠ તથા
 પરપેઠ શિકારી નાણાં ન આપ્યાં હોય તો આ કાગળ શિકારી નાણાં
 આપજો.

સ્વસ્તિ શ્રી મુંબઈ બંદરે મહાશુભસ્થાને પૂજારાધ્યે પરી. શ્રી. ૫ પરી. શોભાગચંદ્ર ઝવેરચંદ્ર જોગ શ્રી અમદાવાદથી લી. પરી. હીરાચંદ્ર મોતીચંદના જોગોપાળ વાંચજો. જત પ્રથમ તમારા ઉપર હુંડી ૧ રા. ૧૦૦૦) એકે એક હજારની નીમે રૂપીઆ પાંચસોથી બમણા પુરાની લખી છે. રાખ્યા શા. નાગરદાસ નાનજી પાસેથી તરત મુદતની શાહ-જોગ રૂપીઆ હુંડીની રીતના ગરથ ઠામ ઠેકાણું ચોક્કસ કરીને આપજો. લખી માગશર સુદ ૧ ને વાર શુક્રની. ત્યારપછી પેઠ લખી આપી છે; પોષ સુદ ૩ ને વાર સોમ. ત્યારપછી પરપેઠ લખી આપી છે, પોષ વદ ૯ ને વાર સોમ. તે રાખ્યાવાળા ધણી કહે છે જે હુંડી તથા પેઠ તથા પરપેઠ સનદો ૩ ગેરવલ્લે પડી છે, માટે આ કાગળ લખી આપ્યો છે. તમે તમારો આવરો તથા રોજમેળ તથા નોંધ તથા ખાતાવહી જોઈ તપાસીને હુંડી તથા પેઠ તથા પરપેઠ એ ત્રણમાંથી એકેનાં નાણાં ન આપ્યાં હોય તો આ કાગળ શિકારી નાણાં આપજો. કદાચ હુંડી કે પેઠ કે પરપેઠ શિકારી નાણાં આપ્યાં હોય તો આ કાગળ રદ છે; વાંચીને ફાડી નાખજો. અમે તમને સનદ ૪ થઈને વાર ૧ મજરે આપીશું, તે જાણજો. સંવત ૧૯૫૭ના મહા વદ ૫ ને વાર શુક્ર. દા. મહેતા નરોત્તમ જોબાઈના જોગોપાળ વાંચજો.

રા. ૧૦૦૦)

રૂપીઆ એક હજાર કલદાર, નીમે રૂપીઆ પાંચ-સોથી બમણા પુરા કરી આપજો.

૫. લલામણ.

સ્વસ્તિ શ્રી મુંબઈ બંદરે મહાશુભસ્થાને પૂજારાધ્યે સર્વ ઉપમા જોગ પરી. શ્રી ૫ પરી. મણીભાઈ પ્રેમાભાઈ જોગ શ્રી. રાજકોટથી લી. પરી. હંસરાજ મહાવજના જુહાર વાંચજો. જત અત્રેથી રા. રા. વિઠ્ઠલરાય ચીમનરાય શ્રી મુંબઈ આવે છે તેમને રા. ૫૦૧) એકે પાંચસો ને એક સુધી કલદાર આપજો, ને તેની પહોંચ લખાવીને અમારા તરફ ખીડજો. એની બધી માસ ૧ સુધીની છે. તે ઉપરાંત નાણાં લેવા આવે તો અમારો જવાબ મંગાવીને આપવાં. સંવત ૧૯૫૭ના મહા વદ ૭ ને વાર રવિ.

દસ્તાવેજ.

કરબાઉ લેખ.

૧. ઠામ ખાતું.

સમજ. રૂપીઆ લેનાર શાહુકારના ચોપડામાં આ ખાતું દેણુદાર પોતાને હાથે પાડી આપે છે અથવા પોતે ભણ્યો ન હોય તો બીજા પાસે પડાવી આપે છે. નીચે એક આનાની કોર્ટની ટિકિટ ચોડીને ઉપર પોતે સહી કરે છે. ઠામ ખાતામાં વ્યાજ સિવાય બીજી કંઈ શરતો કે હકીકત લખાતી નથી, કેમકે તેમ કરવાથી તે ખતનું સ્વરૂપ પકડે અને સ્ટાંપના કાયદા પ્રમાણે જરૂર જોઈતી કિંમતનો સ્ટાંપ લઈ તે ઉપર રીતસર ખત લખી આપવું જોઈએ. નીચેના ખાતામાં ચોકડી કરી છે તે ટિકિટ સમજવી.

મહેતા રામરામ તુલ્લારામનું ખાતું. સંવત ૧૯૫૭.

જ

ઉ

૨૦૦) માગશર સુદ ૨ વાર શનિ.

૨૦૦) અંકે રૂપીઆ બસે

મુંબઈગિરા રોકડા હા.

પોતે લીધા છે. વ્યાજ

રામ આઠ લેખે.

મહેતા રામ	રામ તુલ્લારામ	રામ સહી
	હા.	પોતે.

૨. બાકી.

સમજ. ઉપર પ્રમાણે.

પટેલ કાળિદાસ રામજી ગામ નરોડાવાળાનું ખાતું. સંવત ૧૯૫૭.

જ

ઉ

૧૫૮૥ બાકી દેવા માગસર સુદ ૩
ને વાર રવિ.

૧૨૫ મુદલ,

૩૩૥ વ્યાજ રામ ૧૨ લેખે.

અંકે રૂપીઆ એકસો સાડીઅઠાવન
આજ રોજ હિસાબ કરી બાકી દેવા
કાઢ્યા છે. વ્યાજ રામ ૧૨ લેખે
હા. પોતે.

પા. કાળિદાસ	રામજી સહી.
	હા. પોતાના.

૩. વ્યાજબિયટી.

સમજ. આ ચિટ્ટી પણ વગર મુદતની હોય તો એક આનાની
ટિકિટ ચોઢી લખી અપાય છે તેથી તેમાં કંઈ ખીજી શરતો ન જોઈએ.
આ અંગ્રેજી રીતની ચિટ્ટી હોવાથી તેમાં મિતિ અંગ્રેજી નંખાય છે.

શા. જગજીવન કાનજી, જત આજ રોજ અમે પા. નથુ મુળજીએ
તમારી પાસેથી રૂ. ૫૦) અંકે રૂપીઆ પચાસ મુંબઈગિરા રોકડા
લીધા છે, તે તમે જ્યારે માગો ત્યારે (અથવા મુદત નક્કી કરી હોય તો
તે મુદતમાં) આઠ આનાની તેરીખના વ્યાજ સાથે અમારે આપવા.
તા. ૨૫મી નવેમ્બર, સન ૧૯૦૦.

પા. નથુ મુળજી સહી હા. પોતે.

દરેક દસ્તાવેજમાં કેટલીક સામાન્ય બાબતો આવે છે તે.

(૧) દરેક ખત અને બીજા દસ્તાવેજ સ્ટાંપના કાયદા પ્રમાણે પુરતી કિંમતના સ્ટાંપના કાગળ ઉપર લખવા જોઈએ.

(૨) દરેક ખતમાં અને દસ્તાવેજમાં પ્રથમ દેશી મિતિ અને તે વધારે મહત્વનો હોય તો સાથે અંગ્રેજી મિતિ પણ આપવી જોઈએ.

(૩) તે પછી દસ્તાવેજ લખી લેનારનું નામ આપના નામ તથા અટક સાથે અને તે વધારે મહત્વનો હોય તો આપના આપનું નામ લખવું તથા તેનું વતન (રહેવાનું સ્થળ) જ્ઞાતિ, ઉંમર, અને ધંધો લખવો.

(૪) એ પછી લખી આપનારનું નામ વગેરે ઉપર (૩)માં આપેલી વિગતે લખવું. લખી આપનાર ધણા હોય તો એજ રીતે બધાનાં નામ લખવાં.

(૫) એ પછી દસ્તાવેજની બાબત અને તે સંબંધીની શરતો સ્પષ્ટ જણાવવી.

(૬) દસ્તાવેજમાં કંઈ ચહેરવું કે વધારવું નહિ. કદી તેમ કરવાની જરૂર પડે તો દસ્તાવેજને છોડે સહી કરતા અગાઉ અથવા સહી અર્ધ ગઈ હોય તો તાજા કલમ કરીને અમુક બાબત અમુક લીટીઓમાં સુધારી વધારી છે, એમ સ્પષ્ટ જણાવવું કે જેથી પાછળથી તરકટ કરીને દસ્તાવેજમાં ફેરફાર કર્યો છે, એવા આરોપનું કારણ ન રહે.

(૭) દસ્તાવેજ લખી રહ્યા પછી ડાખી તરફ કાગળના અર્ધા ભાગમાં અત્ર મતું અને જમણી તરફના અર્ધા ભાગમાં તેની સામે અત્ર સાખ એમ લખવું. અત્ર મતુંની નીચે લખી આપનાર અથવા આપનારાઓએ પોતાનું મતું (સહી) કરવું અને ઉપર લખ્યું તે સહી દા. પોતાના એમ લખવું. જો સહી કરી આપનાર બણેલો ન હોય તો જે માણસ તેની વતી સહી કરે તેણે સહી દા. કરીને પોતાનું નામ લખવું. કેટલીક વાર અમણુ લખી આપનારને હાથે મતાને મથાળે તેના કુટુંબમાં ચાલતું નિશાન (કટાર વગેરે) અથવા તેને જેવું આવડે તેવું નિશાન કરાવે છે. જમણી તરફ અત્ર સાખની નીચે એ કે વધારે માણસોની સાક્ષી કરાવવી. સાક્ષી કરનારે સાખ દા. પોતે એટલુંજ

અથવા સાખ દા. પોતે ધણી એ હજુર (લખી આપનાર તથા લખી લેનાર બંને ધણીની સમક્ષ) એમ લખવું.

(૮) સાક્ષી કરનાર બનતાં સુધી લખી આપનાર સાથે સંબંધ ધરાવતા, કે તેમના પાડોસી જોઈએ.

(૯) દસ્તાવેજ જે કોઈ બીજા માણસે લખ્યો હોય તો સાક્ષીએ થઈ રહ્યા પછી છેવટ જમણી તરફ તેણે લી. ફલાણા ફલાણા સાખ દા. પોતે ધણીના કહેવાથી લખ્યું છે, એમ લખવું.

૪. અંગાઉ અથવા અંગાઉધાર ખત.

સમજ. આ ખત રૂપીઆ રોકડા લઈ કંઈ પણ સાનમાં આપ્યા કે લખી આપ્યા સિવાય પોતાના અંગ (જત) ઉપર કરી આપવામાં આવે છે. તેમાં રૂપીઆની રકમ, વ્યાજનો દર, રૂપીઆ પાછા આપવાની મુદત, અને મુદતસર ન અપાય તો વસુલ થતાં સુધી વ્યાજ આપીએ એટલી બાબત આવે છે. જુની પદ્ધતિ પ્રમાણે તેમાં કેટલીક વાતો એવી લખવાનો રિવાજ છે કે જે ન લખી હોય તો ચાલી શકે. જુની અને નવી પદ્ધતિના નમુના નીચે આપ્યા છે તે બીજા લેખોને પણ લાગુ પડી શકે.

જુની રીતે.

સંવત ૧૯૫૭ના વર્ષે માગશર સુદ ૨ ને વાર શનિ, શા. રણુછોડ-દાસ કહાનદાસ રહેવાસી અમદાવાદ પચ્ચમાઈની પોળમાં, ચાતે દશા શ્રીમાળી વાણીઆ, ધંધો વ્યાજવટાનો, જોગ લી. પા. રામદાસ ધરમદાસ, રહેવાસી ગામ સરખેજના, ચાતે કડવા કણુખી, ધંધો ખેતીનો. જત અમારી જમીનમાં કુવો કરાવવા સાર અમોએ તમારી પાસેથી રૂ. ૫૦૧) અંકે પાંચસો ને એક પુરા રોકડા મુંબઈગિરા લીધા છે તે દેવા. એનું વ્યાજ માસ એકે શત એકે ટકા ૧ લેખે ચઢે. તે દિવાળી બાકી વ્યાજના વ્યાજ સુદ્ધાં અધિક માસ સાથે આપીએ. ઉપર લખ્યા રૂપીઆ તથા વ્યાજ બ્યારે તમે માગો ત્યારે દેશપરદેશ દેવા. તે અમારી જતથી તથા અમારી હરેક માલમિલકતથી પુરા કરી આપીએ. આ દસ્તાવેજ અમે અમારી રાજપુશીથી તથા અક્કલ હોશિયારીથી તંદુરસ્ત હાલતમાં લખી આપ્યો છે તે અમારે તથા અમારા વાલીવારસોને કબુલ છે. આ લખ્યું

બાપના બોલ સાથે પાળીએ. આ લખ્યાથી ફરે તે પોતાના ધર્મથી ફરે સહી.

અત્ર મતું. અત્ર સાખ.

૧ પા. રામદાસ ધરમદાસ મતું ઉપર ૧ પા. ગરબડ કુબેર સાખ ધણી લખ્યું તે સહી દા. પોતે.

૧ સુતાર છગન ગરબડ સાખ ધણી બે હજુર.

૧ લી. શા. કેવળ જગજીવન સાખ ધણીના કહેવાથી લખ્યું છે. દા. પોતે.

નવી રીતે.

સંવત ૧૯૫૭ના માગશર સુદ ૨ ને વાર શનિ. શા. રણછોડદાસ કહાનદાસ રહેવાસી અમદાવાદ પંચમાઈની પોળના જોગ લી. પા. રામદાસ ધરમદાસ રહેવાસી ગામ સરખેજના. જત વ્યાજ રોજ અમોએ તમારી પાસેથી રૂ. ૫૦૧) અંકે રૂપીઆ પાંચસે એક મુંબઈગિરા રોકડા અંગ ઉધાર કરજે લીધા છે. તેનું વ્યાજ દરમાસે દરસેકડે ટકા ૧ લેખે કર્યું છે. એ રૂપીઆ તથા દિવાળી બાકી વ્યાજના વ્યાજ સાથે અધિક માસ સુદ્ધાંત જ્યારે તમે માગો ત્યારે આપીએ. સદરહુ રૂપીઆ અમારી જમીનમાં કુવો કરાવવા માટે લઈ આ ખત લખી આપ્યું છે તે ખર્ચ છે.

અત્ર મતું. અત્ર સાખ

(મતું તથા સાક્ષ ઉપર પ્રમાણે.)

૫. અંગઉધાર ખત જમીન સાથે.

સંવત ૧૯૫૭ના માગશર સુદ ૧૦ ને વાર શનિ. શા. અમરતલાલ દામોદર રહેવાસી સાણંદના જોગ લી. હુવાર બેચર મનોર તથા હુવાર કુબેર મનોર એક ગામવાસી. જત રૂપીઆ ૩૫૦) અંકે રૂપીઆ ત્રણસો પચાસ મુંબઈગિરા કરજીઉ અંગ ઉધાર દેવા. તેનું વ્યાજ દરમાસે દરશતે

રામ બાર લેખે ચઢે. કૂલ (અથવા મજમલ્લે) દર માસે રૂ. ૨૫૦ ચઢે. રૂપિયા બ્યારે માગે ત્યારે દિવાળી બાકી વ્યાજના વ્યાજસહિત દેવા. એકામતે એકાજતે દેવા. સદરહુ અવેજ પૈકી રૂ. ૩૧૭) તમારા પાછલા લહેણાનો હિસાબ કરતાં તમારા અમારે દેવા નીકળ્યા તે તથા રૂ. ૩૩) આજ રોજ ધર કામ સાર તમારી પાસેથી રોકડા લીધા છે. એ રીતે રૂ. ૩૫૦)નો અવેજ અમને મળ્યો છે.

આ નાણાંના જમીન અમો પંજા વેણીરામ મોરલીધર રહેવાસી સરખેજના થયા છીએ. સદરહુ મૂળ ધણીઓ સદરહુ રકમ વ્યાજ સાથે આપશે. તે ન આપે તો અમો વેણીરામ મોરલીધર ધરધરાઉ આપીશું. અત્ર

૧ લુવાર ખેચર મનોર મતું દા. પોતે.	૧ લુવાર શીવા પ્રેમા સાખ. દા. પોતે.
૧ લુવાર કુખેર મનોર મતું દા. પોતે.	૧ સુતાર હરખજી ધનજી સાખ ધણી ખે હજુર કરી છે. દા. પોતે.
૧ પંજા વેણીરામ મોરલીધર મતું દા. પોતે.	૧ લી. શા. વનમાળી પાનાચંદ ધણીના કહેવાથી લખ્યું છે. દા. પોતે.

૬. કાંધાખત.

સમજ. શાહુકાર પાસેથી અમુક રકમ અમુક ચઢાવો આપવો કમુલ કરી લેવામાં આવે, અને ચઢાવો સુદ્ધાંની રકમ ઠરાવેલી સુદ્ધતમાં ઠરાવેલા હતાથી ભરવાનો કરાર કરવામાં આવે તેને કાંધાખત કહે છે. કાંધું એટલે ભાગ-હપ્તો. કેટલીક વાર ગાય ભેસ વગેરે ઢોર ખરીદવા સાર શાહુકારના રૂપિયા ખેડુતો ઉપાડે છે, અને તેનું ધી અથવા ધીની કિંમત જોટલા રૂપિયા દર હપ્તે ભરવાનો ઠરાવ કરવામાં આવે છે, અને તે ઢોરને સાનમાં પણ લખી આપે છે. પ્રથમથી ચઢાવો ઠરાવ્યો તેથી કાંધાની સુદ્ધતનું વ્યાજ આપવામાં આવતું નથી, પણ હપ્તા પડે તો ચઢેલી રકમનું તે વસુલ થતાં સુધીનું વ્યાજ આપવું પડે છે.

સંવત ૧૯૫૭ના વર્ષે માગશર સુદ ૧૩ દિને ઠા. શીવલાલ ગીરધર રહેવાસી મોળે રોજકા તાલુકે ધંધુકાના. પારસાત એક ગામ વાસ્તવ્ય શેખ રમજન હુસેન. જત અમોએ આજ રોજ બળદ ખરીદ કરવા સાડ તમારી પાસેથી શ. ૭૨) અંકે ખોતેર રૂપીઆ મુંબઈગિરા રોકડા લીધા છે તથા તેના હપ્તાના વ્યાજના ચઢાવાના રૂ. ૮) કર્યા છે. મજ-મદ્દે રૂપીઆ ૮૦) અંકે રૂપીઆ એથી અમારે તમારા દેવા. તેનાં કાંધાં દરમાસે શ. ૮) અંકે આઠનાં કર્યા છે. દરમાસે કાંધું ચઢેચઢ્યું જરીને દસ માસમાં તમામ રૂપીઆ આપીએ. કોઈ હપ્તો પડે તો તે વખતે બાકી રહેલી તમામ રકમ એકદમ સામટી આપીએ. ન આપીએ તો તે વસુલ થતાં સુધી દરમાસે દરરૂપીએ દોકડા બે લેખે વ્યાજ આપીએ સહી.

અત્ર મનું. અત્ર સાખ.

૧ શેખ રમજન હુસેન મનું ઉપર ૧ સૈયદ અબ્દુલ્લા કાદર સાખ લખ્યું તે સહી ઠા. ઠા. પરશોત્તમ ઠા. પોતે.
લાધા.

૧ વોરા સુલતાનજી સુલેમાન સાખ ઠા. પોતે.

૧ લી. ઠાકોર દીપસીંગજી અમર-સીંગ ઘણીના કહેવાથી લખ્યું છે. ઠા. પોતે.

૭. દાણાનું ખત. (૧)

સંવત ૧૯૫૬ના જેઠ સુદ ૧૪ ને વર બોમે શા. બગવાનદાસ હરિબાઈ રહેવાસી મોળે કાળસર તાલુકે ઠાસરાના જોગ લી. એક ગામ-વાસી બારીઆ વસ્તા દેવજી. જત અમોએ ખાવા સાડ તથા બી સાડ દાણા આજ રોજ તમારી પાસેથી લીધા છે તેની વિગત.

બાજરી મા. ૩) અંકે ત્રણ મણુ તે આવતી સાલના માગશર સુદ ૨ ને રોજ સવાઈ સુદ્ધાં મા. ૩૫૫ આપીએ.

ધઉં મણુ ૫) અંકે પાંચ મણુ તે આવતી સાલના ફાગણ સુદ ૨ ને રોજ સવાઈ સુદ્ધાં મા. ૬૧ આપીએ.

સદરહુ મુદત પછી જે ધાન્ય રહે તે દર વરસે સવાયું એટલે સવાગણી.
વધારે આપીએ સહી.

અત્ર	મતું. અત્ર	સાખ.
૧ બારીઆ વસ્તા દેવજી મતું	૧ બારીઆ રામજી ઉકા	સાખ.
દા. બટ નરોત્તમ વિશ્વનાથ	દા. પોતે.	
ધણીના કહેવાથી મતું કર્યું છે.	૧ ધાંચી બેચર અમથા સાખ ધણી:	
	બે હજુર.	
	૧ લી. બટ નરોત્તમ વિશ્વનાથ સાખ	
	ધણીના કહેવાથી લખ્યું છે.	

૮. દાણાનું ખત. (૨)

સંવત ૧૯૫૬ના બાદરવા વદ ૧૪ ને વાર શનિ શા ભગવાનદાસ હરિભાઈ રહેવાસી મોજે કાળસર તાલુકે ઠાસરાના જોગ લી. એક ગામવાસી મીઆં બહાદરખાં રસુલખાં. જત બી ખરીદવા સાડ તથા ખેતીના ખરચ સાડ અમોએ આજ રોજ તમારી પાસેથી રા. ૩૦) અંકે રૂપોઆ ત્રીસ મુંબઈગિરા રોકડા કરજે કાઢ્યા છે તે બદલ ધર્મ મળુ ૧૫ અંકે પંદર મળુ નવા પાકના આવતા વરસના ફાગણ સુદ ૨ ને રોજ તમને દેવા કર્યા છે. જે તે પ્રમાણે મુદતે ધર્મ ન આપીએ તો તેથી તમને જે નુકસાન થાય તેનો જવાબ દીજીએ સહી.

અત્ર	મતું. અત્ર	સાખ.
૧ મીઆં બહાદરખાં રસુલખાં	૧ મીઆં અમુ જીવા સાખ દા.	
સહી દા. પોતાના.	પોતે.	
	૧ મીઆં કાસમ કાલુ સાખ દા.	
	પોતે.	
	લી. બટ નરોત્તમ વિશ્વનાથ	
	સાખ ધણીના કહેવાથી લખ્યું છે.	

૯. સાનખ્યત અથવા ગીરોખ્યત.

(જંગમ મિલ્કતનું.)

સમજ. જ્યારે અંગડધાર રૂપીઆ મળી શકતા નથી, ત્યારે અથવા વ્યાજ કમી પડવા સાર નાણાં ધીરનારને દરદાગીના, ઢોરદાંખર, જમીન, કે ધરખાર કબજે કે જમીનગીરીમાં આપવામાં આવે છે ત્યારે તે બામ્તના લખી આપેલા દસ્તાવેજને સાનખ્યત કે ગીરોખ્યત કહે છે. ધીરનાર ધીરવાની રકમથી સવાયો કે વધારે કિંમતનો માલ સાનમાં લે છે. કેમકે દેણુદાર રૂપીઆ બરી તે ન છોડાવે તો ચઢેલા વ્યાજ સુદ્ધાં માલ વેચવાથી મેળવી શકાય. દાગીના હીરામોતીના હોય તો તે દોઢી બમણી કિંમતના લે છે કેમકે તેમની કિંમતમાં વખતે ધણો ફેરફાર પડી જાય છે. માલ વેચી દેવાનો પ્રસંગ આવે તો તે જાહેર હરાજીથી વેચવાની શરત દસ્તાવેજમાં કરાવવી એ સારી વાત છે, કેમકે તે ખાનગી રીતે વેચવામાં પાછળથી અનેક જાતના વાંધા ઊડે છે. દસ્તાવેજ અને માલ બન્ને લેણુદારના કબજામાં રહે છે, તેથી દેણુદાર પાસે માલ માગવાનો કંઈ આધાર રહેતો નથી. માટે દેણુદારે માલની પાવતી કે સામો લેખ લેણુદાર પાસેથી લેવાની તજવીજ કરવી જોઈએ.

સાનમાં લખી આપેલી સ્થાવર મિલ્કત માલીક પોતાને કબજે રાખે છે. જો તે લેણુદારને કબજે આપે તો તે બામ્તના દસ્તાવેજને **કબજા સાનખ્યત** કે **કબજા ગીરોખ્યત** કહે છે. કબજે લીધેલી મિલ્કતની ચોકખી ઉપજ દેણુદારના દેવા પેટે જમા થાય છે. કેટલીક વાર જમીન એવી રીતે સાનમાં અપાય છે કે બાંધેલી મુદતમાં લેણુદાર ઉપજ ખાય, તેથી લહેણું વ્યાજ સુદ્ધાં વળી રહેલું ગણાય અને મુદત વીતે જમીન માલીકને સ્વાધીન કરવી પડે. આવી જાતના કરારને **પુજાકુટ કે વળત-દાણીઉં ખ્યત** કહે છે. આવા કરારથી ગામગરાસ પણ સાનમાં મૂકી શકાય છે. સ્થાવર મિલ્કતમાં ધરખાર હોય તો તેના દસ્તાવેજને **ધરાણીઉં ખ્યત** કહે છે. તેમાં ધર, ક્યા ગામમાં (જિલ્લા ટુકડી તથા પેટા ટુકડી સાથે) કયે ઠેકાણે તે સ્પષ્ટ જણાવી તેની ચતુર્સીમા (ચારે બાજુએ શું શું છે તે) આપવી. જોહેરની માપણી થઈ હોય તો ધરખારની

માપણીનો અંક વગેરે જણાવવું, તથા હાલ કોના કબજામાં છે તે અને તેનું માપ લખવું, અને ડાગડુગી કોણુ કરે તે જણાવવું. આવા કરારમાં રૂપીઆનું વ્યાજ નહિ ને ધરનું ભાડું નહિ એવી શરત કરવામાં આવે છે. જમીન હોય તો તેનું નામ, જાત, માપણીનો નંબર, માપ, આકાર, સરકારી દફતરે કોના નામ પર ચાલે છે તે જણાવવું.

સંવત ૧૯૫૭ના માગશર વદ ૧ને વાર શુક્ર શા. છગનલાલ કેવળદાસ રહેવાસી કપડવજના જોગ લી. દવે નારણજી સોમદત્ત એક ગામવાસી. જત તમારી પાસેથી અમોએ કરગાઉ રા. ૩૫૦) અંકે રૂપીઆ ત્રણસો પચાસ મુંબઈગિરા રોકડા લીધા છે. તેનું વ્યાજ દરમાસે દરશતે રામ છ પ્રભાણે ઠરાવ્યું છે. તે નાણાંની સાનમાં અમારા નીચે પ્રમાણે દાગીના વ્યાજરોજ તમારે સ્વાધીન કર્યા છે.

૧ હેમનું કડું ૧ ચક્રર ધરતોલ ગદિઆણા ૨૦ વીસનું.

૧ હેમનું માદળીઉ ૧ ધરતોલ ગદિઆણા ૩૩ સાડત્રણનું.

૧ ચાંદીનાં સાંકળાં જોડ ૧ વજન તોલા ૧૧૫ એકસો પંદરનાં.

સદરહુ રકમ વ્યાજ સુદ્ધાંત એક વરસમાં ભરીને ઉપર લખ્યા દાગીના છોડવીએ. જો એ મુદતમાં ન છોડવીએ તો એક માસની જાહેર ખબર આપી જાહેર હરાજથી સદરહુ દાગીના વેચીને તમે તમારા રૂપીઆ વસુલ કરી લો. કદી દાગીનાના વેચાણથી પુરા રૂપીઆ વસુલ ન થાય તો જે બાકી રહે તે અમારી જાતથી તથા હરેક મિલકતથી વસુલ કરી લો. સદરહુ રકમ અમારી માતુશ્રીના ઉત્તરકાર્ય માટે અમોએ રોકડી લીધી છે તે ખરી છે. આ લખ્યું તે સહી.

અત્ર મનું. અત્ર સાખ.

૧ દવે નારણજી સોમદત્ત મનું દા. ૧ ત્રવાડી કેશવરામ જડુરામ સાખ પોતે. ઉપરનો દસ્તાવેજ અમોએ દા. પોતે.

અમારે અક્ષરે લખી આપ્યો છે. ૧ દવે મંછારામ મયારામ સાખ ને સહી છે. ધણી બે હજુર દા. પોતે.

૧૦. સાનખત (સ્થાવર મિલ્કતનું).

સંવત ૧૯૫૭ના માગશર વદ ૨ ને વાર શનિ દિને ઝોઝા આદીતરામ મયારામ રહેવાસી અમદાવાદના જોગ લી. ઝોઝા ગરબડ. વલ્લભરામ એક ગામવાસી. જત અમેએ તમારી પાસેથી આજરોજ કરજનઉ ૩૧. ૨૦૧) અંકે બસે ને એક પુરા મુંબઈગિરા રોકડા લીધા છે. તેનું વ્યાજ દરમાસે દરસેકડે રામ બાર લેખે કર્યું છે. તેનો વાયદો આજથી છ માસનો કર્યો છે, રૂપિયા વ્યાજ મુદ્દલ સાથે મુદ્દત પુરી થયે આપીએ. તે ઉપરાંત રહે તો તમામ રકમ વસુલ થતાં સુધી સદરહુ પ્રમાણે વ્યાજ આપીએ. આ નાણાંની સાનમાં અમારું આપીકું ધર ૧ લખી આપ્યું છે તેની વિગત.

ધર ૧ ત્રણ માળનું જિલ્લા દુકડી તથા પેટા દુકડી અમદાવાદમાં અહિં અમદાવાદમાં સારંગપર તળીઆની પોળમાં શહેર માપણી ક ટિકા ૧ નંબર ૧૭૫નું. તેની ચતુ:સીમાંની વિગત:—પૂર્વે ઝોઝા ક*નું ધર, દક્ષિણે જનું ધર, પશ્ચિમે રાજમાર્ગ, અને ઉત્તરે ગનું ધર છે. એ રીતની ચતુ:સીમા વચ્ચેનું પશ્ચિમાભિમુખનું ધર જેમાં હાલ અમે રહીએ છીએ તે સદરહુ રૂપિયાની સાનમાં લખી આપ્યું છે. તમારા સિવાય બીજા કોઈના કરજમાં એ ધર સાનમાં આપેલું નથી. સદરહુ પ્રમાણે રૂપિયા ન આપીએ તો સદરહુ સાન મિલ્કતથી તથા અમારી હરેક જત મિલ્કતથી તમે વસુલ કરી લો. સદરહુ રકમ અમે અમારા બીજા લેણદારોને આપવા સાર લીધી છે.

અત્ર	મતું.	અત્ર	સાખ.
૧ ઝોઝા ગરબડ વલ્લભરામ	મતું	૧ ઝોઝા કની	સાખ દા. પોતે.
દા. પોતે.		૧ પંજા જની	સાખ દા. પોતે.
		૧ લી. પંજા ગની	સાખ. ધણીના
			કહેવાથી લખ્યું છે.

* હવેથી લખાણ ન થાય મટિ આખાં નામ ન આપતાં એક બે અક્ષર લખવામાં આવશે. તે ઠેકાણે વિદ્યાર્થી પાસે આખું નામ લખાવવું.

૧૧. કબજા સાનખત.

સંવત ૧૯૫૬ના વૈશાખ વદ ૩ ને વાર શુરુ. શા. પાનાચંદ કુબેરદાસ રહેવાસી સરખેજના જોગ લી. વાળંદ બેચર રતના એક મામવાસી. જત અમોએ તમારી પાસેથી આજ રોજ ૩૧. ૫૦૧) અંકે પાંચસે ને એક પુરા મુંબઈગિરા રોકડા લીધા છે. તેનું વ્યાજ દર માસે દર સેકડે રામ ૮ લેખે કર્યું છે. દર સાલ ચઢ્યેચઢ્યું આપીએ. ન આપીએ તો બારમાસી હિસાબ કરી અધિક માસ સુદાં વ્યાજનું વ્યાજ આપીએ. આ અવેજને પેટે નીચેની મિલકત કબજા સહિત ગીરા મૂકી છે.

જિલ્લા ટુકડી તથા પેટા ટુકડી અમદાવાદમાં મોજે સરખેજ તાલુકે દસકોઈની સીમનું ખેતર જીરાયત સરવે નં. ૧૧૨ એકર ૩૨-૧૮ બત્રીસ એકર ને અઢાર ચુંડા આકાર ૩૧. ૬૫) તેની ચતુ:સીમા:—પૂર્વે કનું ખેતર સરવે નં. ૧૧૩, દક્ષિણે જનું ખેતર સરવે નં. ૧૧૫, પશ્ચિમે ગામમાં જવાની નાળ, અને ઉત્તરે ગોઝારીઆ તલાવડી. સદરહુ ચતુ:સીમા મધ્યેનું ખેતર સરકારી દફતરે અમારા નામ ઉપર ચાલે છે અને અમારા કબજા ભોગવટામાં છે તે આજ રોજ અમે સદરહુ કરજને પેટે તમારા કબજામાં આપ્યું છે. ખેતરની ઉપજમાંથી મહેસુલ અને ખરચ જતાં બાકી રહે તે પ્રથમ વ્યાજમાં વસુલ ગણવું અને તેમ કરતાં વધે તે મુદ્દલમાં વસુલ કરવું. વ્યાજ સુદાં તમામ રકમ હિસાબે નીકળે તે આપીએ નહિ ત્યાંસુધી સદરહુ ખેતર ઉપર અમારો હક્ક નથી. આ ખત અમે અમારી રાજીખુશીથી તથા અકલ હોશિયારીથી લખી આપ્યું છે, તે ખરૂં છે.

અત્ર મનું. અત્ર સાખ.

૧ વાળંદ બેચર રતના મનું દા. પોતે. ૧ વાળંદ કની સાખ.

૧ સુતાર જની સાખ.

૧ લી. જની સાખ.

૧૨. ધરાણીક ખત.

સંવત ૧૯૫૭ના માગસર વદ ૭ ને વાર શુરુ તા. ૧૩મી માહે ડીસેમ્બર સને ૧૯૦૦ દિને શા. દામોદર અચરતલાલ રહેવાસી અમદા-

વાદના જોગ લી. જની કેશવલાલ ધીરજરામ નાની ઉંમરનાનું પાલન કરનાર બાઈ જડાવ જની ધીરજરામ દોલતરામની વિધવા રહેવાસી અમદાવાદની. જત અમારૂં પોતાનું ઘર ૧ બિલા તથા પેટા દુકડી અમદાવાદમાં ખાડીઆમાં જોડાબાઈની પોળમાં પૂર્વાભિમુખનું છે તેની ચતુઃસીમા:—પૂર્વે અમારૂં આંગણું તથા ખાંચાની પડિઆણુ જમીન, દક્ષિણે જની કનું ઘર છે, પશ્ચિમે અમારૂં તથા જની જનું સહિઆરૂં નાળાઈ છે, અને ઉત્તરે શા. ગનું હહેલું છે. સદરહુ ચતુઃસીમા વચ્ચેનું ઘર જેમાં હાલ અમો રહીએ છીએ તે તમને શા. ૪૫૧) અંકે ચારસે એકાવન પુરા મુંબઈગિરા રોકડા લઈ ઘર તમારા કબજામાં સોંપ્યું છે. એની અવધ વર્ષ ૧૦ની કરી છે. એ ઘરનું બાકું નહિ અને રૂપિયાનું વ્યાજ નહિ. વ્યાજને પેટે તમે ધરનો ઉપભોગ કરો. ધરની સાધારણ લીંપ, થેપ, નેવાં સંચરામણી તથા શહેર સુધરાઈનો કર તમારે શિર છે. નેવાંની ખોટ અમે પુરી પાડીએ, તથા ધરનો કંઈ ભાગ પડે આખડે તો અમારે ખરચે અમો દુરસ્ત કરાવી આપીએ. ન કરીએ તો તમો દુરસ્ત કરાવો તે રકમ દર માસે દર સેકડે આઠ આનાના વ્યાજ સાથે અમારે આપવી. તેનો બોજો ધર ઉપર રહે. અવધ પુરી થયે સદરહુ રૂપિયાની રકમ તથા મકાન દુરસ્તીમાં ખરચેલી રકમ વ્યાજ સાથે આપીને ઘર છોડાવીએ. ત્યાંસુધી ધરમાં તમે વસો, વસાવો, આડ ધરાણે મૂકો, અથવા તમારૂં મન માને તેમ તેનો ઉપભોગ કરો. સદર રૂપિયા અમારા ધણીના ક્રિયાખરચ માટે લીધા છે. આ ખત અમે અમારી રાજપુત્રીથી તથા અકલ હોશિયારીથી લખી આપ્યું છે તે કપુલ છે.

અત્ર મતું. અત્ર સાખ.

૧ જની કેશવલાલ ધીરજરામ ૧ જની કની સાખ દા. પોતે.
નાની ઉંમરનાનું પાલન કરનાર ૧ શા. જની સાખ દા. પોતે.
તેની મા બાઈ જડાવ જની ૧ લી. જની સાખ.

ધીરજરામ દોલતરામની વિધવાનું
મતું દા. પ્રજરામ ડાલાબાઈ
બાઈના કહેવાથી.

૧૩. પુળાછૂટ અથવા વળતદાણીડિ' ખત.

સંવત ૧૯૫૬ના વૈશાખ સુદ ૨ ને વાર પુષ. પટેલ અમથાભાઈ નથુભાઈ ગામ સરખેજના જોગ લી. બારીઆ કરસન રામા એક ગામ-વાસી. જત તમારા લહેણુનો આજ રોજ હિસાબ કરીને બાકી કાઢ્યા તે ૩૧. ૨૫૧) તથા આજ રોજ રોકડા લીધા તે ૩૧. ૫૦) મળીને ફૂલ ૩૧. ૩૦૧) અંકે ત્રણસે એક પુરા મુબદ્દગિરા દેવા. એની બરપાઈમાં અમેએ અમારી નીચેની જમીન તમને ૧૫) પંદર વર્ષ સુધી પુળાછૂટ આપી છે.

ખેતર ૧ જરાયત મોજે સરખેજ તાલુકે દસકોઈની સીમનું કિત્તે આમલીવાળું સરવે નં. ૭૨ એકર ૮-૨૦ આકાર ૩. ૯) તેની ચતુ:સીમા:— (લખવી). સદરહુ ખેતરમાં ત્રણ ઝાડ આમલીનાં છે તે સુદ્ધાંત.

ખેતર ૧ બાગાયત મોજે સરખેજની સીમનું કિત્તે ટોંબાનું સરવે નં. ૬૭ એકર ૭-૨૨ આકાર ૩. ૧૫) તેની ચતુ:સીમા:—(લખવી). સદરહુ ખેતરમાં લીંબુનાં ઝાડ ૨૦૦ તથા બેરડીનાં ઝાડ ૪ છે તે સુદ્ધાંત.

સદર પ્રમાણે બંને ખેતર સદર રૂપીઆની બરપાઈમાં આજથી વર્ષ ૧૫ સુધી તમારા કમળ ભોગવટામાં સોંપ્યાં છે. તે મુદત સુધી તે જમીનમાં બાણુ નિશાન તમારે દુરસ્ત રાખવાં. મહેસુલ તમારે આપવું તથા ઉપજ તમારે લેવી, અને ખરચ પણ તમારે કરવું. એ મુદતમાં કાંઈ આસમાની સુલતાની થાય તો તે તમારે શિર છે. પંદર વર્ષ પુરાં થાય એટલે તમારું સદરહુ કરજ તમામ વળી રહ્યું એમ સમજી સદરહુ જમીન અમારે તાબે કરવી. સદરહુ મુદતમાં ઝાડનાં ફળ તમારે લેવાં પરંતુ કોઈ ઝાડ સુકાઈ જાય અથવા પડે તો તેનાં લાકડાં અમારે લેવાં.

અત્ર મતું. અત્ર સાખ.

જ બારીઆ કરસન રામાનું મતું ૧ બારીઆ જની સાખ દા. પો.

દા. શા. કીશોર રામદાસ.

૧ પા. જની સાખ દા. પોતે.

૧ લી. શ. જની સાખ.

૧૪. કબજગીરો ખત (ગામનું).

સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૫ ને વાર બુધે તા. ૨૬ માહે ડીસેમ્બર સને ૧૯૦૦. પરી. મંગળદાસ રેવાદાસ અને કંપની રહેવાસી બચ્ચના જોગ લી. ધનામદાર ઠાકોર વજ્રેસીંગ વખતસીંગ તથા ઠાકોર દીપસીંગ વખતસીંગ રહેવાસી ગોધરાના. જત અમોએ તમારી પાસેથી કરને ૩. ૨૫૦૦૦) અંકે રૂપીઆ પચીસ હજાર મુખમગિરા લીધા છે તેની તપસીલ.

૩. ૧૮૫૦૦) પાછલો હિસામ કરતાં નીકળ્યા તે.

૩. ૧૫૦૦) પરી. નહાલચંદ હરખચંદને કરજ પેટે અપાવ્યા તે.

૩. ૫૦૦૦) રોકડા દીકરાઓના લમ માટે તથા પાણી કાઢવાનો વિલાયતી સંચો મંગાવવા માટે આજ રોજ લીધા તે.

૩. ૨૫૦૦૦)

એણી વિગતે ૩. ૨૫૦૦૦) અંકે પચીસ હજાર મુખમગિરા પુરા કરી લીધા છે.

સદર રૂપીઆના વળતર પેટે અમોને બાદશાહીવારાથી પળતું ગામ જિલ્લા ટુકડી ખેડા પેટા ટુકડી પંચમહાલ તાલુકે હાલોલ મોજે લીખોદરા છે તેની છેલ્લી સનદની નકલ અમારી સહી સાથેની તમને આપી છે. સદર લીખોદરાનું ગામતળ, તથા સીમતળ, તથા સ્થાવર મકાનો અમારી માલીકીનાં છે તે તથા ઝાડખીડ તથા કુવાતળાવ તથા વેચાણુ ધરાણીઆ રાખેલી જમીન સુદ્ધાંત હદહદુદ ગામનો તમામ કબજો તમોને લખી આપી તમામ પડેપાન ઉપજ સાથે ગામ તમારે કબજે આપ્યું છે, અને તેની અવધ વર્ષ ૧૫ પદરની કરી છે. તે દરમિઆન ગામની સર્વે તરેહની ઉપજ અમારો આલેપ ન લેતાં અમો માલીકીથી જે રીતે વસુલ કરી લેતા હતા તે મુજબ વસુલ લેવાનો તમને અધિકાર છે. ગામના વસુલમાંથી ગામખરચ તથા સરકારખંડણી તથા ખીજી ને કંઈ ખરચ કરવું પડે તે તમારે પોતે કરવું અને જે વધે તે તમારે લેવું.

ચાલુ સાલના વસુલનો ખીજો હપ્તો અમારે લેવાનો છે. એટલે તમારા હતા સંવત ૧૯૫૮ની સાલથી શરૂ થશે. લોકો પાસેથી પાછલી બાકી હશે તે અમે વસુલ કરીશું, પણ તેમ કરવાથી તમારી વસુલાતમાં હરકત થવા જેવી વર્તણુક અમો કરીશું નહિ.

સદર ગામના વહીવટ માટે અમારા તરફથી જે ગામનોકરો રાખવામાં આવ્યા છે તથા જે વંશપરંપરાના નોકરો છે, તેમની પાસેથી તમારે કામ લેવું. તેમ છતાં જે નોકર તમારાથી બેદરકાર રહી તમારું વસુલ લેવામાં હરકત કરે અથવા ગામશેકને કોઈ પ્રકારનો ત્રાસ આપે, તેને બદલે બીજાં માણસો રાખો તેમાં અમે કોઈ પ્રકારનો વાંધો લઈશું નહિ.

ગામમાં જે વહીવટ આજ સુધી ચાલ્યો આવે છે તેમાં કોઈ પ્રકારનો ફેરફાર અમારી સંમતિ સિવાય તમારે કરવો નહિ, તથા જેમને પસાયતાં, વર્ષાસન, વગેરે મળે છે તેમનાં તે કાયમ રાખવાં.

સદર ગામમાં કોઈ પ્રકારની આસમાની સુલતાની કે રાજક દેવક થાય તેનું જેખમ અમારે શિર છે, અને તે વખતે તમારી જે રકમ દેવી પડે તે અમે અમારા બીજા ગામગરાસથી તથા જાતભિક્ષકથી મળેરે આપીએ. ન આપીએ ત્યાંસુધી તે તારીખથી દર માસે દર સંકડે રામ ૧૨ લેખે દિવાળીબાકી અધિક માસ સુદાંત વ્યાજના વ્યાજ સાથે આપીએ.

અવધ વર્ષ પંદરનો પુરી થએ તમારા તમામ રૂપીઆ વળી ચૂક્યા છે એમ ગણી સદર ગામ લીખોદરા ગામતળ તથા સીમતળ તથા સ્થાવર મકાનો તથા જે જે માલમિલ્કત તમને સોંપવામાં આવી છે તે સાથે બીન તકરાર અમારા કબજામાં તમારે પાછું આપવું. આ ખત અમે અમારી રાજ રખવંદીથી તથા બીન કોઈ અકલ હોશિયારીથી લખી આપ્યું છે, તે અમારે તથા અમારા વાલીવારસોને કયુલ છે.

અત્ર મનું. અત્ર સાખ.

- ૧ ઠાકોર વજેસીંગ વખતસીંગ મનું
દા. પોતે.
૨ ઠાકોર દીપસીંગ વખતસીંગ મનું
દા. પોતાના.

- ૧ ઠા. કસાખ.
૧ ઠા. જસાખ.
૧ ઠા. ગસાખ.
૧ શેક જસાખ.
૧ વહોરા જસાખ.
૧ લી. જસાખ.

૧૫. વેચાણખત અથવા ખરીદીખત.

સમજ. વેચાણખત બહુ કરીને સ્થાવર મિલકતનું એટલે ધરખાર, જમીન, અને ગામનું થાય છે. જંગમ મિલકત સંબંધે કબજે લેનાર વેચનાર પાસેથી કિંમત આપ્યાની પાવતી લખાવી લે છે તેથી બસ થાય છે. પાવતીમાં જે જે ચીજ વેચી હોય તેનું નામ લખવામાં આવે છે.

વેચાણખત બહુ મહત્વનો દસ્તાવેજ છે તેથી તે લખવામાં ઘણી સાવચેતી રાખવી પડે છે. જે વિગત ધરાણીઆ ખતમાં ધર સંબંધે બતાવી છે તે સર્વ આમાં આવવી જોઈએ. એ ઉપરાંત ધર હોય તો તેની તથા વખતે તેના દરેક ખંડની લંબાઈ પહોળાઈ ભીંતો સહિત કે સિવાય, ભીંતો સહિત આરી છે કે આગવી, નેવાં ભીંતોથી કેટલાં આગળ પડતાં કેણી તરફ પડે છે, પાણીનો નિકાલ કેણી તરફ શી રીતનો છે, ખાળ, ચોકડીઓ, દરક (ખાળ કુવો), ટાંકું, કુવો, જાજર ક્યાં કે કેટલાં છે; બારી, બારણાં તથા જાળીઆં કેણી તરફ કેટલાં છે; ઓટલા, પગથીઆં, આંગણું કેણી તરફ કેટલું છે; ચાલ નિકાલ કેણી તરફ કેવી રીતનો છે, તે લખવું જોઈએ. ધર હંમેશને માટે પૂર્ણ હકથી વેચ્યું છે તે દર્શાવનારાં વાક્યો લખવાં જોઈએ. ધરમાંથી કંઈ દાટેલું ધન નીકળી આવે તો તે વેચાણ લેનારનું થાય, અને કોઈ હેલો હરકત કરે તો જવાબદાર વેચાણ આપનાર થાય એ વાત જણાવી ખરીદનારને આપવું જોઈએ.

વેચાણખત જમીન સંબંધે હોય તો કબજા ગીરોમાં જે વિગત દર્શાવી છે તે સર્વ લઈ વધારામાં જમીનમાં આવેલાં ઝાડ, ખીડ, કુવા, વગેરે જે હોય તે જણાવવું. જમીન નકરી કે સલામીઆ કે સરકારીઆ, જેવી હોય તેવી ખતમાં જણાવવું. નકરી કે સલામીઆ હોય તો તે બાબતના દસ્તાવેજ, સનદ, વગેરે હોય તે ખતમાં લખી ખરીદનારને આપવાં જોઈએ. ઝાડ કોઈ ખીજનાં ઉછેરેલાં હોય ને તેને ફળમાંથી ભાગ મળતો હોય તો તે બતાવવું. એજ રીતે કુવામાં ખીજના ભાગ હોય તો તે સ્પષ્ટ લખવું.

સંવત ૧૯૫૭ના વર્ષે ફાગણ સુદ ૩ ને વાર ગુરુ તા. ૨૧મી ફેબ્રુઆરિ સન ૧૯૦૧ દિને. ગાંધી હીરાલાલ છોટાલાલ તત્ પિતા ઝવેરભાઈ, માટે વીસા નાગર વાણીઆ રહેવાસી અમદાવાદમાં માંડવીની પોળના જોગ લી. સુતરીઆ મોહનલાલ જમનાદાસ તત્ પિતા ભુરાભાઈ માટે દસા શ્રીમાળી વાણીઆ રહેવાસી અમદાવાદમાં સારંગપુરમાં રણુછોડજીની પોળના. જત અમાઈ ધર ૧ બિલ્લા ટુકડી તથા પેટા ટુકડી અમદાવાદમાં શહેર અમદાવાદમાં સારંગપુરમાં રણુછોડજીની પોળ મધ્યે પૂર્વાભિમુખનું શહેર માપણી ક ટિકા ૨માં અંક (નંબર) ૨૩૫વાળું છે, તે પૂર્વ પશ્ચિમ લાંબું ગજ ૩૩ તથા ઉત્તર દક્ષિણ પહોળું ગજ ૧૦ સુતરીઆ દિવાલો સિવાય છે. તેમાં પ્રથમ અમારા વડીલ જમનાદાસ ભુરાભાઈ રહેતા, અને તે હાલ અમારા કુળજ ભોગવટામાં અમારી માલકોનું છે. તેમાં એક ઓરડો નવગજો તે આગળ પરસાળ પાંચગજ તે આગળ છટ પરસાળમાં રસોડું ઉત્તરની બાજુએ છે તે આગળ એક તેમાં ટાંકું, પાણીઆઈ તથા દેવધર રસોડાની બાજુએ છે ને વચમાં ચોક છોઅંધ ગજ ચાર સમચોરસ છે. ચોકની દક્ષિણે ખડકીમાં જવા આવવાનો છોઅંધ માર્ગ છે. ચોકની આગળ ખડકી છે. તેના બારણા આગળ અને બાજુએ ઓટલા પથરના ગજ બે પહોળાઈના છે અને વચમાં પગથીઆં પાંચ પથરનાં છે. ઉત્તર તરફના ઓટલા ઉપર જાજર છે, અને તે તરફ ઓટલાથી બહાર સરિઆમ રસ્તા ઉપર બાજુવો છે. એ રીતનું ધર ત્રણ મજલી અગાસી તથા ધોરા સાથે છે અને પૂર્વ પશ્ચિમે નેવાં વળી ગજ ૧ દિવાલથી આગળ પડતી છે. એ ધરની ચતુસ્તીમા નીચે પ્રમાણે છે.

પૂર્વે આ ધરનું આંગણું પોળના રસ્તામાં પડે છે અને તે તરફ છાપરાનાં નેવાં ચૂલે છે અને ખડકીની બારીઓ ત્રણ છે.

દક્ષિણ તરફનો કરો આગવો છે તે પોળના માર્ગમાં પડે છે. તે કરે બાજુ બે, બારીઓ પાંચ, અને જાળીઓ ચાર છે.

પશ્ચિમે આ ધરની પછીત આગવી દેવે કેશવલાલ દોલતરામની છીંડીમાં પડે છે અને તે તરફનાં છાપરાનાં નેવાં તે છીંડીમાં પડી પાણીનો નિકાલ તેમની ખડકીમાં પાકી મોરીમાં થઈને રાજમાર્ગમાં છે. છીંડીમાં બોંયતળીએ તથા દરેક મજલે બપ્પે સવાગજ લોહાની જાળીઓ છે.

ઉત્તર તરફનો કરો શા. જીવન નથુના ધર સાથે સહિયારો છે.

સદરહુ પ્રમાણેનું ધર અમોએ તમને ૨૫૦૧) અંકે પચીસે ને એક મુંબઈગિરા પુરા રોકડા લઈને જમીન ઇમિલા સાથે તથા ચાલ નિકાલ સાથે કૂલ અભરામ ન દાવે આકાશથી તે પાતાળ સુધી વેચાણુ આપ્યું છે અને તમારા કબજામાં સોંપ્યું છે. તે ધરમાંથી કંઈ નવનિધ કે અદ્ધમાસિદ્ધ નીકળે તો તે તમારું છે. હવેથી ચાંદો સુરજ તપે ત્યાંસુધી તેના માલિક તમે છો. તેમાં તમે પુત્રપૌત્રાદિક વસો, વસાવો અગર તમારું મન માને તેમ માલીક તરીકે ઉપભોગ કરો; તેમાં અમે અથવા અમારા વંશવારસ કંઈ પણ હેલો હરકત કરીએ નહિ. આ ધર અમોએ કોઈને ગીરો વેચાણુ કે ધર્માદાય લખી આપ્યું નથી, તેમ તેમાં કોઈનો લાગભાગ નથી. આ વેચાણુ સંમંધી તમને કોઈ હેલો હરકત કરે તો તેનો જવાબ અમો તથા અમારા વાલી વારસો દીજીએ. આ ધરના અસલ દસ્તાવેજ ૨ તથા સનદ ૧ આજ રોજ તમને સોંપ્યાં છે. ધરની કિંમતના રૂ. ૨૫૦૧) અંકે પચીસસો ને એક ભરી પુરી પામ્યા છીએ. અમોએ અમારી રાજપુશીથી તથા અકલહોશિયારીથી આ લખી આપ્યું છે તે સહી છે.

અત્ર મતું. અત્ર સાખ.

૧ સુ. મોહનલાલ જમનાદાસ મતું. ૧ શા. જીવણુ નથુ સાખ દા. પોતે.
ઉપર લખ્યું તે સહી દા. પોતે. ૧ દવે કેશવલાલ દોલતરામ સાખ
દા. પોતે.

૧ સુ. વનમાળી કેશવ સાખ દા. પોતે.

૧ શા. પ્રેમચંદ કરમચંદ સાખ દા.
પોતે.

૧ લી. મહેતા નાથજી કેશવલાલ બંને
ધણીના કહેવાથી લખ્યું છે.

૧૬. બાનાખત.

સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૪ ને વાર સોમે. દેશાઈ પ્રાગજી નાગરજી
રહેવાસી સુરતના જોગ લો. મહેતા વસનજી ગાંડાભાઈ રહેવાસી રાંદેરના.

જત અમારાં ખેતર ૩ કર્મી રાંદેરનાં સરવે નંબર ૪૧, ૫૬, અને ૮૨ અમોએ તમને રૂ. ૯૨૫) અંકે નવસે પચીસ રૂપીઆ મુંબઈગિરા માટે વેચાણુ આપ્યાનો આજ રોજ ઠરાવ કર્યો છે, તે બદલ રૂ. ૫૧) અંકે એકાવન રોકડા મુંબઈગિરા બાનાના લીધા છે. પાકો હસ્તાવેજ એક માસમાં કરી ખેતરો સરકારી દફતરમાં તમારે નામે ચઢાવી આપીએ ત્યારે બાકીના રૂપીઆ લેવાનો ઠરાવ કર્યો છે.

અત્ર મતું. અત્ર સાખ.

૧ મહેતા વસનજી ગાંડાભાઈ મતું કનો સાખ.
દા. પોતાના અનો સાખ.
લી. ગની સાખ.

૧૭. ધર્મપત્રિકા અથવા બક્ષીસપત્ર.

સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૪ ને વાર બોમે તારીખ ૨૫મી માહે ડીસેમ્બર સને ૧૯૦૦. પંચા જદુરામ વલ્લભરામ રહેવાસી અમદાવાદના રાતે ઔદિય બ્રાહ્મણ જોગ લી. મહેતા કાશીરામ મોતીરામ. જત તમે અમારા મામાના દીકરા ભાઈ થાઓ છો, અને કેટલાંક વરસ થયાં અમારી પાસે રહી અમારી સેવા ચાકરી કરો છો અને તમે ગરીબ છો, માટે અમારૂં ઘર ૧ બિહ્વા દુકડી તથા પેટા દુકડી અમદાવાદ શહેર અમદાવાદમાં ખાડીઆમાં દેસાઈની પોળમધ્યે શહેર માપણી ક ટિકા ૩ નંબર ૧૫૮વાળું છે તે બક્ષીસ આપ્યું છે. તે ધરની ચતુ:સીમા નીચે પ્રમાણે (અહીં ચતુ:સીમા લખવી). સદરહુ ધર આજ રોજ અમારી રાજપુશીથી તમને કૃણાર્પણ આપી તમારા કબજામાં સોંપ્યું છે. હવેથી તે ધર ઉપર અમારો કે અમારા વારસોનો કંઈ હક સંબંધ નથી. તમે વંશપરંપરા યાવત્ ચંદ્રદિવાકરૈ માલોક તરીકે, તમારૂં મન માને તેમ તેનો ઉપભોગ કરો. આ બક્ષીસપત્ર અમે અમારી રાજપુશીથી તથા અકલ-હોશિયારીથી લખી આપ્યું છે તે ખરૂં છે.

અત્ર મતું. અત્ર સાખ.

(મતું, સાક્ષીઓ, તથા લીખીતંગ બાનાખત પ્રમાણે.)

૧૮. ભાડા સંબંધીના લેખ.

સમજ. ભાડાચિટ્ટીઓ ભાડે રાખનારે લખી આપવી જોઈએ. ભાડાની મુદત એક વર્ષ કરતાં વધારેની હોય તો બીજા દસ્તાવેજોની પેઠે ભાડાચિટ્ટી નોંધાવવી (રજીસ્ટર કરાવવી) જોઈએ. અને તેવે પ્રસંગે તે બાબતની હકીકત ચિટ્ટીમાં આપવી જોઈએ. ભાડાનો દર માસિક હોય અને તે દેશી મહીના પ્રમાણે હોય તો અધિક માસ સાથે દરમાહ ભાડું ચઢેચઢયું આપીએ, એમ ઉમેરવું જોઈએ. ઘર ઉપર ઘરવેરા, જાજીરવેરા, પાણીવેરા, વગેરે કર ભરવાના હોય તે કાણે ભરવા એ વિષે સ્પષ્ટ કરાર કરવો. ખેતરોની બોલી અખાત્રીજ સુધીની થાય છે, તે અને બાણુ દુરસ્તીની, તથા મહેસુલની વાત લાવવી જોઈએ. જે ખેતર ભાગે આપ્યું હોય તો કથી કથી ઉપજનો કટલો ભાગ લેવાનો અને ખરચ કોને શિર તે જણાવવું જોઈએ.

ભાડાચિટ્ટી (૧).

સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૮ ને વાર શનિ તા. ૨૬ ડીસેમ્બર સને ૧૯૦૦ દિને, મહેતા માણેકલાલ હિમતલાલ જોગ લી. શા. નરૈતમદાસ કલાનદાસ. જત તમારૂં ઘર શહેર વડોદરામાં સુલતાનપરામાં ચીતણીઆ શેરી મધ્યે છે, તેની ચતુ:સીમા નીચે પ્રમાણે.

(ચતુ:સીમા લખવી.)

સદરહુ ઘર અમોએ આજ રોજ તમારી પાસેથી ત્રણ વર્ષની બોલીએ ભાડે રાખી અમારા કમળમાં લીધું છે. ભાડું દર વર્ષે રૂ. ૨૫) અંકે પચીસ મુંબઈગિરા ઠરાવ્યું છે. સિવાય સંચરામણ તથા જાજીરવેરા અમારે શિર છે. નળીઆંની ખોટ તથા પડે આખડે તે દુરસ્ત કરાવવાનું તથા પાણી વેરા તમારે શિર છે. ભાડું દર સાલ ચઢેચઢયું આપીએ, અને મુદત પુરી થયે ઘર ખાલી કરી તમને સોંપીએ.

અત્ર

મતું. અત્ર

સાખ..

(ઉપર પ્રમાણે.)

ભાડાચિઠ્ઠી. (૨)

સંવત ૧૯૫૬ના વૈશાખ સુદ ૪ને વાર ગુરુ. પા. રામજી વસ્તા ગામ કરમસદના જોગ લી. મીઆં રસુલ ઉમરાવ એક ગામવાસી. જત તમારૂં ગાડું ૧ તથા બળદ ૨ રંગે લાલ, ઉભાં શીંગડાંના ખેતી કામ સાડા માસ આઠ માટે ભાડે રાખ્યા છે. ભાડું દરમાસે રૂ. ૨) અંકે બે ગામ ચલણી ઠરાવ્યું છે, તે ચઢેચઢ્યું આપીએ. સિવાય ગાડાની દુરસ્તી તથા બળદનું ખાધાખરચ અમારે શિર છે. મુદતે ગાડું તથા બળદ તમને સોંપીએ. તે ઉપરાંત રાખીએ તો દર માસે રૂ. ૩) અંકે ત્રણ લેખે ભાડું આપીએ. બળદને જોઈએ તેટલો ધાસચારો નીરીને સારી હાલતમાં રાખીએ સહી.

અત્ર _____ મનું. અત્ર _____ સાખ.

(ઉપર પ્રમાણે.)

ગણોતનામું અથવા ગણોતપટ્ટો. (૧)

સંવત ૧૯૫૬ના વર્ષે ચૈત્ર સુદ ૧૧ ને માર્ચ સોમે. તા. ૯ માર્ચ એપ્રિલ સન ૧૯૦૦. દેસાઈ રૂઢનાથજી દયાળજી જોગ લી. પા. જીવણજી નાગરજી. જત મોજે સર્બોણ તાલુકે આસ્તીની સીમમાં તમારૂં ખેતર એક સરવે નંબર ૧૧૨ એકર ૧૬ ચુંદા રૂ. ૧૮-૧૨-૦ છે, તેની ચતુ:સીમા, (લખવી).

એ રીતે ચતુ:સીમાવાળું ખેતર અમોએ તમારી પાસેથી એક સાલને માટે વાવેતર કરવા સાડા ગણોતે રાખ્યું છે. તેની સાંચના રૂ. ૫૦) અંકે પચાસ મુંબઈગિરા ઠરાવ્યા છે. આસમાની સુલતાનીની હરકત ન બતાવતાં રકમ અમારે તમને સંવત ૧૯૫૭ના ચૈત્ર સુદ ૨ ને રોજ આપવી અને અખાત્રીજ ઉપર તમારૂં ખેતર તમને સોંપવું. બાંધ દુસ્તી અમારે શિર છે. સરકારી મહેસુલ તમારે શિર છે.

અત્ર _____ મનું. અત્ર _____ સાખ.

(ઉપર પ્રમાણે.)

ગણેાતનામું. (૨)

સંવત ૧૯૫૬ના વર્ષે ચૈત્ર વદ ૫ ને વાર શુક્ર તા. ૧૯ માહે એપ્રિલ સન ૧૯૦૦. ઠા. લધા શામળ, જોગ લી. મીઝાં રશુલ જમાલ. જત મોજે સમઢિઆળા તામે જુનાગઢની સીમનું તમારું ખેતર એક બામાયત સરવે નં. ૮૭ એકર ૯ ગુંઠા ૩૫ આકાર રા. ૩૦)નું છે, તેની અતુસીમા. (લખવી).

સદરહુ ખેતર તે મધ્યેનાં ફળાઉ ઝાડ સુદ્ધાંત ચાલુ સાલની અખાત્રીજથી અમોએ તમારી પાસેથી ભાગે રાખ્યું છે. તેની અવધ વર્ષ ૫ ની કરી છે. અનાજ, ઘાસપુળા તથા ફળફળાદિની જે ઉપજ થાય તેમાંથી ત્રણ ભાગ અમારે લેવા અને બે ભાગ તમને આપવા. પિઆવો, ખેડ, બી, નિંદામણુ, વગેરે વાવેતર સંબંધી તમામ ખરચ અમારે શિર છે, અને સરકારી મહેસુલ તમારે શિર છે. એ લખ્યું તે સહી.

અત્ર

મતું. અત્ર

સાખ.

(ઉપર પ્રમાણે.)

૧૯૦ કરાર.

સમજ. અમુક શરતોએ કંઈ કામ આપવા લેવાના ઠરાવને કરાર કહે છે. આખું ઘર બાંધવાનું કે તે માહેધું કડીઆકામ, સુતારકામ, ખારવાનું કામ, કુવા તળાવ ખોદાવવાનું કે તે બાંધવાનું કામ વગેરે કરારથી આપી શકાય છે કે લઈ શકાય છે. ઈજનેરખાતામાં બાંધકામના કંટાકટ અપાય છે તે કરારજ છે. જે કામ સોંપવાનું તેમાં શું શું કરવાનું છે, કયો કયો કેવી જતનો માલ ધાલવાનો છે, કયું ખરચ કોને માયે છે, કામ કેટલી સુદતમાં પુરું કરવાનું છે, કામ પુરું ન કરે તો શું કરવું, કામ બદલ કેટલા રૂપીઆ અને શા ભાવ, અને બાનામાં અગાઉથી કેટલી રકમ આપી લીધી તે સ્પષ્ટ જણાવવું જોઈએ.

કંઈ માલ પુરો પાડવાનો જે કરાર થાય તેને માલનો કપાલો કહે છે, તેમાં કયો માલ, કંઈ જતનો, કેટલો અને શા ભાવે, ક્યારે અને કયાં આપવાનો તે જણાવી બાનામાં અગાઉથી જે રકમ લીધી હોય તે અને આકીની રકમ ક્યારે લેવાની તે લખવું જોઈએ.

એચાર માણસો ભેગા મળી પંત્યાળો વેપાર કરવાનો ઠરાવ કરે તેને સર્કતીનો કરાર કે ભાગીદારી કરાર કહે છે, તેમાં દરેકનો કેટલી આની ભાગ, થાપણ કેટલી, અને વરાડે દરેક ભાગીદારે કેટલી રકમ આપવી, દુકાનનું નામ શું રાખવું, વેપાર શો અને ક્યાં કરવાનો, વહીવટ કોણે કરવો અને તેને શું આપવું, નફા કેવી રીતે ક્યારે વહેંચવો, હિસાબ કોણે રાખવો ને કોને ક્યારે રજુ કરવો, કરજ કેવી રીતે કરવું કે ન કરવું અને બંડોળ વધારવા કે દુકાન બંધ કરવા માટે કેમ કરવું વગેરે બાબતો આવવી જોઈએ.

સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૫ ને વાર બુધ. કાઝી અબ્દુલ હાજીમ જોગ લી. કડીઆ નથુ ગલાબ. જત તમે નવું ધર બંધાવો છો તેમાં તમામ કડીઆકામ કરવાનો તમારી સાથે મે કરાર કર્યો છે તેની શરતો નીચે પ્રમાણે.

૧. પાયાથી તે છાપરા સુધી તમામ ચણતર ઈંટ અને ચુનાનું કરવું.
૨. દર સો ધનકુટના ચણતર કામના અમારે રૂ. ૪) પ્રમાણે લેવા.
૩. બારણાં, બારીઓ, ગોખલા, તાકાં ઉપર કમાનો મારવી અને બારણાં બારીઓ તથા ગોખલામાં જે જગા ખુલ્લી રહે તે તથા લાકડાંથી રોકાય તે ચણતરના માપમાં ગણવી.
૪. ઈંટો તથા કોલ (તૈયાર કરેલો ચુનો) જગા ઉપર પુરો પાડવાનું તમારે શિર છે, અને પાણી, મજુર, પાલખ બાંધવી તથા ચણતરનું તમામ ખર્ચ અમારે શિર છે.
૫. ચણતર ઝોળાંબામાં અને સાંધ બદલીને કરવું.
૬. ઈંટો એક રાત પાણીમાં ભીંજવીને વાપરવી, અને દર ચાર થર ચણતર થાય એટલે ચુનાની પાળ કરી તે ઉપર પાણી રેડી એક રાત રહેવા દેવું.
૭. કામ આજથી ચાર માસમાં પુર્ણ કરવું.

સદરહુ પ્રમાણે કામ કરવાને આજ રોજ તમે અગાઉથી રૂ. ૧૫) અંકે પંદર આપ્યા છે, તેટલાનું કામ થયા પછી જે રકમ થાય તેના નીચે પૈસા તમારે ચુકાવી આપવા. તમામ કામ પુર્ણ થયે બાકીના તમામ

પૈસા લેવા. અમે કામ પુરું ન કરીએ તો તમે બીજા પાસે કરાવી લો, તેમાં જે નુકસાન થાય તે અમારે ભરી આપવું. આ લખ્યું તે સહી છે.
અત્ર મતુ. અત્ર સાખ.

(ઉપર પ્રમાણે.)

૨૦ માલનો કમાલો.

સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૫ ને વાર પુષ. શા પાનાચંદ હરિવલ્લભ જોગ લી. શા ત્રિભુવન જમનાદાસ. જત આજ રોજ તમને માલ દેવો કર્યો છે, તેની વિગત—

બાજરી કળશી ૨૦ અંકે વીસ કળશી ચાલુ સાલના પાકની દર કળશીના રૂ. ૨૭) અંકે સત્તાવીસ લેખે.

૩ ખાંડી (૧૦૦) અંકે સો ખાંડી ખાનદેશી ચાલુ સાલના પાકનું દર ખાંડીએ રૂ. ૧૮૦) અંકે એકસો એંશી પ્રમાણે.

કપાસીઆ કળશી ૫૦) અંકે કળશી પચાસ ભર્ય જીનના દર કળશીના રૂ. ૧૨) અંકે બાર પ્રમાણે.

એણી રીતે માલ તમને નડિઆદમાં તમારી વખારે ચાલુ સાલની ચૈત્ર સુદ ૨ ને રોજ આપવો કર્યો છે, અને તે પેટે રૂ. ૧૦૦૦)અંકે એક હજાર બાનામાં લીધા છે. બાકીની કિંમત માલ આપતી વખતે લેવી કરી છે. હસ્તે દલાલ જીવજી ૩૫૭.

અત્ર મતુ. અત્ર સાખ.

(ઉપર પ્રમાણે)

૨૧. બાગીદારી અથવા સર્કતીનો કરાર.

સંવત ૧૯૫૭ના કાર્તિક સુદ ૧ ને પુષવારના રોજથી અમે દોસી છગન કુબેર તથા દોસી હરીલાલ કુબેર તથા પા. જોશાભાઈ કિશોરદાસે બાગીદારી કરી પંત્યાળો વેપાર કરવો શરૂ કર્યો છે, તેની શરતો નીચે પ્રમાણે.

સોળ આનાના હિસ્સા પૈકી છગન કુબેરના આના ૭, હરીલાલ કુબેરના આના ૫, અને જોશાભાઈ કિશોરદાસના આના ૪નો હિસ્સો નક્કી કર્યો છે.

આનાના રૂ. ૫૦૦) પ્રમાણે ભંડોળ રૂ. ૮૦૦૦)નું એકઠું કરવું તેમાં દરેક જણે પોતપોતાના હિસ્સા પ્રમાણે આપવું.

તળ અમદાવાદમાં દુકાન કાઢી વેપાર કરવો.

દુકાનનું નામ “દેસી જોડાભાઈ જગનલાલ” એવું રાખવું.

દુકાનનો વહીવટ જગન કુબેરે કરવો તથા તેનો હિસાબ રાખવો.

ત્રણ બાગીદારની સંમતિ વગર કરજ કરવું નહિ, તથા નવો બાગીદાર દાખલ કરવો નહિ.

દરેક વર્ષની આખરે જગન કુબેરે સરવાયું કાઢી બધા બાગીદારોને બતાવવું.

કંઈ તકરાર ઊઠે અથવા પંત્યાળામાં તોટો થયો જાય તો કામ બંધ કરવું અને કરજ તથા ખર્ચ જતાં જે રોકડ તથા માલમતા બાકી રહે તે હિસ્સા પ્રમાણે વહેંચી લેવું.

વર્ષ આખરે કરજનું બ્યાજ તથા ખર્ચ જતાં ચોક્કસ નક્કી રહે તે ઉપર સેકડે ૨૦ ટકા જગન કુબેરને વહીવટ કરવા બદલ આપવા, અને જે બાકી નક્કી રહે તે પોતપોતાના હિસ્સા પ્રમાણે બાગીદારોએ વહેંચી લેવો. તોટો હોય તો જગન કુબેરને વહીવટ બદલ કંઈ આપવું નહિ, અને તોટો પોતપોતાના હિસ્સા પ્રમાણે બાગીદારોને ખાતે માંડવો.

સદરહુ પ્રમાણે કરાર અમો સર્વે બાગીદારોને કમુલ મંજૂર છે.

અત્ર મતું. અત્ર સાખ.

મતું ત્રણે બાગીદારોનું.

(સાક્ષી ઉપર પ્રમાણે).

૨૨. પહોંચ.

સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૬ ને વાર ગુરુ. રા. બળભદ્ર મુકુંદરામ જોગ લી. શા. કેવળદાસ નથુભાઈ. જત સંવત ૧૯૫૫ના કાર્તિક સુદ ૧૫ વાર સોમે તમેએ પાડી આપેલા ખાતા (અથવા ખત કે જે હોય તે)ના લેણા પેટે રૂ. ૭૫) અંકે પંચોતેર મુંઝગિરા આજ રોજ તમેએ મોકલ્યા તે પહોંચ્યા છે. તેની આ પહોંચ લખી આપી છે તે ખરી છે. રા. શ્રી. કેવળદાસ નથુભાઈ.

૨૩ વહેંચણુપત્ર.

સમજ. સમાધિક એટલે મજિઆરી મિલકત હકદારો ભાગે પડતી છે તેના કરારને વહેંચણુપત્ર કહે છે. આપદાદાની મિલકત બાધીઓ ધણું કરીને સરખે ભાગે વહેંચી લે છે. જે મિલકત સરખે હિસ્સે વહેંચી શકાતી ન હોય તે એક જાણુને આપવામાં આવે, તો બીજાઓને ઉપ-રાણીના રૂપીઆ અથવા તે બદલ બીજાને માલ આપે છે. કયો હિસ્સો કોણુ લે તેનો વાંધો ન પડે એ માટે ધણી વાર લાંબવાં નાખીને વહેંચણી થાય છે. જેને ભાગ જે મિલકત આવે તેની વિગત કરારમાં સ્પષ્ટ જણાવવી કે પાછળથી વાંધો ન બે. માઆપ કે કોઈ વડીલ જીવતું હોય તો તેના નિર્વાહની તથા તેને રહેવાની કેવી ગોઠવણુ કરવી, કોઈ નાતું કે કુંવાઈ હોય તો તેના પાલનની ને લગ્નની શી તજવીજ કરવી, વડીલની ઉત્તરક્રિયા કેવી રીતે કરવી, વગેરે જે સમાધિક ખરચખુટણુની બાતો ઉપસ્થિત થવાની હોય તે કરારમાં લાવવી જોઈએ. કેટલીક વાર વડીલ પૈકી જે હયાત હોય તેને માટે અમુક ઉત્પત્તની મિલકત તથા રહેવા માટે ઘર મજિઆઈ રહેવા દે છે. ધણીખરી વાર વડીલ નાના છોકરા સાથે રહે છે, અને તે છોકરા કંઈ કમાતો ન હોય તો તેના ખરચ માટે પણ બીજા બાધીઓને ગોઠવણુ કરવી પડે છે.

સંવત ૧૯૫૭ના વર્ષે પોષ સુદ ૭ દિને. જત અમે તલાટી પુરુષોત્તમદાસ આજ સુધી એકત્ર કુટુંબમાં હતા, તે આજ રોજ અમારી તમામ સ્થાવર જંગમ મજિઆરી મિલકતની વહેંચણુ કરીએ છીએ, તે નીચે પ્રમાણે.

તલાટી મગનલાલ પુરુષોત્તમદાસના હિસ્સામાં આવી તે મિલકત.

૧. ઘર ૧ શ્રી સુરતમાં હરીપુરામાં ભવાનીના વડ પાસે રાજભાઈ ઉપર પંજા દુર્ગારામ જદુરામની જોડતું બે ઝોરડાનું છે, તે પૈકી ઝોરડો ૧ પંજા દુર્ગારામ જદુરામના ધર તરફનો છે તે તેના મેડા મથાળા સાથે, તથા પરસાળ, તથા રવેશ, તથા ચોક, તથા ખડકી મેડા મથાળા સુદાંત છે તેનો અર્ધભાગ. જરૂર પડે ત્યારે પરસાળ તથા ખડકી તથા તે બંને

ઉપરના મેડા મથાળામાં અમારે ખરચે ભીંત કે ફૂટેલાળ ભરી લઈ અમારો ભાગ જીદો પાડી લઈએ. એ ધરનો બાકીનો અર્ધ ભાગ એટલે તલાટી અમૃતલાલ ચુનીલાલના ધર તરફનો ભાગ અમારા બાઈ કેશવલાલના ભાગમાં આવ્યો છે. કુવો ટાંકું અમારા તરફ આવ્યું છે અને ગજજી બાઈ અમૃતલાલના ભાગ તરફ આવ્યું છે, પણ તે અમારાં બંનેનાં સહિઆરાં છે.

તલાટી કેશવલાલ પુરુષોત્તમદાસના હિસ્સામાં ઉપર બતાવેલા ધરનો અર્ધ ભાગ ઉપર બતાવેલી વિગતે.

તલાટી માણેકલાલ પુરુષોત્તમદાસના હિસ્સામાં ધર ૧ હરીપુરામાં ધીકાંટા સામેનું ધાંચી મોરાર નાથા પાસેથી વેચાણુ લીધેલું રૂ. ૩૦૦)ની કિંમતનું છે તે તથા બાઈ મગનલાલ તથા કેશવલાલને વધારે કિંમતનું ધર મળવાથી રૂ. ૨૦૧) ઉપરાણી બદલ કંઠી ૧ મોતીની ત્રણ સેરી આપવામાં આવી છે.

બાકીની મિલકત લાંબવાં પાડી દરેક જથ્થેને ભાગ આવી તેની વિગત.

૧. દર દાગીના આશરે રૂ. ૧૩૫)ની કિંમતના.
૨. વાસણુ તાંબા પિત્તળનાં મા. ૧૫.
૩. રાચરચીલું વગેરે પરચુરણુ સામાન.
૪. ઉધરાણી રૂ. ૫૦૧)ની ખાતાવાર વહેંચી લીધી.
૫. કરજ રૂ. ૧૦૦) દરેક જથ્થે વહેંચી લઈ શાહુકારને પોતપોતાને ખાતે ચઢાવી આપ્યું તે.

આ સિવાય મોજે કતારગામની સીમમાં ખેતર ૧ નામે કુંભારીઈ સરવે નં. ૧૩૭)નું એકર ૫-૧૬ ચુંકાનું સનંદીઆ છે, તેની સાંઘ આશરે રૂ. ૬૦) આવે છે, તે માલુશી મહાકોરની હયાતી સુધી તેમના, નિર્વાહ આટ મજિઆર રહેવા દીધું છે.

સદરહુ પ્રમાણે પ્રત્યેક જથ્થાના હિસ્સામાં આવેલી મિલકત જેની તેણે પોતાને તાબે લીધી છે. હવેથી કતારગામવાળા ખેતર સિવાય કોઈ

મિલકત મજિઆરી રહી નથી, અને તેની વહેંચણી બાબત કોઈનો કોઈના ઉપર હક સંબંધ નથી. આપણાં માતૃશ્રી બાઈ મહાકોર બાઈ માણેકલાલ જોગાં રહે છે તે પ્રમાણે તે રહે તો ખેતરની સાંથ બાઈ માણેકલાલને મળે, અને જો તે જુદાં રહે તો સાંથના રૂપીઆ માતૃશ્રી વાપરે. કદાપિ ખેતરની સાંથ ન આવે તો દરેક જણે માતૃશ્રીના ખરચ બદલ વર્ષે દહાડે રૂ. ૨૦) આપવા. તેમના ઉત્તરકાર્યમાં રૂ. ૩૦૦) સુધી ખરચ કરવું, અને તેમાં ત્રણે બાઈએ સરખો ભાગ આપવો, અને તે વખતે કતારગામવાળું ખેતર વહેંચી લેવું અથવા ત્રણેને જેમ યોગ્ય લાગે તેમ તેની વ્યવસ્થા કરવી. આ લખ્યું તે આપના બેલ સાથે પાળીએ સહી.

અત્ર મતું. અત્ર સાખ.
(મતું ત્રણેનું) (સાક્ષીઓ ઉપર પ્રમાણે)

૨૪. ફારગતી.

સમજ. કંઈ પણ હક સંબંધ છોડ્યાના લેખને ફારગતી કે ફારકત કહે છે. આપદાદાની મિલકત ઉપરથી પોતાનો હિસ્સો લઈ હાથ ઉઠાવ્યાનો દસ્તાવેજ હિસ્સો લેનાર બીજા બાઈઓ—બાગદારને લખી આપે છે, અથવા પંત્યાજો વેપાર બંધ કરી હિસ્સા લેતી વખત એક બીજા સામસામે લેખ લખી આપે છે, લેવડદેવડ ચૂકવી લઈ સંબંધ બંધ કરવો હોય ત્યારે તે બદલ લેખ લખી આપે છે, અથવા સ્ત્રીને છોડો ફાડી આપ્યા બદલના લેખને તલ્લાકનામું કહે છે.

સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૮ ને શનિ દિને. લવાર મોરાર બેચર જોગ લી. લવાર નાથા બેચર. જત આપણી બાપીકી મજિઆરી મિલકત છે તેમાં મારો નીમે હિસ્સો છે તે હિસ્સા બદલ આજ રોજ પંચના અનુમતે તમે અમને ઉચ્ચક રૂ. ૫૦૧) અંકે રૂપીઆ પાંચસો એક રોકડા તથા રહેવાનું ઘર ૧ શ્રી વડોદરાના રાવપુરામાં જોગીદાસ વિદુલની પોળમાં પૂર્વદારનું પંચે અટકળ્યા પ્રમાણે કિંમત રૂ. ૮૦૧)નું છે તે આપ્યું, તે લઈ અમોએ અમારા હિસ્સા ઉપરથી હાથ ઉઠાવ્યો છે. આજથી તમામ બાપીકી મિલકત તથા લહેણુદેણુ ને હોય તે ઉપર

માલીકો તથા જવાબદારી તમારી છે. સદરહુ ધર તથા રકમ લઈને અમે અમારો તમામ હક સંબંધ છોડી દઈ આ ફારગતી લખી આપી છે તે ખરી છે.

અત્ર મતું. અત્ર સાખ.

(પાછળ પ્રમાણે.)

૨૫. તદ્દલાકનામું.

સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૯ ને વાર રવિ. બાઈ જીતલી તે બારીઆ કાળા રામાની દીકરી. જોગ લી. બારીઆ જીવા કાબઈ જત તમારા પહેલા ધણી બારીઆ જીજીબાઈ રતનાના ગુજરી ગયા પછી ત્રણ વર્ષ ઉપર તમે અમારી સાથે નાડાં બાંધ્યાં; પણ ગયા વર્ષથી આપણી વચ્ચે અણુખનાવ ચાલે છે તેથી સંસાર સુખરૂપ ચાલતો નથી, માટે આપણે માંહોમાંહે સમજીત કરી ધણી ધણિઆણી તરીકે સંબંધ આજથી તોડયો છે. હવે પછી તમે બીજા ધણી કરો અથવા તમારી મરજી પ્રમાણે ચાલો તેમાં અમે કોઈ જાતનો વાંધો લઈએ નહિ. અમેએ તમને પહેરવા આપેલા દરદાગીના પાછા લીધા છે. હવેથી અમારે તમારે કોઈ જાતનો સંબંધ રહ્યો નથી. તેની આ ફારગતી લખી આપી છે તે ખરી છે.

અત્ર મતું. અત્ર સાખ.

(પાછળ પ્રમાણે.)

૨૬. મુખત્યારનામું.

સમજ. પોતાનું કામ પોતાની વતી બીજાને કરવાની સત્તા આપવાના લેખને મુખત્યારનામું કહે છે. એક કામ બાબતની સત્તા આપી હોય તો તેના લેખને મુખત્યારનામું, અને પોતાનાં સર્વ કામ કરવાની સત્તાના લેખને કુલ મુખત્યારનામું કહે છે. ન્યાય કચેરીમાં પોતા તરફથી કામ કરવાની સત્તા વકીલને આપવામાં આવે છે, તેથી તેના લેખને વકીલાતનામું કહે છે. મુખત્યારનામામાં કયું કામ અને મુખત્યાર અથવા વકીલે શું શું કરવાનું છે તે સ્પષ્ટ જણાવવું જોઈએ.

સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૧૦ ને વાર સોમ. મહેતા ત્રીકમલાલ દીનાનાથ જોગ લી. બાઈ મહાધક્ષમી મહેતા જીવજીલાલ સાકરલાલની બાર્યા. જત અમારૂં ખેતર ૧ ગામ સરખેજ તાલુકે દસકોઈ બિંદલે અમદાવાદની સીમમાં સરવે નં. ૪૨નું એકર ૮ ચુંકા ૧૫ આકાર. રૂ. ૧૭) નામે કાજવાળું છે, તે અમે પટેલ ગોવિંદ અખાને ગણોતે રૂ. ૭૧) માં આપ્યું છે. તેની પાસેથી ગણોત વસુલ કરવાને તથા મુદત પુરી થએ જમીનનો કબજો લેવાને હું આ લેખથી તમને મારા મુખત્યાર નીચું છું. સદરહુ ગણોત તથા કબજો લેવાને તથા તે સંબંધી કોર્ટમાં હાજર થવાને તથા ફરિયાદ કરવાને તથા જવાબ આપવાને તથા હું હાજર હોઉં અને જે કામ કરું તે સર્વ કરવાને તમને મારા કાયદેસર મુખત્યાર નીચા છે.

અત્ર મતું. અત્ર સાખ.

(સહી સાક્ષીઓ.)

૨૭. ફૂલ મુખત્યારનામું.

હું શેઠ નસરવાનજી જહાંગીરજી બાટલીવાળા રહેનાર કસબે માંડવીના. આ લેખ ઉપરથી મહેતા રામનારાયણ હરનારાયણ રહેનાર શ્રી સુરતનાને મારે સાહે તથા મારા નામથી તથા મારી તરફથી કોઈ ખસુ કોર્ટમાંની ફરિયાદમાં કિંવા અપીલમાં કે રપેશ્યલ અપીલમાં કિંવા બીજા ઇન્સાફના કામમાં હાજર રહેવા સાહે કિંવા ફરિયાદ કરવા સાહે અગર જવાબ આપવા સાહે અને પ્રોસેસ તથા બીજા સર્વ કાગળો લેવા સાહે તથા નાણાં લેવા તથા લાવવા તથા પહોંચ પાવતી આપવા સાહે તથા જેમ હું હાજર હોત અને ફરમાવ્યું હોત અને તેમ કરવાને પરવાનગી હોત અને હું જે કરત તેવાં સર્વ કામકાજ કરવા સાહે મેં મારા અરા તથા કાયદા પ્રમાણે મુખત્યાર પસંદ કર્યા છે તથા નીચા છે. તેમને મારી ઉધરાણી પાલસણીની સર્વ વ્યવસ્થા સોંપી છે.

આ વાતની સાક્ષીને સટે તારીખ ૨૭ ફેબ્રુઆરિ સન ૧૯૦૧ના રોજ મેં મારી સહી કરી છે.

સહી.

સાક્ષીઓ.

અમે।

રહેનાર

ના સહરહુ ફરિયાદીમાંના

આ લેખ ઉપરથી

અમારી વતી હાજર થઈ ઉપર લખેલી ખાખતનું કામ ચલાવવા
-સાર વફાલ નીમ્યા છે.

આ વાતની સાક્ષીને સટે તારીખ

માહે

સન ૧૯

ના રોજ અમેાએ અમારી સહી કરી આપી છે.

સહી.

સાક્ષી.

૨૯. દત્તકલેખ.

સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૧૦ ને વાર સોમે. શાસ્ત્રી મહીધર રઘુનાથ જોગ લી૦ શાસ્ત્રી જગન્નાથ સદાશિવ. જત અમારે પેટે પુત્રસંતતિ નથી, અને તમે મારા નજીકના પિત્રાઈ છો, માટે વંશવૃદ્ધિ આર તમારો વ્યયટ દીકરો ચિ. હરિનારાયણ જે હાલ ૪ વર્ષનો છે તેને

દત્તક લેવાનો અમે નિશ્ચય કર્યો અને તમે તેને દત્તક આપવાને કમ્બુલ થયા, માટે આજ રોજ શાસ્ત્રવિધિ પ્રમાણે તમે ચિ. હરિનારાયણને દત્તક આપ્યો અને અમે લીધો છે તે અમારે કમ્બુલ મંજુર છે.

અત્ર મનું. અત્ર સાખ.

(સહી સાક્ષીઓ.)

૩૦. વારસનામું.

સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૧૪ ને વાર ગુરુ. હું સરૈયા પીતાંબર ત્રિભુવનદાસ યાતે ખડાયતા વાણીઆ રહેવાસી નડિઆદના. હું આ વારસનામું કરું છું કે અમારે કંઈ સંતતિ નથી. અમારી તમામ મિલકત સ્વસંપાદિત એટલે અમે પોતે કદ કરીને મેળવેલી છે. મારા દૂરના પિત્રાઈના દીકરા સરૈયા નાથાલાલ અચરતલાલ નાનપણથી મારા ઘરમાં છોકરા તરીકે રહ્યા છે, તેમણે આજ સુધી મારી સેવાઆકરી બરોબર રીતે કરી છે, અને હવે પછી કરશે તથા અમારા ગુજર્યા પછી અમારી ઉત્તરક્રિયા કરશે એવી અમારી ખાતરી છે. માટે આ લેખથી હું મારી તમામ સ્થાવર જંગમ મિલકતના વારસ સદરહુ નાથાલાલ અચરતલાલને કરું છું. જ્યાંસુધી હું હયાત છું ત્યાંસુધી મારી તમામ મિલકતનો પૂર્ણ માલિક હું છું. મારા ગુજર્યા પછી મારી જે મિલકત રહે તેના વારસ સદરહુ નાથાલાલ અચરતલાલ છે. મારી રાજપુત્રીથી તથા અકલ-હોશિયારીથી આ લેખ કર્યો છે તે મારે કમ્બુલ મંજુર છે.

અત્ર મનું. અત્ર સાખ.

(સહી સાક્ષીઓ.)

૩૧. અનામતનો લેખ.

સમજ. કંઈ તકરાર પડે છે ત્યારે અથવા એક ખીજનો બરોસો ન હોય ત્યારે સહિઆરી રકમ કોઈને ત્યાં વગર વ્યાજે થાપણ તરીકે સુકાય છે, તેના લેખને અનામતનો લેખ કહે છે. દેશ પરદેશ જવું હોય ત્યારે પણ આ રીતે થાપણ મૂકવામાં આવે છે તે પણ અનામતનો લેખ કહેવાય. રકમ સહિઆરી હોય ત્યારે બધા આગીદાર સાથે આવેથી તે મળશે, અને વ્યાજ આપવાનું નથી, એ શરતો લેખમાં લખાય છે.

૩૪. પંચાતનામું.

સંવત ૧૯૫૭ના મહા સુદ ૩ ને વાર બુધ. જત અમો શેલત મયારામ કુશળજી તથા ઠાકર નંદલાલ મલકારજન અમારી સહિઆરી ખડકીમાં બંનેને લાકડાં ભરવા બાબત તથા ખડકી આગળ છુટું આંગણું છે ત્યાં અમો પૈકી શેલત મયારામ કુશળજી જનરૂ તથા ખાળકુવો કરવા માગે છે, તે બાબતમાં ઠાકર નંદલાલ મલકારજન દાવો કરવા હિમા થયા છે, તે કામનો સાક્ષી પુરાવાથી તથા અમારી તકરાર સાંભળી નિકાલ કરી આપવા સારૂ અમો એક મત થઈને નીચે લખેલા ગૃહસ્થોને યંચ નીમીએ છીએ.

પંડયા કાળિદાસ મંછારામ.

જોશી રઘનાથજી જોશીભાઈ.

દેવે અંબાલાલ પ્રાણશંકર.

ભટ નરોત્તમ ઉદેરામ.

સદરહુ પંચના સરખા મત પડે તો અમે મહેતા વજીરામ ગોવિંદરામને સરપંચ નીમીએ છીએ.

સદરહુ પંચ તથા સરપંચ મળીને એક મતે અથવા બહુ મતે અમારા સદરહુ વાહનો જે નિર્ણય કરશે તે અમારે મંજુર છે.

અત્ર

મતું. અત્ર

સાખ.

(બંનેની સહી તથા સાક્ષીઓ.)

૩૫. વિવાહપત્રી.

સંવત ૧૯૫૭ના મહા સુદ ૩ ને વાર બુધ દિને. ત્રવાડી નાનાલાલ કેશવલાલ જોગ લી. મહેતા ભવાનીશંકર ગીરજશંકર. જત અમારી દીકરી બેન મહાલક્ષ્મીનો વિવાહ તમારા દીકરા પુરુષોત્તમ વેરે કર્યો છે.

તમારે કન્યાને પક્ષામાં ધરેણ્યાંના રૂ. ૪૫૧) અંકે ચારસો એકાવન તથા હુગડાંના રૂ. ૫૧) અંકે એકાવન આપવા.

અમારે પહેરામણીમાં રૂ. ૧૦૧) આપવા.

જનમાં ૨૫ માણસો સુધી તમારે લાવવાં અને અમારે ત્રણ દિવસ જન રાખવી. જન અમારે ત્યાં આવી રહે ત્યાંસુધીનું ખરચ અમારે શિર છે. જનને પાછા જવાનું ખરચ તમારે શિર છે.

અત્ર મનું. અત્ર સાખ
(સહી સાક્ષીઓ.)

૩૬. પહાચિદ્દી.

સમજ, લગ્ન થયે વરના આપ તરફથી જે પલ્લાની રકમ મળે તે અને કેટલીક વાર પહેરામણીના અને બીજાં પરચુરણ દાપાંના રૂપિયા કન્યાને મળે તે સુદ્ધાં વરકન્યાના નામથી જમા કરાવવામાં આવે છે. એ રકમ સ્ત્રીધનની ગણાય છે, તેથી તે ઉપર માલીકી કન્યાની રહે છે. તેમ છતાં તે રકમ વરકન્યાના ભેગા નામથી જમા થાય છે.

સૌ. બાઈ જડાવ સોની કેશવલાલ અમૃતલાલની દીકરી તથા સોની મગનલાલ ધનજી જોગ લી. પરી. વખતચંદ હેમચંદ. જત તમારા પહાના રૂ. ૫૦૧) અંકે પાંચસે એક પુરા મુંબઈગિરા રાખ્યા છે, તેનું વ્યાજ માસ એકે સેકડે પાંચ આના ઠરાવ્યું છે સંવત ૧૯૫૭ના મહા સુદ ૪ ને વાર ગુરુ, મહેતા લીલાધર ગંગાધર.

૩૭. મૃત્યુપત્ર (વિલ).

સમજ. પોતાનાં છોકરાં નાની વયનાં હોય, અથવા સંતતિ ન છતાં મોટી ઉંમરનો દત્તક કે વારસ લેવામાં આવ્યો હોય, ત્યારે કિંવા બીજા કોઈ પ્રસંગે પોતાના મરણ પછી પોતાની માલ-મિલકતની કોણે કેવી વ્યવસ્થા કરવી તે બદલનો જે લેખ હયાતીમાં લખી રાખવામાં આવે તેને મૃત્યુપત્ર અથવા (અંગ્રેજીમાં) વિલ કહે છે. તેમાં માલમિલકતની તપસીલ આપી તેમાંથી શું શું ખરચ કરવું, બૈરી હોય તો તેના તથા છોકરાંના નિર્વાહ પાછળ કેટલું ખરચ કરવું, છોકરાંની કેળવણી વગેરે માટે કેવી વ્યવસ્થા કરવી, અને વ્યવસ્થા સાર કોને કોને વહીવટદાર નીમ્યા છે તે જણાવવામાં આવે છે.

સંવત ૧૯૫૭ના મહા સુદ ૩ તા. ૧લી ફેબ્રુઆરિ સન ૧૯૦૧ વાર બુધ દિને હું ચોકસી હરિવલ્લભ મહાસુખરામ જ્ઞાતે દેસાવાળ વાણીઆ રહેવાસી હાલ ભાવનગરના જત મારી વૃદ્ધાવસ્થા થઈ છે, શરીર સાબું માંડું રહે છે, દેહનો ભરોસો નથી, માટે મારી શુદ્ધિ અને સાવધગીરીમાં હું મારું મૃત્યુપત્ર કરું છે તે નીચે પ્રમાણે:—

મારી મિલ્કત નીચે મુજબ છે.

સ્થાવર મિલ્કત. હાલ હું રહું છું તે હવેલી મે રા. ૧૫૦૦૦) માટે વેચાણ રાખી છે તે, તથા નજીકમાં હોલું રા. ૨૦૦૦) ખરચીને બંધાવ્યું છે તે, તથા મારા મૂળ વતન મોળે ગાંધ તાલુકે ધધુકામાં અસલનાં ખોરડાં ૨ ઇંટરી આશરે રા. ૧૦૦૦ની કિંમતનાં તથા જમીન આશરે એકર ૧૦૦) સરવે નં. ૭૩, ૨૬૭, ૧૫૮, ૪૨૪, ૪૨૫, ૪૨૬, ૫૦૫, ૫૦૬, ૫૦૭, ૫૦૮, ૫૦૯નાં ખેતરો મળીને નકરી વેચાણ લીધેલી છે તે છે.

જંગમ મિલ્કત. રા. ૫૦૦૦) રોકડા ધરમાં છે, રા. ૧૦૦૦૦) પરી. સામળદાસ હરિભાઈની દુકાને જમા છે. રા. ૧૫૦૦૦)ની સરકારી પ્રોપર્ટિસરિ લોનો ૪ ટકાના વ્યાજની મારા નામ ઉપર છે તથા એ સિવાય પરચુરણ ઉધરાણી આશરે રા. ૨૦૦૦૦)ની છે. દેવું કોઈનું નથી.

દાગીના. સોનારૂપાના રા. ૫૦૦૦)ની કિંમતના તથા જવાહીર આશરે રા. ૪૦૦૦)નું છે.

પરચુરણ. વાસણકુસણ ચાંદીનાં તથા ત્રાંબા પિત્તાળનાં, લાકડી સામાન (ફરનિચર) ખુરસીઓ, કોચ, વગેરે, ખિલોરી સામાન, ગાડીઘોડા, રાયરચીલું વગેરે છે.

સદરહું મારી મિલ્કતનો તથા મારા હિસાબના ચોપડા પ્રમાણે ખત તથા ખાતાથી જે લહેણું નીકળે તેનો મારી હયાતી સુધી હું પૂર્ણ માલીક છું. મારા ગુજર્થા પછી મારી જે મિલ્કત રહે તેની વ્યવસ્થા કરવાને હું નીચેના ગૃહસ્થોને વહીવટદાર નીમું છું.

ચોકસી ડાહ્યાભાઈ હીરાભાઈ રહેવાસી ગાંધના જ્ઞાતે દેસાવાળ વાણીઆ.

પરી કુખેર કરસનદાસ રહેવાસી ભાવનગરના ઝાતે કપોળ વાણીઆ.
માઉં કુરળ ભગવાનળ રહેવાસી ભાવનગરના ઝાતે શ્રીમાળી
વાણીઆ.

મજકુર વહીવટદારોમાંથી કોઈની કનરળ થાય તો તેની જગ્યાએ
બાકીનાઓએ કોઈ લાયક વહીવટદાર નીમવો.

ઉપરના વહીવટદારોએ મારી મિલકતની નીચે પ્રમાણે વ્યવસ્થા
કરવી:—

દર સાલ રૂ. ૧૫૦૦) અંકે પંદરસે મારા કુટુંબના નિર્વાહ માટે
મારી સ્ત્રી જીવકોરને આપવા અને તેનો વર્ષ આખરે હિસાબ તેમની
પાસેથી લેવો.

મારા દીકરા મણિલાલના વિદ્યાભ્યાસ પાછળ જેમ જરૂર પડે તેમ
દર માસે રૂ. ૧૦)થી રૂ. ૫૦) સુધી ખરચવા, અને વધારે અભ્યાસ
માટે તેને વિજ્ઞાન જતું હોય ત્યારે જેટલું ખરચ યોગ્ય જણાય તેટલું
કરવું. વિદ્યાભ્યાસ પાછળ ખરચ કરવામાં પાછા હાલું નહિ.

રૂ. ૨૫૦૦) અંકે પચીસસો ખરચીને મારા મૂળ વતન ગાંધીમાં
એક પુસ્તકાલય બંધાવવું, તથા પુસ્તકો ખરીદવા માટે રૂ. ૫૦૦) રોકડા
આપવા; અને પુસ્તકાલયના સાધારણ ખરચખુટણુ સારૂ રૂ. ૭૦૦)ની
લેન લઈ તેના વ્યાજનો ઉપયોગ કરવો.

રૂ. ૧૦૦૦) અંકે એક હજાર એ ગામમાં પાણીની બહુ અડચણ
પડે છે માટે એક કુવો ખોદાવવામાં ખરચવા.

રૂ. ૫૦૦૦) અંકે પાંચ હજાર અમદાવાદની ગુજરાત વર્નાક્યુલર
સોસાયટીને આપવા. તે એવી શરતે કે તેનું વ્યાજ સદ્ધર્મ અને સુનીતિની
વૃદ્ધિ થાય એવાં પુસ્તકો ગુજરાતી ભાષામાં રચાવવામાં વાપરવું.

રૂ. ૧૦૦૦) અંકે એક હજાર અમદાવાદ પ્રાર્થનાસમાજ તરફથી
નિરાશ્રિત આશ્રમ ચાલે છે તેમાં આપવા.

રૂ. ૧૫૦૦૦) અંકે પંદર હજાર રૂપિયાની લેનો ભાવનગર કોલેજ
ખાતે આપવી. તે એવી શરતે કે એ કોલેજમાંથી પાસ થએલો જે
વિદ્યાર્થી શાસ્ત્રીય વિશેષ જ્ઞાન મેળવવા વિદેશ જાય અથવા હુજરકળાના.

સૌધામાં પોતાનો કાળ ગાળે તેને વિધાવેતન (સ્કૉલરશિપ) તરીકે તેનું જે વ્યાજ આવે તે આપવું.

૩૧. ૫૦૦) અંકે પાંચસો મારી માસીની દીકરી સૌ. જેન રૂક્મણીને આપવા.

૩૧. ૨૦૦) અંકે બસે મારા મામાના દીકરા કુબેરને આપવા.

૩૧. ૫૧) મારા વિશ્વાસુ ચાકર ગોવિંદને આપવા.

મારા દીકરા મણિલાલની ઉંમર વરસ ૨૧ની થાય ત્યારે મારી જે મિલકત હોય તે સર્વ તેને સોંપવી; પણ મારી સ્ત્રી પાસે દાગીના ૩૧. ૫૦૦૦)ના છે તે તેની હયાતી સુધી તેની કને રહેવા દેવા અને તેના ગુજર્થા પછી તે મણિલાલે લેવા. કદાપિ મા દીકરા વચ્ચે અણુબનાવ થઈ તેમને જુદા રહેવાનો પ્રસંગ આવે તો મારી સ્ત્રીને દર વર્ષે ૩૧. ૫૦૦) અંકે પાંચસો નિર્વાહ માટે આપવા.

આ લેખ મેં મારી રાજપુત્રીથી તથા અકલ હોશિયારીથી તથા સાવધાનીથી કર્યો છે.

અત્ર મનું. અત્ર સાખ.

(સહી સાક્ષીઓ.)

સરકારી સંબંધના લેખો.

(૧) દાખલા અથવા પ્રમાણપત્ર.

૧.

દાખલો આપવામાં આવે છે કે વિદ્યાર્થી કેશવલાલ યુનીલાલ ગાંધી અમારી નિશાળમાં ચોથા ધોરણનો અભ્યાસ કરતો હતો. તેના બાપની બદલી થવાથી તેને નિશાળ છોડવી પડી છે. વર્ગમાં તે ઉપર નંબર રાખતો અને હાજરી સારી રાખતો. તે ચાલાક ને મહેનતુ છે. તેની આલયક્ષમતા વખાણવા લાયક છે. તા. ૧લી નવેમ્બર સને ૧૯૦૦.

હીરાલાલ ડાહ્યાલાલ,

મુખ્ય મહેતાજી, સારસા.

૨.

દાખલો આપવામાં આવે છે કે ધ્રુ ગોપીનાથ દીનાનાથે મારી કચેરીમાં એક વર્ષ ઉમેદવારી કરી, અને માસ છ હંગામી કારકુનનું કામ કર્યું છે; તે દરમિયાન તેણે પોતાના કામકાજથી અને સંતોષ આપ્યો છે. તે મુલ્કી ખાતાની પરીક્ષામાં પાસ થયેલો છે, અને અંગ્રેજી તથા ગુજરાતી અક્ષર ઘણા સારા લખે છે. કારકુનીના કામમાં જે માહિતી અને અનુભવની જરૂર છે તે તેણે હુંકા વખતમાં મેળવ્યાં છે. તે મહેનતુ, કાળજીવાળો, અને ચાલાક છે. તેની ચાલચલકત સારી છે. હંગામી જગા કમી થવાથી તે બીજા ઠેકાણે નોકરી મેળવવા કચેરી છોડે છે.

ધંધુકા તા. ૫ મી, }
નવેમ્બર ૧૮૯૮. }

છગનલાલ બૂધરજી,
મામલતદાર, ધંધુકા.

(૩) અરજી (નોકરી માટે).

મહેરખાન

સાહેબ

બહાદુર અમદાવાદ જિલ્લાના કલેક્ટર,

મુ. અમદાવાદ.

સાહેબની જનાબમાં ધ્રુ ગોપીનાથ દીનાનાથ રહેવાસી શહેર અમદાવાદમાં ચંગપોળનાની અતિ નમ્રતાપૂર્વક અરજ એ છે જે, આપના તાબામાં એક કારકુનની જગા રૂ. ૨૫૦ના પગારની ખાલી પડી છે તેની ફેરફારીમાં છેવટની કારકુનની જગા અને આપવાની મહેરખાની કરશો, તો હું સરકારની નોકરી એક નિશાથી અને પ્રમાણિકપણે બજાવીશ.

સરકારી નોકરીને માટે પહેલા વર્ગની પરીક્ષામાં હું સને ૧૮૯૬માં પાસ થયો હતો તેના સર્ટિફિકેટની નકલ આ સાથે જોડી છે. છેલ્લા દોઢ વર્ષથી હું ધંધુકા મામલતદાર સાહેબની કચેરીમાં ઉમેદવારી તથા હંગામી કારકુનનું કામ કરતો હતો તે બદલ મળેલા સર્ટિફિકેટની નકલ સામેલ કરી છે, તથા મુલ્કી ખાતાની પરીક્ષામાં પણ હું પાસ થયો છું.

અમદાવાદ તા. ૬મી }
નવેમ્બર, સને ૧૮૯૮. }

કિલ્લી,
ગોપીનાથ દીનાનાથ,

(૩) ફરિયાદ અરજી.

ધંધુકાના મહેરબાન પહેલા વર્ગના માજીસ્ટ્રેટ
સાહેબની હજુરમાં.

અરજદાર દેસાઈ અળજુભાઈ જેરાભાઈ રહેવાસી નડિઆદ જિલ્લે ખેડાનાની અરજ એ છે જે, હું કંઈ કામ સાર કુટુંબકમીલા સાથે ધોલેરા આવ્યો હતો. ત્યાંથી રાણપુર જતાં આજ રોજ સાંજના છ વાગ્યાને સુમારે ધંધુકાની હદમાં આવી પહોંચ્યો, તે વખતે કેટલાક હરામખોરોએ ભૂટ કરવાને ધરાદે મારી ગાડી ઉપર હલ્લો કર્યો. એક જણે ગાડીવાનને કડીવાળી ડાંગ મારી ગાડી ઉપરથી નીચે પાડી નાખ્યો અને ગાડીના બળદ છોડી દીધા. બીજાએ મારા ચાકરને એટલો માર માર્યો કે તે ખિચારો બેશુદ્ધ થઈ પડ્યો. ત્રીજાએ મારા ઉપર હુમલો કર્યો. સ્વરક્ષણાર્થે હું સામો થયો; મને કેટલાક પ્રહાર થયા અને મેં પણ તેને ધાયલ કર્યો. જે આવે અણીને વખતે વહાર આવી પહોંચી ન હોત તો અમો સર્વેના જીવ ગયા હોત, અને હરામખોરો પોતાની ધારણામાં ફાવ્યા હોત. હરામખોરો વહાર આવતી જોઈ ભાગી ગયા. મેં જેને ધાયલ કર્યો હતો તે છટકી જવાનો ચત્ત કરતો હતો, પણ મેં તેને મજબુત પકડી રાખ્યો અને વહાર આવી પહોંચ્યા પછી તેને મુશ્કેટાટ કરી પોલીસને હવાલે કર્યો. બીજા વાટપાડુઓને પકડવા પોલીસ પાછળ પડી છે પણ વખત જવાથી તેઓ હાથમાં આવશે કે કેમ તે વિષે શંકા છે; પરંતુ તેમાંના એક જે પોલીસને કબજે થયો છે, તે વડે બીજાઓનો પત્તો લાગવાનો સંભવ છે.

મારી અરજ એવી છે, કે—

૧. મારો નોકર મરણુતોલ અવસ્થામાં અહીંના દવાખાનામાં પડ્યો છે તે ક્યારે પ્રાણ છોડશે તેનો નિશ્ચય નથી માટે આપ કૃપા કરીને હાલજ ત્યાં જઈ તેનો અંતકરાર (ડાઈંગ ડેક્લેરેશન) લઈ લો.

૨. હલ્લો કરનારા પાંચ કરતાં વધારે હતા અને એક જણ પાસે તલવાર હતી, અને એ તલવાર વડે તેણે મારા નોકરને ઝટકા માર્યા છે. માટે હરામખોરો ઉપર ખુની હથિયાર સાથે હંગામો અને ડેકોઈટ કર્યાનો સુનો મૂકી તેમને યોગ્ય શિક્ષાએ પહોંચાડો.

૩. નાસી જનારા લુટારા મારાં ઐરાં છોકરાંના દાગીના તથા કપડાં મળીને સુમારે રૂ. ૭૦૧)નો માલ લઈ ગયા છે તે હાથ આવેથી મને મળવા તજવીજ કરશો.

હું પરદેશી માણસ હોવાથી વહારે આવેલા માણસોને ઓળખતો નથી; પરંતુ જે બે બહા માણસ મારી સાથે પોલીસના થાણા સુધી આવ્યા અને જે તળ ધંધુકાના રહીશ છે તેમનાં નામ મેં લખી લીધાં છે. એકનું નામ શા. ત્રીકમલાલ તુળસીદાસ અને બીજાનું નામ સૈયદ અબ્દુલ રહેમાન છે. તે બે તથા અમે જે ગાડી ભાડે કરી હતી તેનો ગાડીવાન નામે કરીમ રહીમ ગામ ધોલેરાનો છે, એ ત્રણ મારા સાક્ષી છે.

આશા છે કે આ કામનો આપ જલદી નિકાલ લાવશો, કેમકે નહિતો મારે તથા મારા કુટુંબને પરદેશમાં હેરાન થવું પડશે, અને જે કામ અર્થે મારે કાઠિઆવાડમાં જવાનું છે તે કામ પણ બગડશે. એજ અરજ. તા. ૨૭ મી માહે નવેમ્બર સને ૧૯૦૦ ઇસ્વી.

દેસાઈ અબ્દુલ્લાઈ જોરાબાઈ સહી દા. પાતે.

૪. દાવા અરજી.

મહેરબાન ઉમરેઠના સખજજ સાહેબની કોર્ટમાં.

વાદી શા. લલ્લુભાઈ માધવલાલ, ધર્મ હિંદુ, જાતના દશા મોઢ વાણીઆ, ઉમર વર્ષ ૪૧. ધંધો વ્યાજ વરાનો, રહેવાસી મોજે સુરેલી તાલુકે ! આણંદના,

પ્રતિવાદી પગી જીવા રતના તથા કાળા રતના તથા જમીન પગી જેસંગ રામદાસ ત્રણે ધર્મ હિંદુ જાતના કોળી, રહેવાસી મોજે સુરેલી તાલુકે આણંદના.

દાવો રૂ. ૧૦૦—૮—૦.

હું વાદી લલ્લુભાઈ માધવલાલ દાવો કરું છું તેની તપસીલ નીચે પ્રમાણે.

સદરહુ પ્રતિવાદીની આપ પગી રતના જોરાએ મારી પાસેથી તેની ફીકરીના લમ સાર રૂ. ૭૫) અંકે પંચોતેર તારીખ ૧૬મી માર્ચ સને

૧૮૬૮ સંવત ૧૯૫૪ના ફાગણ વદ ૯ ને બુધવાર મિતિનું ખત લખી આપીને તથા ૫મી જોસંગ રામદાસને જમીન આપીને ઉપાડયા હતા. હાલ દેવું નીકળે છે તેની વિગત.

૩૧. ૭૫) મુદ્દલ બાકી.

૩૧. ૨૫-૮-૦ બ્યાજ દોકડા ૧ લેખે આજ દિન સુધીના.

૩૧. ૧૦૦-૮-૦

૦ પૈકી વસુલ આવ્યા.

૧૦૦-૮-૦

સદર જોરા રતના કરજ કાઢ્યા પછી થોડી મુદતમાં મરણ પામ્યો અને તેના છોકરા તથા જમીન રૂપીઆનો જવાબ દેતા નથી.

દાવાનું કારણ રૂપીઆ ધીર્યાની તારીખથી ઉત્તમ થયું છે.

સમગ્ર સદરહુ પ્રમાણે દાવાના રૂપીઆ ખરચ સાથે પ્રતિવાદીઓનો તથા જમીનની જાત મિલકતમાંથી વસુલ કરી અપાવો.

૩૧. લલ્લુભાઈ માધવલાલ સહી દા. પાતે.

પ્રતિજ્ઞા. હું વાદી લલ્લુભાઈ માધવલાલ પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે ઉપર લખેલો મજકુર મારા જણુવા તથા માનવા પ્રમાણે ખરો છે. પ્રતિજ્ઞા લેખ જણી બુઝીને ખોટો કરવો એ ગુનો છે એમ હું જાણું છું. તારીખ ૧૫મી જાનેવારી સને ૧૯૦૧.

૩૧. લલ્લુભાઈ માધવલાલ સહી દા. પાતે.

૫. અરજી (મોં બદલા બખતની).

મહેરબાન ઠાસરા તાલુકાના મામલતદાર સાહેબ.

જનાબમાં ત્રવાડી આદીતરામ ભવાનીશંકર રહેવાસી ક્ષેત્ર ડાકોર- નાની અરજ એ છે જે, મેં મોજે વણોતી તાલુકે ઠાસરાની સીમનું ખેતર ૧ નામે જેસવું સરવે નં. ૧૪૮ એકર ૧૨ ગુંડા ૧૩નું સલામીઈ તે મહીડા જીજીભાઈ ખુમાનસીંગ પાસેથી રા. ૧૩૫૩) અંકે તેરસેં એકાવન અટ્ટે વેચાણુ રાખ્યું છે. માટે એ ખેતરનો મોં બદલો મારા નામ ઉપર કરી આપવાની મહેરબાની કરશો. મોજે વણોતીના તલાટીને હુકમ

ફરમાવશે. એટલે તેમની સાથે મહીડા જીજ્ઞાસાને લઈને હું હાજર થઈશ. આ પ્રમાણે તસ્દી આપવાનું કારણ એ કે એક બે દિવસમાં મારે લાંબી મુદત સાર પરદેશ જવું છે, તેથી આપનો મુકામ આ ગામે આવે ત્યાંસુધી રાહ જોઈ શકાય તેમ નથી. તારીખ ૨૦ જાનેવારી સને ૧૯૦૧ ઇસવી.

ત્રવાડી આદીતરામ ભવાનીશંકર સહી દા. પાતે.

૬. ગામલોકની કાંસ બાબત અરજ.

સરકાર વિ મહેરબાન ખેડા જિલ્લાના કલેક્ટર સાહેબ બહાદુર. જનાબમાં મોજે ડભાણ તાલુકે નડિઆદના લોકોની અરજ એ છે જે, અમારા ગામથાણની તથા સીમાડાની જમીન નીચવાણમાં હોવાથી આજીવજીવંતનાં ગામેનું પાણી આ તરફ આવી ભરાઈ રહે છે. ગામની ચારે તરફ ધણો વરસાદ હોય તો તરામાંનું પાણી થાય છે, અને સીમનાં ધણાં ખેતરો ખોળાય છે, તેથી અમને હેરાનગતી થઈ પાડે છે. ધણું નુકસાન થાય છે. માજી રાજ્યમાં આ હરકત દર થવા સાર કાંસ કાઢેલા હતા તે પુરાઈ જવાથી અમોએ સંવત ૧૯૩૧માં અરજ કર્યા ઉપરથી તે ખોદીને દુરસ્ત કરાવ્યા હતા; પરંતુ તે પાછો પુરાઈ ગયો છે. ગઈ સાલના દુકાળના વખતમાં એ કાંસ ખોદાવવા અમોએ અરજ કરી હતી, પણ કામ નાનું હોવાથી તે હાથમાં લેવાયું નહિ, એથી અમે આજ સરકારને ફરીથી અરજ કરીએ છીએ કે એ કામ આ મોસમમાં હરેક રીતે કરવામાં આવે એવો બંદોબસ્ત મહેરબાનીની રાહ કરશે એવી ઉમેદ છે. તા. ૧૬મી જાનેવારી સને ૧૯૦૧.

(ગામના મુખ્ય માણસોની સહીઓ).

૭. પોલીસપટેલનો રિપોર્ટ.

મહેરબાન વાસદ ટપ્પાના નાયબ ફોજદાર સાહેબ.

મોજે તાલુકે આજીવજીવંત પોલીસપટેલ મુનદાસ વેરીભાઈની વિનંતી એ છે જે, આ ગામની હદમાં વાસદ આવવાના રાજમાર્ગ ઉપર ધર્માદા કુઈ છે તેમાં કોઈની લાસ તરે છે, એવી ખબર

ગોવાળીઆ જીવલા ધરમાએ આપવા ઉપરથી હું એ ચાર માણસ લઈ ત્યાં ગયો અને લાસને બહાર કઢાવી, તે તે કોઈ ઓરતની માલમ પડી. તજવીજ કરતાં જણાયું કે તે પા. નારણુ જોરાની વિધવા બોજાઈ છે. તે ગઈ કાલની કુવામાં પડી હશે એમ જણાય છે. તેના શરીર ઉપર મારનાં કાંઈ ચિહ્ન નથી અને માત્ર કાને સોનાના કાંટા નં. ૩ હતા. આ બાબતમાં કરાવેલો પંચક્યાસ સામેલ રાખ્યો છે. માટે આપ આ બાબતની યોગ્ય તજવીજ સત્વર કરશો. લાસને બાળવાની રજા આપી નથી તે જાહેર થાય. તા. ૧૭ જાનેવારી સને ૧૯૦૧.

પા. મુનદાસ વેરીલાઈ પોલીસપટેલ.

૮. પંચક્યાસ.

અમો નીચે લખેલા પંચોએ પોલીસપટેલના કહેવાથી રતન-કુદમિંથી મળી આવેલી લાસને તપાસી તે બાઈ હીરાં પા. ખુશાલ જોરાની વિધવા સ્ત્રીની માલમ પડી. કાછડો વાળેલો હોવાથી તથા અંગ ઢાંકવાની પુરતી સાવચેતી રાખેલી હોવાથી તે બાઈએ પોતાની મેળે કુવામાં પડી આત્મહત્યા કરી હશે એવું અનુમાન થાય છે. તેના શરીર ઉપર મારનાં કંઈ ચિહ્ન નથી, અને અંગ ઉપર માત્ર ત્રણ ઝીણા સોનાના કાંટા કાને હતા. બીજા કંઈ દાગીના તેના અંગ ઉપર નથી. તા. ૧૭મી જાનેવારી સને ૧૯૦૧.

(સહી પંચોની).

૯. મહેતાજીના રિપોર્ટ.

મે. સુરત જિલ્લાના ડેપુટી એ.

ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ,

મુ. સ્વામી.

સેવામાં કર્યો ચીખલીની તાલુકા સ્કૂલના હેડ માસ્તર મોરારજી શીવરામ દેસાઈની અરજ એ છે જે:—

આ ગામમાં અધિક સન્નિપાત (પ્લેગ)ના જુંડા મરજો ફરીથી દેખાવ દીધો છે અને લોકો તેથી ગભરાઈ ગયા છે. ઘણાક ગામ છોડી ચાલ્યા ગયા છે. જેઓ રહ્યા છે તેઓ પોતાનાં છોકરાં નિશાળે મોકલતા

નથી, તેથી તાલુકા નિશાળમાં, શાખા શાળામાં, કન્યા શાળામાં, તથા ઉરદુ શાળામાં નહિ સરખી એટલે સેકડે પાંચ સાત ટકા જેટલી માંડ હાજરી રહે છે. લોકોને ધણી સમજીત આપી તે છતાં તેઓ છોકરાંને ઘર બહાર કાઢવા રાજી નથી. શિક્ષકોનાં મન પણ બેદીલ થઈ ગયાં છે, ને નિશાળમાં આવતાં છોકરાંમાંથી પણ બે ત્રણ જણને શાળામાંજ તાવ આવ્યો ને પછી ગાંડ નાકળી. તેથી સૌ વધારે બેદીલ થયા છે. સખ્ય મારી બલામણુ છે કે અત્રેની સર્વ નિશાળો રોગની શાન્તિ થતાં સુધી અથવા તેમ નહિ તો છેવટ એક માસ સુધી પણ અંધ રાખવાની પરવાનગી મહેરબાની કરી આપશે. તા. ૧૭મી જાનેવારી સને ૧૯૦૧.

મારારજી શીવરામ દેસાઈ,

હેડ માસ્ટર, તાલુકા સ્કૂલ, ચીખલી.

૧૦. તલાટીના રિપોર્ટ.

મે. જયુસર તાલુકાના મામલતદાર સાહેબ.

જનાબમાં મોજે

તાલુકે મજકુરના તલાટી પ્રાણલાલ

મોજલાલની અરજ વિજ્ઞાપના એ છે, જે ગામ મજકુરની પશ્ચિમ તરફની સીમની જમીન ખારમોળ હોવાથી અને છેવટના ભાગમાં વરસાદ ન થવાથી તેમાં પાક બીજકુલ થયો નથી. એ જમીન અત્રેના ગરીબ તળાવીઆ લોકો ખેડે છે. જે કંઈ વાવેતર કરેલું તે પણ બળી ગયું છે. એમાંના કેટલાક ખેડુતો પેટને માટે પરાગંદા પણ થઈ ગયા છે. જેઓ ગામમાં છે તેમની સ્થિતિ ધણી ખરાબ છે. આ વખતનો હપ્તો તેમની પાસેથી બીજકુલ આવ્યો નથી. તગાદો કરવાથી પણ કંઈ વળે એમ લાગતું નથી. કારણુ છાજનાં છાપરાં અને ઘરવાખરાના ને ખેતીના જરૂરી ને જૂજ કિંમતના સામાન સિવાય તેમની પાસે બીજું કંઈજ નથી. સખ્ય આ બાબતમાં શી રીતે કરવું તે વિષે હુકમ ફરમાવશે. જણાવવાને રમ લઉં છું કે ગઈ સાલ પણ દુષ્કાળ હોવાથી તેમની પાસેથી કંઈ પણ વસુલ થયું નથી.

રાજમાર્ગમાં બે આંખાનાં ઝાડ લોકોએ દુકાળમાં ઢોર માટે પાંદડાં તોડવાથી સુકાઈ ગયાં છે. એ ઝાડ સરકારી છે. લોકો તેનાં ડાળ

પાંખડાં બળતણુ સારૂ વખત બેવખત કાપી જાય એવી ધાસ્તી રહે છે. માટે એ ઝાડો હરાજ કરવા બદલ જલદી ગોઠવણ થવા અરજ છે. તા. ૧૮મી જાનેવારી સને ૧૯૦૧.

પ્રાણલાલ મોજલાલ

તલાટી મોજે

૧૮

૧૧. રાજનાથું (નોકરીનું).

મે. ડેપુટી કલેક્ટર સાહેબની હજુર.

સેવામાં કારકુન વરજીવન વંદ્રાવનની અરજ એ છે જે મારા સસરાને પેટે પુત્ર ન હોવાથી મને તેમણે વારસ હરાવ્યો હતો. તેઓ હાલમાં સ્વર્ગવાસી થયા છે તેથી તેમની માલમિલકતની વ્યવસ્થા કરનાર મારા વગર કોઈ નથી. ઉધરાણી પાધરાણી મોટા પાયા ઉપર હોવાથી કામ પરાયા માણસને સોંપી શકાય તેમ નથી. મેં આપની કચેરીમાં ૨૨ વર્ષે એક નિષ્ઠાથી નોકરી કરી ઉપરીઓની મહેરબાની સંપાદન કરી છે અને તેથી આગળ ઉપર વધવાની આશા હતી; પણ લાચાર છું કે મારે માથે ખાનગી કામનો જોખમભર્યો જોગે આવી પડવાથી નોકરીનું રાજનાથું આપવાની ફરજ પડે છે. આપ કૃપા કરી તે મંજુર કરી તાકીદે મને છુટા કરશો એવી આશા છે. મારી નોકરીની કદર જાણી મારી નોકરીના પ્રમાણમાં મને પેનશન મળવા બદલ આપ તજવીજ કરશો તો મોટી કૃપા થશે. તા. ૧૯ જાનેવારી સને ૧૯૦૧.

સેવક,

વરજીવન વંદ્રાવન.

અધરો રાખડના અર્થ.

(કક્ષાવારી ક્રમ.)

અનામત.—(મૂળ અનામત.) ચાપણુ,
રૂપીઆ વગેરે ન વાપરતાં સંભાળી
રાખવા મૂકવું તે.

અપીલ.—મૂળ કોર્ટના ઠરાવ ઉપર ઉપલી
કોર્ટમાં ફરિયાદ કરવી, વિવાદ.

અભિયુગ.—જે સામે મેં-બારણું હોય તે.

અભિવંદન.—વંદન, નમન કરવું, નમ્ર-
તાથી સલામ કરવી.

અસ્મત દસ્તગાહ.—અસ્મત (ઇસ્મત)-
પવિત્રતા, દસ્તગાહ-કુદરત-તાકાત.
પવિત્ર રહેવાની શક્તિ તમારામાં છે.

અલ્લરામકુલનદાવા.—અલ્લમ = બેરાક
એટલે ખીલકુલ દાવો ન રાખતાં. જુના
લેખોમાં અલ્લાંત રાખ્દ અલ્લરામને
ઠેકાણે હોય છે તેનો અર્થ બ્રાન્તિ = રાક
વગર, અલ્લરામ રાખ્દ મુસલમાની
બાધાનો હોય એમ લાગે છે, પરંતુ
તેમાંથી નીકળતો નથી. કોઈ અલ્લ +
ફલ + નાદેયમ એમ બ્યુત્પત્તિ કરી
અલ્લ = આકાશ, ફૂળ = સીમા, નાદેયમ
= લેવાતી નથી એમ અર્થ કરે છે,
તે ઠીક લાગતો નથી.

અમર-હુકમ.—ઈશ્વરેચ્છા.

અલ્લમ.—ફુ:ખ.

અલ્લોકિક.—અસાધારણ, દૈવી.

અલ્લાસિદ્ધ.—(અલ્લમહા સિદ્ધિ.)
અલ્લિમા, મહિમા આદિ આઠ મોટી
સિદ્ધિઓ છે તે.

આકાર.—મહેસુલ, જમીન ઉપરનો
સરકારનો કર.

આદીલ.—અકલવાન.

આધરાણે.—ધરાણે સંમેલું ખીલને
ધરાણે આપવું તે.

આડત.—હકસાઈ, કામ ક્યાં બદલ.
સેંકડે અમુક ટકા કે ઉચ્ચક લેવું તે.

આત્મહયા.—આત્મધાત, પોતાને હાથે
પ્રાણત્યાગ કરવો.

આદાબવકોરનિશાત.—આદાબ-અદબથી
સલામ કરવી, કોરનિશાત (કુરનિશા-
કુરનરાનું બહુવચન.)-પ્રણામ.

આરો.—યુગ.

આરોપી.—આરોપ - તોહમત ઉપરથી.
જેને માથે તોહમત મુકાયુ હોય તે,

અપરાધી.

આલી.—શ્રેષ્ઠ.

આલીશાન.—આલી = મોટી + શાન =
તાકાત-તેજ.

આસમાની સુલતાની.—રાજક દૈવક.
આસમાની-આસમાનથી અથવા ઈશ્વ-
રથી જે બનાવ બને તે, અને સુલતાની
-સુલતાન (રાજા)થી જે બનાવ બને તે.

આશીર્વાદ.—આશીષ, સાચું ચઢાવું.

આશીષ = સાચું ચઢાવું.

આશ્રયદાતા.—આશ્રય = મદદ, ટેકો +
દાતા = આપનાર.

આશ્રિત.—કોઈના આશ્રયમાં રહેવું-
તાબેદાર માણસ.

આક્ષેપ.—વાંધો, હરકત.

આક્ષાધારક.—આક્ષા = હુકમ + ધારક =
ધારણુ કરનાર; હુકમ ઉઠાવનાર.

આક્ષાંકિત.—આક્ષામાં રહેનાર.

ઈતબારી.—જરોંસાવાળો.

ઈશ્રેધનુષ્ય.—મજ. વસ્ત્રાદના દહાણમજ

જુદા જુદા રંગનો ધનુષ્ય (કામઠા)
જેવો અધગોળાકાર દેખાવ થાય છે તે.

ઈશ્રદતપનાહ.—ઈશ્રદત = પવિત્રતા, પનાહ,

=શરણુ, પવિત્રતા જેને શરણુ છે તે,
પતિવ્રતા.

ઇમતિહાન.—પરીક્ષા.

ઈમલો.—(અમલા:) ઉપર દળ (બાંધ-
તળીઆ વગરનો ચણેલો બાગ).

ઇમાન.—વિશ્વાસ.

ઇક્ષમ.—વિદ્યા.

ઈલકાબ—અલકાબ.—પદવી.

ઉત્તરકાર્ય—ઉત્તરક્રિયા.—મુઆ પછી જે
શ્રાદ્ધાદિ ક્રિયા વગેરે તેની પાછળ
કરવામાં આવે છે તે.

ઉદ્દગાર.—મોમાંથી એકદમ જે બાહ્ય
નીકળી નય તે બાહ્ય.

ઉપવીત.—જનોઈ

ઉપસ્થિત.—હજુ થયું, ઉત્પન્ન કર્યું,
હાજર થયું.

ઉમરદરાજ.—ઉમર = જિંદગી + દરાજ
= લાંબી, દીર્ઘાયુષી.

એકમતે એકાજતે.—એકમતે અને એક-
જથે, ઘણા લખનાર હોય તો સર્વના
એકમતથી એવો અર્થ.

એતાન.—એમને.

આવરસીઅર.—ઇજનેર ખાતામાં બાંધ-
કામ કરનાર નાનો અમલદાર.

આંખો.—(અવલંબ) લીંતો વગેરે
બરોબર લંબ ચણાય છે કે નહિ તે
જોવા સાડ જે બોલર વપરાય છે તે.

કબરન.—કબ = ઈશ્વર આજ્ઞા + રન =
ઈશ્વરધર્મ. દૈવયોગે નુકસાન થાય તે.

કદર.—પુજ.

કદરદાન.—પુજ નહીંનાર.

કંબાલો.—(મૂળ કિબાલા, અર્થ કબુલી-
અત).—કરાંર.

કમતરીન.—ધણી થોડો અથવા બોલા
કરનારનો.

કરમબખશી.—કરમ—ઉદારતા+બખશી =
આપવું, અર્થાત્ મહેરબાનીથી મોકલરો.

કાંસ.—ચોમાસાનું પાણી કાઢવાની નહેર.

કિબલાવકાબા.—(કિબલા = મક્કા) —જે
તરફ મુસલમાન લોકો મોં કરી નિમાજ
પડે છે તે દિશા + કાબા મૂળ કઆબા
એ મક્કામાં મસ્જિદ છે, તે ઉપરથી
તીર્થસ્વરૂપ.

કિસ્મત.—ભાગ્ય, નસીબ.

કિતો.—મૂળ ટુકડો તે ઉપરથી તે ખેતર,
કાગળ વગેરેને લગાડે છે.

કુરનરા.—પ્રણામ.

કૃતજ્ઞતા—કરેલા ઉપકાર નહીંવા તે,
નીમકહલાલી.

કૃતાર્થ.—કૃત = સિદ્ધ + અર્થ = કાર્ય, જેનું
કાર્ય સિદ્ધ થયું છે તે.

કૃપાવંત—મહેરબાન.

કૃપાસાગર.—મહેરબાનીનો દરીઆ, અતિ
મહેરબાનીવાળો.

કૃષ્ણાર્પણ.—(કૃષ્ણ + અર્પણ) ઈશ્વરને
આપવું, અર્થાત્ ધર્મદા મક્ત આપી દેવું.

કૈલાસવાસી—કૈલાસ=ન્યાં શિવનું ધામ
છે ત્યાં વાસ વસનારો.

ખતમ.—પુરો, બંધ.

ખાકસાર.—ખાક = રાખ, ખાખ જેવો,
ચરણુરજ સેવક.

ખારોજા.—ખારથી બોળાઈ ગએલી, જે
જમીનમાં ખાર વળે છે તે.

ખાવંદ.—(ખાવંદ) માલીક, પ્રભુ.

ખિદમત.—ચાંદરી, સેવા.

ખિદમતગાર.—સેવક.

ખુદાએ કરીમ.—ઉદાર ઈશ્વર.

ખુદાતઆલા.—ઈશ્વર.

ખુદાવંદ.—પ્રભુ.

ખેરખાહ—ખેર = નેહી, લલાઈ + ખાહ

=ચાહનાર, (શુભેચ્છક).

ખેરીઅત.—ક્ષેમ.

ખંડણી—મહેસુલ. ઇનામદાર, ઠાકોર
વગેરે પાસેથી રાજ્ય જે ગામ ગરાસ
ઠકરાત વગેરે ખાખત કર લે છે તે.

ખ્યાલેશરીફ—ઉત્તમ વિચાર.

ખુરુરહીમ.—માફ કરનાર, દયા કરનાર.

ગરાસ—(મૂળ ગ્રાસ=અન્ન) ફંટાયા,
પટાવત વગેરેને જીવિકા માટે જે
જમીન-ગામ રાજ્ય તરફથી મળે છે તે.

ગમ.—રંજ.

ગંભીર્ય.—ગંભીરપણું.

ગુણગ્રાહક.—ગુણને ગ્રહણ કરનાર-લેનાર.

ગેરવહલે—ખોવાય કે પહોંચે નહિ તે.

ગોરજ.—(ગો = ગાય + રજ = ધૂળ).
સીમમાંથી ગાયો પાછી આવે છે તે
વખત-સાંજનો વખત.

ગોલોકવાસી.—ગોલોક + વૈકુંઠથી ઉપરની
પદવીનું વૈષ્ણવોએ માનેલું ધામ, તેમાં
વસનાર

ગંગાસ્વરૂપ.—વિધવાને લગાડાય છે,

ગંગા જેવી પવિત્ર.

ગરથ.—નાણું, પૈસો.

ચરણુરજ.—ચરણુ = પગ + રજ = ધૂળ.
પગે ચોટેલી રજ જેવો-હલકો.

ચરણુરવિદ.—ચરણુ = પગ + ચરવિદ =
કમળ. ચરણુકમળ.

ચતુઃસીમા.—ચતુઃ = ચાર + સીમા = હદ.
ચારે બાજુએ આવેલી હદ.

ચિરંજીવ, ચિરંજીવી—ચિર=લાંબી મુદત
+ જીવ = જીવનાર. દીર્ઘાયુષી.

જકાત.—દાણું.

જનાખ.—સાહેબ, હજીર.

જરાયત, જરાયત.—(મૂળ ખેતી) જેમાં
ચોમાસુ પાક માત્ર થાય તેવી જમીન.

જહાજ.—વહાણું.

જુહાર, જવાર—પ્રણામ.

જેગોપાળ, જેશ્રીકૃષ્ણ.—ગોપાળ-કૃષ્ણની
જે-જય.

જંગમ.—એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે લઈ
જવાય એવી મિલકત, અસ્થિર.

જંનત.—સ્વર્ગ.

જન્યારત.—મુઆ પછી ત્રીજે દિવસે મુસ-
લમાનોમાં જે ક્રિયા વગેરે થાય છે તે.

ઠેકાંધટિ—પાંચ કે વધારે માણસો મળી
લૂટફાટ કરે તે. દરોડો.

તત્ પિતા—તેના પિતા.

તશરીફ.—(મૂળ અર્થ શિરપાવ), પધારણું.

તસ્દી.—તકલીફ, કાયર (કરજું), પીડા.

તસલીમાત.—(તસલીમનું બહુવચન)
પ્રણામ.

તળાવીઆ.—એક ભતના કાળી કાનમમાં
રહે છે.

તાકાદ.—ભેર.

તાબકલમ.—તાજી = વધારેલી, કલમ =
લેખણ - લેખ. લેખ લખ્યા પછી
પાછળથી નવો મજકુર લખાય તે.

તીર્થરૂપ, તીર્થસ્વરૂપ.—વડીલને લખાય.
તીર્થ જેવું જેવું રૂપ-સ્વરૂપ છે તે.

તેવણુ—તેમણું.

તંડેલ.—વહાણુનો ઉપરી.

દરગાહ.—સ્થાન.

દર્શનાભિલાષી.—દર્શન = જોવું + અભિ-
લાષી = ઇચ્છનાર. દર્શનની ઇચ્છા
રાખનાર, મળવા ચાહનાર.

દાસાનુદાસ.—દાસ = સેવક + અનુદાસ.
દાસનો દાસ.

દુઆ.—આરંધિ.

દુઆગો—દુઆ=આરંધિ આપનાર.

દંદાર.—શરીર.

દેવલોક—સ્વર્ગે જવું, ગુજરી જવાનું
માનવાચક.

દંડવત્—દંડ=લાકડી + વત્=પેટે. લાકડીની
પેટે લાંબા યઈને પ્રણામ કરવા તે.

દ્વારા.—મારફતે.

નકરી.—કંઈ આકાર—કર ભરવો પડતો ન
હોય એવી.

નમસ્કાર.—નમન, પ્રણામ.

નવનિધ.—(નવ + નિધિ = ભંડાર) નવ
પ્રકારનું દ્રવ્ય.

નાડાં બાંધવાં.—નાતરં કરવું, ધરધવું.

નામદાર.—પ્રખ્યાત.

નિકટ.—પાસે.

નિધાન.—ભંડાર

નિયંતા.—નિયમમાં રાખનાર, ઈશ્વર.

નિરાશ્રિત.—આશ્રય વગરનો, નિરાધાર.

નિષા.—દાનત.

નીમકહલાલ.—નીમક=મીઠું + હલાલ=હક
કરવું. કૃતજ્ઞ.

નૂર.—(મૂળ નવલ-નોલ) વહાણનું બાઈ
-બાઈ.

નૂરચરમ.—આંખનું તેજ.

નેક.—સંજ્ઞન.

નેવાંવળી—હીંતથી નેવાં ચુતાં હોય
ત્યાંમુધીનું છાપરં.

નાંગર.—(મૂળ લંગર) વહાણુ છિપાવ-
વાની લોઢાની બિલાડી.

પડેપાન.—ઝાડ પરથી પાન ખરી પડે
તે સુધ્ધાં, મતલબ કે એવી નજીવી
ચીજથી માંડીને સર્વ હતપત્ર.

પરાંગદા.—નાસી-ભાગી જવું.

પ્રસાયતી.—નોકરી વગેરેના બદલામાં કે
બીજી રીતે બક્ષીસ મળેલી જમીન-જે
વિના આકારે પળે તે.

પક્ષાધાત.—(પક્ષ=એક બાજુનું અર્ધ +

આધાત=અપટો લાગી ગયો હોય તે)
અર્ધાંગવાયુ, જેમાં શરીરનો અર્ધો
ભાગ રહી બચે છે તે.

પારસાત.—(મૂળ પાર્શ્વત્=પાસેથી)
નજીક અથવા પુરસ્તાત્=મોઢાઆગળ).
સમક્ષ, પછીનું.

પૂનરાધ્ય.—પૂન+આરાધ્ય=આરાધવા-
સેવા કરવા લાયક.

પુળાદટ.—(ફારસીમાં પૂલ=પૈસા) પૈસા
વસુલ થયે દટ.

પેનશન.—નોકરી છાડ્યા પછી નોકરીના
બદલામાં જે પગાર તરીકે મળે છે તે.
(અંગ્રેજી ભાષાનો શબ્દ).

પેરતર—અગાઉ.

પોલીસપટલ.—ગામનું પોલીસ સંબંધીનું
કામ કરનાર, બહુ કરીને મુખી હોય છે.

પોત્ર.—છોકરાનો છોકરો. (તેમ છાક-
રીનો છોકરો).

પંચકયાસ.—પંચ=પાંચ, કયાસ=અંદાજ,
અનુમાન. પંચે કરેલો અંદાજ.

પ્રણામ.—નમવું, વંદન કરવું.

પ્રતિવાદી.—જેના ઉપર દાવો કર્યો હોય તે.

પ્રતિજ્ઞા.—સોગન ઉપર જે કહેવું તે.

પ્રત્યે (પ્રતિ).—(તેના) તરફ, બહી

પ્રમાણપત્ર.—(ખાત્રી કરી આપવાનું
પત્ર) દાખલો, સર્ટિફિકેટ.

પ્રહાર—માર, લાકડી વગેરેના ધા.

પ્રાણાધાર—પ્રાણ=જીવના આત્માર-
ટકારપ.

પ્રામિસરિલોન—(અંગ્રેજી શબ્દ) સરકારે
અમુક રકમના કાઢેલા કાગળ. જેનું
માત્ર બાજ મળે છે અને જે હુડીની
પેટે બળ્લરભાવ પ્રમાણે વેચી શકાય છે.

પ્રાસેસ.—(અંગ્રેજી શબ્દ) સચનાપત્ર
(સમન, વારંટ વગેરે કોર્ટ તરફથી નીકળે

છે તે.)

ફજલ.—મહેરબાની.

ફડેતાળ.—પડદી, પાતળી લીંત.

ફતેહમારી.—નાનું વહાણ.

ફફ.—ફાઈ.

ફિદવી.—સેવક.

ફરજો.—મૂળ અર્થ બાધિલું બંદર-ગાદી-ડકો, જ્યાં જકાત લેવાય છે તે જગા.

ફલબડો.—સૌથી ઉચી નતની સેવધની સોપારી, જે કાપવાથી નરી દૂધ જેવી દેખાય છે.

બડવા.—(બટક ઉપરથી) જેને જનોઈ દે છે અને જે વિદ્યા બાણુવા માટે કાશીએ જવાનું કરે છે તે.

બતેલો.—ફતેહમારીથી નાનું ને મછવાથી મોટું વહાણ.

બરખુરદાસ.—ચિરંજીવ.

બાણુનિશાન.—જમીન માપણીની હદ બતાવનાર માટીનાં, ચુનાગચ્છીનાં કે પત્થરનાં કરેલાં નિશાન.

બારકસ.—(મૂળ અર્થ બોલો ખેંચનાર) વહાણ.

બી.—પણ.

બેહેસ્તનશીન.—(બેહિસ્ત=સ્વર્ગ+નશીન=વાસી)=સ્વર્ગવાસી.

બંદગી.—(મૂળ અર્થ પૂજા) પ્રણામ.

બગવત્સ્મરણ.—ઈશ્વરને યાદ કરવા તે.

બરતીઠ.—માલ મોકલ્યાની યાદી. (અંગ્રેજીમાં ઇનવૉઇસ).

બરપાઈ.—રૂપીઆ પહોંચ્યાનો લેખ તળે શેરો.

બંડોળ.—થાપણ.

મજમલે.—(મૂળ મીન+મલે=તે પૈકી કુલ, એકંદર.

મદ્રસા.—શાળા, નિશાળ.

મરામત.—(મરમત) ડાગડુગી.

મરદુમ.—મરનાર, ગુજરેલો.

મહારાહલ.—મહારાવળ+મોટારાવ=રાબ બારીઆ અને છોટાહટેપુરના રાબને લખાય છે.

મહારાબધિરાજ.—(મહારાજ + અધિ-રાજ) મોટા રાબ, પાદશાહ.

મહાશુભસ્થાને.—(મહા+શુભ+સ્થાન) મોટું સારું સ્થળ-ઠેકાણું.

માતમ.—શોક.

મીજલસ.—(મજલસ) સભા, મંડળી.

મુકરમ.—ત્રેષ્ઠ.

મુકુટમણિ.—મુકુટ=મુગટ-તાજનું મણિ-રત્ન.

મુનાસિબ.—યોગ્ય, પસંદ.

મુતાબિક.—બરોબર.

મુરબ્બી.—પાળનાર.

મુરાફિક.—મહેરબાની કરનાર.

મુસ્કેટાટ.—મુસ્ક=પછવાડે હાથ બાંધવા, મુસ્કાની બેડી વડે હાથ મજબુત બાંધી લેવા.

મહેરબાન.—કૃપાળુ.

મહેસુલ.—જમીન ઉપર સરકાર જે કર લે છે તે, આકાર.

મોઆજમ.—હિતમ.

મોંબદલો.—(મોં=મુખ+બદલો=ફેર-ફાર) એકના નામ પરથી બીજાના નામ પર ચઢાવી આપવું.

ચત્ કિચિત.—ચત્ = જે, કિચિત્=કંઈક-લગાર.

ચથાપટિત.—જેવું ઘટે તેવું.

ચથાચોગ્ય.—જેવું લાગે તેવું.

ચશસ્વી.—કીર્તિવંત-ચરાવાળો.

ચાવત્ચંદ્રદિવાકરો.—ચાવત્ = જ્યાંસુધી ચંદ્ર=ચાંદો, દિવાકર = સૂર્ય જ્યાં

સુધી ચંદ્ર સૂર્ય છે (તપે) ત્યાંસુધી.
અપભ્રંશ—અવેચંદ્રદિવાકરે.

રત્નાકર.—સુમુદ્ર.

રહેમત.—દયા, મીઠી નજર.

રાજકદૈવક.—(જુઓ આસામાની સુલ-
તાની).

રાજ્યશ્રી.—સરકારી નોકર વગેરેને માનાયે
લખાય છે. રાજ્ય વડે શોભે છે અથવા
રાજ્યની લક્ષ્મી પામે છે તે.

રાહાતબળ.—જીવને આરામ આપનાર.
લક્ષ્મ.—રાખ્દ.

લાઠલાજ.—નાથલાજ, નિરુપાય.

લાંબવાં—પાંડેલા ભાગ કોને મળે તે નક્કી
કરવા જે ચિદ્રીઓ નાખે છે તે.

વરાડ.—ભાગ, હિસ્સા.

વર્ષાસન—વર્ષ દહાડે જે રકમ મળે તે,
સાલિઆણું.

વળતદાણીઉં.—જેનું દાણું-દાણું-પાક
વળત-વળતરમાં જાય છે તેવું.

બાહીઆં.—ખજૂરની ગુણો, જે ખજૂરની
સાદરીઓ વડે કરે છે તે.

વાલામરાતિબ.—વાલા-હંચા દરબના +
મરાતિબ-મરતબાનું બહુ વચન-માન,
દરબને.

વાસ્તવ્ય.—(મૂળ વાસ્તવ્ય) રહેનાર,
વસનાર.

વિદુષી.—વિદ્વાનનું નારીજાતિ. પંડિતા,
જેણે પંડિતાઈ મેળવી હોય તે સ્ત્રી.

વિશ્વવિદ્યાલય.—મહાપાઠશાળાઓ(કોલે-
જ)માં શીખેલાઓની પરીક્ષા કરનાર
તથા પદવીઓ આપનાર જેને અંગ્રે-
જમાં યુનિવર્સિટી કહે છે તે.

વિજ્ઞાપના.—નમ્રતાભરી કહેણી-નમ્રતા-
પૂર્વક કહેવું તે.

વેદશાસ્ત્રસંપન્ન.—જેણે વેદ અને શાસ્ત્ર

સંપાદન કરેલાં છે તે.

વેદમૂર્તિ—વેદના જેવી પવિત્ર મૂર્તિ-શરીર.

વૈકુંઠવાસી—વૈકુંઠ (વૈષ્ણવનું એક
સ્વર્ગ)માં વાસ કરનાર.

શત—સો.

શાદી—લગ્ન.

શાસ્ત્રીય—વિદ્યાને લગતું. (એટલે રસા-
યનશાસ્ત્ર, યંત્રશાસ્ત્ર જેવી વિદ્યાઓ).

શાહજોગ—શાહુકારી રીતે, નાણાવટ
જોગ.

શિકારતું—મૂળ સ્વીકારતું, કબુલ કરતું;
મંજૂર રાખવું.

શિરછત્ર—શિર=માથું + છત્ર = છત્રી.
માથાનું ઢાંકણ, રક્ષણ કરનાર.

શિરતાજ—માથાનો મુગટ.

શુક—ઉપકાર.

શુભચિંતક—ભલું ચાહનાર.

શુભેચ્છક—ભલું ચાહનાર.

શુભોપમા—સારી ઉપમા-વિશેષણ.

શેર—(અંગ્રેજી રાખ્દ) ભાગ.

શ્રી—શોભાયમાન, લક્ષ્મી.

શ્રીમંત—પૈસાદાર, રાજ.

શ્રીકાર—સારો, ઉત્તમ પ્રતિભો.

શ્રેય—કલ્યાણ.

સકળ—સઘળા.

સટે—સાટામાં. મૂળ સત્તા ઉપરથી
અધિકાર-હિંમત એવો અર્થ થાય છે,
તેથી સાક્ષીના અધિકારમાં કે રૂએ
એકો અર્થ થઈ શકે.

સદર, સદરહુ—ઉપરનો; ઉપર કહેલો,
હુનો અર્થ તેમનો થાય છે, તેથી સદર

ઉપલો અને સદરહુ ઉપર જે કહ્યો તે.

સનદ—લેખ.

સખર—ધીરજ.

સર્કતી—(મૂળ સર્કતી) ભાગદારી.

સક્ષર્મ—સારો ધર્મ.

સખજજ,—મુનસક, ન્યાયાધીશ.

સમન.—આવાહનપત્ર. પક્ષકાર વગેરેને ઢાજર રહેવા કોર્ટ તરફથી ને લેખ નીકળે છે તે.

સર્ટિફિકેટ.—પ્રમાણપત્ર, દાખલો.

સરકારાજ.—માન પામેલો.

સરવાયું.—(સર્વ + આમ = સર્વ આવક) વર્ષ આખરે લેવડદેવડ વગેરેનું ને તારણ કાઢવામાં આવે છે તે.

સલામતી.—વહાણ સલામત-વિનાહરકતે પહોંચાડયા બદલની હકસાધ.

સલામીઆ —સલામી તરીકે કંઈક બરડું પડતું હોય એવી નકરી જમીન.

સહકુટુંબ.—(મૂળ સહકુટુંબ) કુટુંબ સાથે એટલે છોકરાં છૈયાંસહિત.

સાન.—(મૂળ શાન = હક) બદલો, અવેજ.

સાવતોલ.—સર્વતોલ - બાંધણ સુધ્ધાંત વજન.

સાવધાનીરી.—સાવધાનપણું, ગાફલપણું નહિ તે.

સાષ્ટાંગ-દંડવત્.—શરીરનાં આઠે અંગ ભોંય લગાડીને લાકડીની પેઠે પ્રણામ કરવા તે.

સુખી.—(મૂળ અર્થ એક જાતની મિઠાઈ, ખાતું) શુભાસ્તા વગેરેને નામે સંકેત કંઈ હકસાધ લેવાય છે તે.

સાંધ—મણ્ડેન, ખેતર ખેડવા બદલ ખેડુત

માલીફને વર્ષે ને રકમ આપે છે તે.

સૌંદર્ય.—સુંદરપણું, શોભા.

સૌભાગ્યવતી—સારા ભાગ્યવાળી એટલે નેના પતિ જીવતો છે તેવી સ્ત્રી.

સંપત્ર—મળેલું.

સીધન—પદ્ધતિ વગેરે તથા કન્યાદાનમાં ને સ્ત્રીને મળે છે તે.

સ્થાવર—ખસેડીના શકાય એવી મિલકત, ઘર, જમીન, વગેરે.

સ્નેહાંકિત—સ્નેહી.

સ્પેરથલ (અંગ્રેજી શબ્દ)—ખાસ.

સ્વદેશહિતેષુ—પોતાના દેશનું કલ્યાણ આહવાર.

સ્વરક્ષણાર્થ—પોતાની જાતના રક્ષણ મટિ.

સ્વસ્તિ—કલ્યાણ.

સ્વાધીન—પોતાના તાબામાં રહેલું; સ્વાધીન કરતું, તાબામાં આપણું.

હદુદ—હદયું બહુવચન, હદો—સીમાઓ.

હપ્તો—કિસ્ત, ભાગ.

હરામખોર—હરામનું ખાનાર, ચોર વગેરે.

હિસ્સા કિસ્મત—હિસ્સો-ભાગ, કિસ્મત —ભાગ. અર્થાત્ ભાગે પડતું.

હેમ—સોનું.

હંગામી—ઘોડી મુદત મટિ ખાસ કારણે નીમણૂક કરવામાં આવે તે (અંગ્રેજીમાં ટેમ્પરરિ).

હાંસલ—પ્રાપ્ત.

